

**TANINMA SORUNU YAŞAYAN ÜLKELERİN DİPLOMASİSİNİN
ANALİZİ:**

ABHAZYA ÖRNEĞİ

Anzhela Pataraya

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2017

**TANINMA SORUNU YAŞAYAN ÜLKELERİN DİPLOMASİSİNİN
ANALİZİ:
ABHAZYA ÖRNEĞİ**

Anzhela PATARAYA

**T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2017

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Anzhela PATARAYA tarafından hazırlanan "Tanınma Sorunu Yaşayan Ülkelerin Diplomasininin Analizi: Abhazy Örneği" başlıklı bu çalışma 26 Eylül 2017 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Fatma Didem EKİNCİ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK

(Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Valery MORKVA

ONAY

.../...../2017

İmza

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Enstitü Müdürü

.../.../2017

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Anzhela PATARAYA

İMZA

ÖZET

TANINMA SORUNU YAŞAYAN SINIRLI TANINAN ÜLKELERİN DİPLOMASİSİNİN ANALİZİ:

ABHAZYA ÖRNEĞİ

PATARAYA, Anzhela

Yüksek Lisans-2017

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK

Sovyetler Birliği sonrası dönem, son yirmi beş yıl boyunca on beş bağımsız cumhuriyetin kuruluşuna tanık olmuştur. “Fiili olmayan devletler”, “devlet benzeri devletler”, “kısmen tanınan devletler” veya “sınırlı tanınan devletler” olarak adlandırılan daha birçok devletler/varlıklar şimdiye kadar bağımsızlığını kazanmaya çalışmışlardır. Uluslararası hukuk perspektifinden bakıldığında bu varlıklar uluslararası toplum için mevcut olmayıp uluslararası tanınmaya sahip değillerdir. Mevcut Uluslararası İlişkiler literatüründe, bu tarz ülke gruplarının varlıkları ve dış ilişkileri zayıf bir şekilde araştırılmış ya da ihmal edilmiştir. Literatürdeki bu boşluğa dikkat çeken bu tez, Abhazya'yı ampirik bir vaka olarak seçmiş ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden ve Gürcistan'dan ayrılmasından sonra dış politikalarını nasıl yürüttüğünü incelemiştir.

Bu çalışmanın temel hedefi; uluslararası tanınmanın kazanılmasının belirli dış siyasi gündemlerin şekillendirilmesinde ne kadar kilit bir rol oynadığını analiz etmektedir. Bunu yaparken bu çalışma sadece Abhazya'nın dış politikalarını şekillendiren dinamikleri değil, diğer sınırlı tanınmış devletlerin diplomasisine yönelik çalışmalara da bir kaynak oluşturmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, Uluslararası Tanınma, Sınırlı Tanınırlık, Diplomasi, Abhazya

ABSTRACT

DIPLOMACY OF THE STATE WITH LIMITED RECOGNITION: THE CASE OF ABKHAZIA

PATARAYA, Anzhela

Master Degree - 2017

Department of International Relations

Advisor: Asst. Prof. Ali Onur ÖZÇELİK

The post-Soviet Union era has witnessed the establishment of fifteen independent republics for the last twenty-five years: Many more entities, either called “de-facto states”, “quasi states”, “partially recognized states”, or “states with limited recognition” have been hitherto trying to gain their independence. Although from the international law perspective these entities do not exist for the international community and they lack international recognition, their existence and external relations have been poorly researched and usually neglected in the academic literature. In addressing this lacuna in the literature, this paper chooses Abkhazia as an empirical case and seeks to examine how it carries out its foreign policies after the collapse of the Soviet Union and separation from Georgia.

The paper also analyses the extent to which the pursuit of international recognition plays a key role in shaping certain foreign political agenda: In doing so, the paper not only demonstrates the dynamics shaping the foreign policies of Abkhazia but also fills the gap in the extant literature regarding diplomacy for states with limited recognition.

Key Words: Sovereignty, International Recognition, Limited Recognition, Diplomacy, Abkhazia

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
EKLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

EGEMENLİĞİN TANIMI

1.1. KLASİK TANIM.....	9
1.1.1. Egemenlik Türleri ve Şekilleri.....	10
1.2. DEVLETLERİN ÖZELLİKLERİ VE TÜRLERİ	14
1.2.1. Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması.....	17
1.2.1.1. Tanınmanın Faydaları	23
1.2.2. Tanınmayan Devletlerin Kavramsallaştırması.....	25
1.2.3. De Facto Devletlerin Ortaya Çıkışı ve Varlığı.....	34
1.2.3.1. De Facto Devletlerin Hayatta Kalması	39
1.2.3.2. De Facto Devletlerin Dış Politikaları	43

2. BÖLÜM

ABHAZYA VAKASI

2.1. TARİHSEL ARKA PLAN.....	46
2.1.1. İlkçağdan Modern Döneme.....	46
2.1.2. Savaş Dönemi (1992-1993)	52
2.2. SİYASİ CEPHE	56
2.2.1. GÜRCÜ-ABHAZ UZLAŞMA SÜRECİ (1993-2008)	56

2.3. AĞUSTOS ETKİLERİ	60
2.3.1. Ağustos Savaşı (2008) Öncesi ve Sonrası Diplomasi	60
2.3.2 Tanınma ve Yeni Statü.....	64
2.3.3. Yeni Cenevre Görüşmeleri.....	67
2.4. DEMOKRASİ, DEVLET OLUŞUMU VE SİVİL TOPLUM.....	69

3. BÖLÜM

ABHAZ DIŞ POLİTİKASININ YAPIMI

3.1. GÜNÜMÜZDE ABHAZ DIŞ POLİTİKASI.....	73
3.2. GÜRCİSTAN-ABHAZYA (Ebeveyn Devletiyle Olan İlişkiler).....	76
3.3. RUSYA-ABHAZYA (Koruyucu-Hami Devletle İlişkiler)	83
3.4. TÜRKİYE - ABHAZYA İLİŞKİLERİ.....	87
3.5. BATI'NIN ABHAZYA'YA KARŞI TUTUMU	94
3.5.1 Avrupa Birliği ve Abhazya'nın Konumu	94
3.5.2. Birleşmiş Milletler'in Abhazya'daki Rolü.....	98
3.5.3. AGİT'in Abhazya'daki Rolü	102
3.5.4. Abhaz Dış Politikasında Diğer Taraflar	104
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	117

EKLER LİSTESİ

EK 1: MÜLAKAT YAPILAN KİŞİLERE AIT BİLGİLER	138
EK 2: ABHAZYA NÜFUSU	139

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AHK	: Abhaz Halk/Ulusal Konseyi
ASSC	: Abhaz Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
AYK	: Abhaz Yüce Konseyi
AÖSSC	: Abhaz Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
Bkz.	:Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
EUMM	: Avrupa Birliği Barış Gözlem Gücü
ICG	: International Crisis Group/ Uluslararası Kriz Grubu
C	: Cilt
Çev.	: Çevirmen
CHP	: Center for Humanitarian Programs
Ed.	: Editör
GSSC	: Gürcü Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
KAFFED	: Kafkas Dernekleri Federasyonu
KADK	: Kafkas-Abhazya Dayanışma Komitesi
KDHK	: Kafkas Dağlı Halkları Konfederasyonu
s:	: Sayfa

STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UCG	: Uluslararası Cenevre Görüşmeleri
UNOMİG	: United Nations Observation Mission in Georgia/Birleşmiş Milletler Gürcistan Gözlemci Misyonu
UNPO	: Unrepresented Nations and Peoples Organization/ Temsil Edilmeyen Milletler ve Halklar Organizasyonu
UCG	: Uluslararası Cenevre Görüşmeler
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees /Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ÖNSÖZ

Abhazy, “Canlar Ülkesi” olarak biliniyor. Fakat siyasette öyle bir terim olmadığı için başka terimlerle Abhazy’yı tanıtmak elbet zor oldu. Bu çalışma Abhazy hakkında küçük bir kapı açıyor ve her ne kadar açılan bu kapı küçük de olsa Abhazy’yı farklı bir açıdan anlatmayı amaçlıyor.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde benimle bilgilerini, fikirlerini, tecrübelerini paylaşan, kıymetli vaktini ayıran, beni sabırla dinleyen, benim için hem arkadaş hem de profesyonel akademisyen olan, değerli danışmanım ALİ ONUR ÖZÇELİK’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez konusu seçerken bana tavsiyede bulunan, beni yönlendiren değerli hocam DİDEM EKİNCİ’ye çok minnettarım. ESOGÜ ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİRİMİNDE çalışan diğer üniversite hocalarıma da bana kazandırdıkları her şey için teker teker teşekkür ederim. Bütün SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ’NE, uzmanlarına her zaman gösterdikleri destek için şükranlarımı sunarım.

Bu zor tez sürecinde yanımda olan, önemli aşamalarda her konuda desteğini esirgemeyen sevgili arkadaşım ECE (Bella) ÇİM’e sonsuz teşekkürler.

Bu çalışma hakkında verimli yorumlarını ve düşüncelerini paylaşan, bu tezin çevirisinde çok emek veren değerli arkadaşım CANER YELBAŞI’na çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anında bana destek veren, beni yalnız ve umutsuz bırakmayan, en büyük şansım olan sevgili BETÜL (Acma Du) MARŞAN başta olmak üzere bütün arkadaşlarıma içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Türkiye’de tüm eğitim hayatım boyunca bana maddi, manevi desteklerini eksik etmeyen canım SELÇUK ve RUYA MARŞAN ailesine teşekkürlerimi bir borç bilirim.

GİRİŞ

Politik haritaların oluşumu moda akımlarına benzer. Zira son yüzyılda politik haritalar çarpıcı bir şekilde değişmiştir ve gelecekte de şaşırtıcı bir şekilde değişmeye devam edecektir. Uluslararası ilişkilerde 20. yüzyılın ikinci yarısında çok sayıda yeni devletin oluşmasına sebep olan üç ana bağlam bulunmaktadır. Bu bağlamları kısaca şu şekilde ifade edebiliriz:

İlk olarak, 1945 yılında 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, sömürge sistemi yok olmuş ve birçok ülke bağımsızlığını kazanmıştır. Daha sonraları, 1960'ta sömürge ülkelere ve halklara bağımsızlık verilmesi konusundaki Birleşmiş Milletler (BM) bildirgesiyle, Avrupa'nın eski kolonilere yönelik bağımsızlaşma süreçlerine destek vermesi kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanmalarına izin veren kurumsallaşmış bir kolektif çaba haline gelmiştir. Son olarak, Soğuk Savaş döneminde, (1947-1991) Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği aralarındaki ideolojik çatışmaya uygun olarak, Küba, Angola, Vietnam, Kongo, Sudan, Nikaragua ve diğer bazı ülkelerde eski kolonilerdeki sömürge karşıtı devrimleri ve ulusal kurtuluş hareketlerini cesaretlendirmiş ve desteklemiştir. Bu noktada kısaca belirtmekte fayda var ki; daha yeni kurulmuş, henüz istikrarlı bir siyasi sisteme sahip olmayan devletlerin hızlı tanınması, daha sonra bölgesel siyasi istikrarsızlığın sebebi olmuştur. Sömürgeleden çekilme, mevcut uluslararası ilişkiler sisteminde önemli güç boşluklarının oluşmasına neden olmuş ve yeni devletlerin tanınması, egemenlikleri, kendi kaderini tayin etme hakkı ve siyasi statüleri gibi soruların ortaya çıkmasına sebep olarak modern uluslararası ilişkiler sistemini büyük ölçüde etkilemiştir.

Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın 1990'ların başlarında çökmesinin ardından yeni bağımsız ülkelerin ortaya çıkması politik haritalarda ciddi değişimlere sebep olmuştur. "Bağımsızlık kanunlarının"* yeni ülkeler tarafından hızlı bir şekilde benimsenmesi (bağımsızlıklarını 1991'de ilan etmişlerdir) ve bu devletlerin BM'ye

*Eski Sovyet Cumhuriyetleri Ermenistan (Eylül 21, 1991), Azerbaycan (Ekim 18, 1991) ve Gürcistan (Nisan 4, 1991).

hemen kabul edilmesi^{**}, etkili bir planlama yapılmadan ve uluslararası hukuk ilkeleri ve koşulları dikkate alınmadan gerçekleştirilmiştir.

Merkezci otoriteden modern demokratik sisteme geçiş, bölgedeki politik ve ekonomik istikrarsızlık sorununu ortaya çıkarmıştır. Daha önceki bazı Sovyet Cumhuriyetleri'nde (örneğin Çeçenistan) parçalanma süreci devam etmiş ve bu durum kendi ulus-devlet projelerini gerçekleştirmeyi amaçlayan daha çok devletin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu tür ani siyasi ve ideolojik değişiklikler Sırbistan, Moldova ile beraber üç Güney Kafkasya Cumhuriyeti, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'da büyük bir krize yol açmış, zira ebeveyn devletleri (parent states) ile özerk devletler arasında büyük devletlerin ve komünist rejimlerin çöküşünün ardından Sovyet döneminde bastırılan toprak sorunları ve idari sorunlar ortaya çıkmıştır. Kosova, Transdinyester, Abhazya, Güney Osetya ve Dağlık Karabağ'ın kendilerini bağımsız ilan ederek ortaya çıkışına, askeri müdahaleler ve uzun süren çatışmalar eşlik etmiştir.

Yeni ülkelerin ortaya çıkışı ve onların uluslararası arenada tanınmaları sorunu geleneksel Batı devlet sistemi anlayışını zorlamaktadır. Yeni ülkeler veya sınırlı tanınan ülkelerin (states with limited recognition) artan sayısı, ebeveyn ülkeler ve de facto devletlerarasındaki egemenlik problemi ve ilişkileri, kendi kaderini tayin etme, ayrılma ve tanınma hakları gibi soruların ciddi bir şekilde düşünülmesini sağlamıştır. Bu değişiklikler, akademisyenlerin fiili devletin modern uluslararası ilişkiler üzerindeki ve uluslararası hukuktaki varlığı, varoluşu ve etkileri konularına olan ilgisini arttırmıştır. Bu araştırma, literatürde yer alan bu boşluğu doldurmak için Abhazya'yı örnek bir vaka olarak seçmektedir. Gürcistan-Abhazya Savaşı'nın (1992-1993) sonu, modern Abhazya tarihinin bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. 1994'te yeni anayasanın kabul edilmesinden ve 1999'da bağımsızlık referandumuna gidilmesinden sonra Abhazya, uluslararası toplumdan az destek almasına rağmen kendisini egemen, demokratik ve bağımsız bir devlet olarak ilan ederek Gürcistan'dan ayrılmaya karar vermiştir.

Abhazya, sınırlı tanınan devletlerin nasıl var olacağına, ulus oluşum sürecini nasıl inşa edeceğine, birbirleriyle veya uluslararası sistemde nasıl ilişkiler kuracağına yönelik önemli örnek vakalardan birini teşkil etmektedir. Bir ülkenin uluslararası

^{**}Üç Güney Kafkasya cumhuriyeti BM'e 1992'de kabul edilmiştir. Ermenistan ve Azerbaycan'ın kabulü 2 Mart'ta ve Gürcistan'ın ise 31 Temmuz'da gerçekleşmiştir

devletler sistemdeki varlığını ve statüsünü tanımlayan kritik bir unsur diğer devletlerle dış politika yapabilme yeteneğidir. Devlet olma, uluslararası hukuktaki bir prensip olarak yalnızca tanınma ile sınırlı değil; diğer ülkeler veya uluslararası siyasi birimlerle ilişki kurma yeteneğidir. Bu bağlamda, bu araştırma, Abhazya'nın bağımsızlık ilanından günümüze kadar dış ilişkileri ve mevcut uluslararası siyasi sistemle ilişkisini nasıl kurduğunu ortaya koymaya çalışacaktır.

Abhazya'nın yürüttüğü dış ilişkiler üzerinde yapılan bu araştırma, değişmekte olan jeopolitik gerçeklerle birlikte, sınırlı tanınan devletlere yönelik eski düşüncelerin değişimi ve yeni yaklaşımların yaratılmasının yanı sıra, özellikle 2008 yılı Ağustos olaylarının uluslararası ilişkiler sistemi için sonuçlarını göz önünde bulundurarak sınırlı tanınan devletlerin modern uluslararası siyasi sistem içinde etkin uluslararası aktörler olduğunu ve uluslararası sistemi etkileyebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu tezin yöntemi, birkaç ilke ve yaklaşıma dayanmaktadır. Bilimsel nesnellik, bazı tarihi veya siyasi olayların hem olumlu hem de olumsuz etkilerini dikkate alarak olayların analizini ve objektif değerlendirmesini sağlarken, tarihselcilik ilkesi, olayları tarihsel perspektifleriyle görmeyi sağlamaktadır. Tutarlılık ilkesi, belirli sorunlar hakkında sırasıyla kapsamlı bir görüş sahibi olmayı sağlamaktadır. Abhaz ulusal özgürlük hareketine ve Gürcü-Abhaz müzakere sürecine katılan hükûmet yetkilileri, akademisyenler ve uzmanlar ile yapılan görüşmeler, siyasi gündemi şekillendiren süreçleri ve uluslararası paydaşlar tarafından çağdaş tarihte belli bir dönemde oynanan rollerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadırlar. Aynı şekilde görüşmelerde yarı yapılandırılmış mülakat yöntemine yer verilmesi de bu amaca hizmet etmektedir (bkz. Ek 1, mülakat yapılan kişilere ait bilgiler). Yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle görüşmeciye hareket serbestisi tanınarak daha derinlemesine bir bilgi akışı hedeflenmiştir. Her ne kadar yarı-yapılandırılmış mülakat yönteminde olaya taraf olduğu düşünülen Abhaz katılımcılarla yapılmış olsa da, Gürcüler ve diğer aktörler ile mülakat yapılamamıştır. Ancak gerek Gürcü tarafının gerekse diğer tarafların görüşlerini temsil edildiği dökümanlar, raporlar ve karar verici pozisyonunda bulunan kişilerin yapmış olduğu röportajlar incelenerek veri çeşitlenmesi (data triangulation) sağlanmıştır.

Abhazya'daki çatışma sonrası gelişmelere ilişkin zengin literatür, 2000'li yılların ortalarından beri Abhazya'da faaliyet gösteren birçok uluslararası kuruluş tarafından oluşturulmuştur. Bunların arasında Uluslararası Kriz Grubu (ICG) raporları, Conciliation Resources (Uzlaştırma Kaynakları) ve International Alert (Uluslararası Uyarı) gibi STK'ların barış inşa edilmesine yönelik analiz ve politika önerileri yer almaktadır. Abhazya, Rusya, Gürcistan, Batı ülkeleri ve Türkiye'deki yetkililerin ifadeleri, bu devletlerin dış politika önceliklerini ve birbirlerine yönelik tutumlarını belirlemek için analiz edilmiştir. Akademik literatürde kullanılan yeni terminolojilerin karşılaştırılması, yeni çıkan kurumlar açısından Abhazya için doğru çalışma tanımının bulunmasına yardımcı olmaktadır.

Araştırma metodolojisi olarak ikincil verilere dayalı kaynak taraması, tezin kullandığı diğer bir temel yöntemdir. Zira, literatür taraması, çalışılan konudaki akademik çalışma miktarının ne boyutta olduğunu anlaşılmasını sağlamıştır. Crawford (2006), Lynch (2001), Brownlie (2003), Shaw (2014), Turovsky (1999), Jackson (1990), Bolshakov (2007), Kolossov & O'Loughlin (1998) (2001), Geldenhuys (2009), Kingston ve Spears (2004), Markedonov (2012), Pegg (1998), Kolsto (2006), Owtram (2011), King (2001), Broers (2016), Caspersen (2008) (2011) (2015) (2012), Krasner (2004) (1999), Ker-Lindsay (2015), Toomla & Berg (2009), Hill (2003) ve diğerlerinin çalışmaları, tanınmayan devletler hakkındaki literatüre katkıda bulunmuştur. Anılan yazarlar, tanınmayan devletler meselesini analiz etmiştir.

Çoğu yazar, de facto veya sınırlı tanınan devlet olgusunun incelenmesinin önemini vurgulamış ve varoluşunun uluslararası sistemde görmezden gelinmemesi için çağrıda bulunmuştur. Crawford (2006), Shaw (2014), Turovsky (1999), Krasner (2004) ve Brownlie (2003), devlet, devlet olma durumu, egemenlik, tanıma ve tanımama uygulamaları kavramlarıyla ilgili uluslararası hukukta temel hükümler konusunda uzmanlık kazanırlarken, Pegg (1998) ve Kolsto (2006), çoğunlukla de facto veya sınırlı tanınan devletler gibi tanınmayan devletleri tanımlamak ve anlamak üzerine odaklanmıştır. Jackson (1990), genellikle devletlerin fiilen güvenilirliği ve ampirik egemenliği ile ilgilenmiştir. Owtram (2011), tanınmayan devletlerin ana hedeflerini, kapasitelerini ve ilişkilerini ve dış politika fırsatlarını anlatmaktadır. Caspersen (2008) (2011) (2015), dikkatini, tanınmayan devletlerde demokratik gelişimin önemine çekmiş ve tanınmanın yararlarını incelemiştir. Lynch (2001),

Kolossov (2001) ve Markedonov (2012) eserleri, Sovyetler sonrası dönemde yeni devletlerin özelliklerini ve devlet kurumları kurma ve uluslararası alanda tanınma kabiliyetlerini incelemişlerdir. Abhazya'da Gürcistan-Abhazya siyasi ilişkileri ve çatışma sonrası gelişmeler hakkında birçok kaynak bulunmaktadır. Hewitt (2009) (2014) (2013), Chirikba (2006) (2013), Zukhba (2011) (2012) Shamba & Neproshinin (2004) eserleri Abhazya'nın uluslararası hukuki statüsüne ve devlet olma bağlamında tarihine ışık tutmuştur. Coppieters (1996), Lakoba (Lakoba, Abkhazia Posle Dvukh Imperii XIX-XXI. Ocherki (Abkhazia after the two empires XIX-XXI), 2004), Anchabadze (2006), Achugba (2011) geçmişte bazı siyasi olayların tarihsel bağlamları ve önemini yansıtırken, Khintba (2011), O'Baeachain (2015), Kvarchelia (2011), (2013) bugünkü Abhaz devlet inşası için iç demokratik gelişmeleri ve umutları anlatmıştır. Zabanova (2016), Gültekin-Punsmann (2009) (2012), Türkiye'deki Abhazya ve diasporasının Türkiye ile Abhazya arasındaki ilişkilerde daha büyük rol oynaması için fırsatları araştırmıştır.

Bu literatürde cevapsız sorular var mıdır? Sınırlı tanınan devletlerin dış politikasının kategorik tanımına hiç değinmişler midir? Değilse, neden? (zira çünkü dış politika yapımı, kategorik olarak bir Vestfalyan ulus devletin varlığına, uluslararası alanda tanınmış sınır ve bölgeye vb. bağlıdır.) Dolayısıyla anılan araştırmacıların tümü, BM merkezli ulus devlet sistemi ile dış politikayı ilişkilendirmektedirler. Fakat bu araştırma, akademik literatür henüz böyle bir ayırım yapmamasına rağmen, sınırlı tanınan devletlerin dış ilişkilere sahip olabileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla, literatürdeki mevcut yaklaşım, hem eksik hem de sınırlı tanınan devletlerin dış ilişkilerinin yürütülmesindeki karmaşık meseleyi anlamada yanıltıcı olabilir. Bu noktadan hareketle, Abhazya örneği ile bu sorular tartışılmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu tez, Abhazya'nın siyasi olarak sınırlı tanınmışlık koşullarında etkili ve dengeli dış politika uygulayabilme kapasitesine sahip olup olmadığı sorusuna cevap vermektedir.

Bu nedenle bu araştırmayı yönlendiren sorular şunlardır:

1. Uluslararası topluluğun çoğunluğu tarafından tanınmayan, ancak somut bağımsızlığa sahip bir varlık nasıl tanımlanabilir?

2. Vestfalyan sistemine dayalı egemen devlet anlayışı ve uluslararası hukukun bağlamında Abhazya'yı nasıl anlayabiliriz?

3. Abhazya geniş bir uluslararası tanınmanın eksikliğine rağmen diplomasisini nasıl yürütebilir?

Bu tez çalışması boyunca yukarıdaki sorulara cevaplar aranacaktır. Tezin içerisinde araştırma konusuna kısa bir girişten sonra üç ana bölüm ve sonuç yer almaktadır. Ayrıca kaynakça, haritalar ve fotoğrafları tanımlayan ekler tezin sonunda gösterilmiştir.

Birinci bölümde, tartışmalı siyasi statüye sahip devletler açısından uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkilerde uygulanan temel terimlerin ve çoğunlukla üzerinde henüz bir uzlaşma bulunmayan bazı kavramların anlaşılmasına yönelik kuramsal bir çerçeve oluşturulması amaçlanmaktadır. İlk olarak, zaman içerisinde devlet egemenliği kavramının evrimi ve egemenliğin çeşitli boyutları incelenmektedir. Hukukî ve fiili egemenliğin devletin iç ve dış meşruluğu ile nasıl birleştiğini ve yansıtıldığını görmek mümkündür. Ayrıca, tanıma türleri ve biçimleri ile devletin uluslararası meşruiyeti rolü gözden geçirilerek tanımlanır.

Bu bölümde, çoğunlukla ortak tanımlar ve yeni bağımsız devletlere atıf yapan terimlerin incelenmesi için çaba sarf edilmektedir ki bu devletler sınırlı tanımaya ya da tanımaya sahip olmayan devletlerdir. Bunu yaparken, Abhazya'nın durumunu en iyi açıklayan tanımın bulunması amaçlanmaktadır. Bağımsız dış politika izleyebilme becerisinin, devletin daha fazla tanınması için fırsatlar yarattığı açıktır. Dolayısıyla birinci bölümün sonunda diplomasi teorisi ve dış politika ana terimleri açıklanmaktadır, böylece Abhazya'da dış politika yapımı, kuramsal çerçeveye dayanan uygulamalar dikkate alınarak tanımlanmaktadır.

İkinci bölüm, Abhazya hakkında kısa bilgiler, coğrafi konumu, tarihsel geçmişi, jeopolitik önemi ve mevcut sosyo-politik koşulları içermektedir. Ayrıca, erken Sovyet dönemi de denen Rus İmparatorluğu'nun son dönemindeki (1800-1920 arası) Abhaz devletinin mücadele sürecini ve sonuçlarını açıklamakta, Abhazya'nın Sovyet dönemindeki (1921-1990 arası) durumunu ve statüsünü incelemekte ve bölümün sonunda modern Abhaz tarihinin Sovyet sonrası dönemini detaylandırmaya odaklanmaktadır (1992-2016). Bu kronolojik çerçeve, Abhazya tarihinde

bağımsızlığa ait politik mücadeleyi doğuran önemli olayların daha net bir taslağını ortaya koymaktadır.

Üçüncü bölüm teorik bulguları ampirik kanıtlarla, modern Abhaz diplomasininin (1990 - 2016) derin bir kavrayışını ve Abhaz dış stratejisinin titiz bir analizini sağlayarak almaktadır. Bu bölüm, bölgedeki kilit aktörlerin ve Abhazya'nın dış ilişkileri üzerindeki etkilerinin kapsamını yansıtmaktadır. Bölüm ayrıca, ebeveyn devlet* olan Gürcistan'ın Abhazya ile resmi müzakere sürecini içermekte ve Abhazya ile Gürcistan arasındaki mevcut durumu veya ilişkileri karakterize etmektedir. Daha sonra, Abhazya için hami devlet** olan Rusya'nın zorlayıcı rolü ve Abhazya'nın dış politikası üzerindeki Rus-Abhaz stratejik ortaklığının etkisi tartışılmıştır. Bu bölümün ilerleyen kısımlarında, Batılı aktörlerin Abhazya sorununa katılımı sorgulanmaktadır. Temelde Avrupa Birliği'nin (AB) Abhazya'ya yaklaşımları ve tutarlı bir strateji izlemekteki başarısızlığı özellikle ilgi çekicidir. Bu bölümde, AB, BM ve AGİT'in (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) yanı sıra diğer bölgesel aktörlerin yetersizliği, Cenevre Tartışmaları'nı tüm taraflar için daha başarılı bir platform haline getirme ve böylece bölgedeki 2008 yılı sonrası için düşünülen statükonun değişmesine katkıda bulunma meseleleri incelenmiştir. Abhazya, çok sınırlı uluslararası tanınırlığın sağlanmasıyla Latin Amerika ve Pasifik'teki Venezuela, Nikaragua ve Nauru ile resmi diplomatik ilişkiler kurma olanağı bulmuştur. Abhazya, dünyadaki ülkelerin birçoğuyla resmi ilişkiye sahip olmamasına rağmen, diğer ülkelerde birtakım fahri konsolosluklar, temsilcilikler ve temsilcilik ofislerine sahiptir. Bu bağlamda Türkiye-Abhazya ilişkileri, iki ülke arasındaki güçlü bağların 16. yy Osmanlı himayesinde kurulduğu ve bozulmayan özel bir vaka niteliği taşımaktadır. Bugün Türkiye büyük Abhaz ve Çerkes diasporası kanalları vasıtasıyla Abhazya ile gayriresmi diyalog halindedir . Üçüncü bölümün önemli bir kısmı, kilit dış politika önceliklerini kapsamaktadır. Bu öncelikler, Abhazya'nın daha ileri düzeyde tanınması ve Abhazya'ya uygulanan izolasyonun kaldırılmasına yönelik konuları içermektedir. Ekonomik kalkınmanın yanı sıra, uluslararası yatırım ve ticaret için güvenli bir ortamın oluşturulması da dış politika stratejisinin önemli hedeflerinden biridir.

*Ebeveyn devlet (parent state): Kendisinden ayrılmak istenen ülke

** Hami Devlet (patron state): Başka devletleri kendi menfaati karşılığı koruyan devlettir.

Sonuç kısmında, bu çalışmanın hem kuramsal hem de ampirik bulgularını akılda tutarak, bugünkü modern Abhaz diplomasisinin dinamikleri ve gelecekte daha geniş uluslararası topluluklarla gelişen dış ilişkiler perspektifleri analiz edilmiştir. Vaka çalışmasının ayrıntılarına girmeden önce, tezin analitik içeriğine dikkat etmek faydalı olacaktır. Bu anlamda bir sonraki bölüm, kuramsal bir ereve çizerek teze başlamının faydalı olacağını düşünmektedir.

1. BÖLÜM

EGEMENLİĞİN TANIMI

Otuz Yıl Savaşları'nın (1618-1648) bitmesinden sonra ulus devletlerin ortaya çıkmasına eşlik eden, Vestfalyan uluslararası ilişkiler sistemi olarak bilinen uluslararası politik sistem kurulmuştur. Vestfalyan sistemin temel özelliği, tarihte ilk defa, en azından teorik olarak, tüm üye devletlerin hem birbirlerine karşı hem de uluslararası toplumda egemen eşitlik ilkesine göre hareket etmesidir. Bu ilkeye göre, uluslararası toplum kendi yönetim biçimini bağımsız olarak belirleyen ve üzerinde herhangi bir otoriteyi tanımayan egemen devletlerden oluşur. Vestfalyan sistemde egemenlik kilit unsur olduğundan, bu konunun kökenine ışık tutmak önemlidir.

Tarihsel olarak ilk egemenlik kavramı, monarşiyle, özellikle de mutlak monarşiyle ilişkilendirilmiştir. 1215'te *Magna Carta*, 1689'da İnsan Hakları Beyannamesi gibi belgelerin benimsenmesi, 19. yüzyılın ilk yarısında yapılan çeşitli anayasaların kabulü, Avrupa monarşilerinin çoğunluğunda egemen kralların güçlerini sınırlamış ve egemenlik ve monarşi fikirlerini farklılaştırmıştır. Günümüzde kullanılan yeni egemenlik kavramı (halk iradesi) devletin durumunu ve olağanüstü yapısının en önemli karakteristik özelliğini yansıtır. Aynı zamanda, egemenlik, zayıf devletler üzerine kendi iradelerini dikte eden güçlü devletlerin gerçek bir işareti haline gelmiş ve onlara böyle bir üstün devlet modeli sunmuştur.

1.1. KLASİK TANIM

Genel kullanımında, egemenlik, “uluslararası hukuk tarafından bağımsız bir toprak parçasında ikamet eden halklara tanınan uluslararası hak ve yükümlülüklerin bütünlüğü” olarak tanımlanmıştır (Crawford, 2006: 32). Bu çok yaygın tanımlama açıkça görülse de, *Oppenheim's International Law*'da “belki de anlamı egemenlikten daha tartışmalı olan hiçbir kavramın olmadığı” iddia edilmektedir (Oppenheim'den aktaran Jennings & Watts (1996). Gratton (2012: 12) ve diğer yazarlar Lauterpacht

(2013: 116), Hoffman (1998: 38), Fransız filozof Jean Bodin'in, egemenliği, mutlak monarşinin elinde yoğunlaşan "vatandaşların ve kamu yararı konularının üzerinde mutlak ve üstün bir güç" olarak tanımladığını yazmışlardır. Buna karşılık, Jean-Jacques Rousseau sosyal sözleşmesi ile egemenliği "halkların iradesine göre var olan bölünemez ve vazgeçilemez bir güç" olarak ilan etmiştir (Gratton, 2012: 28). Hegel'in anlayışının merkezinde egemenliğin ve devletin bölünmezliği fikri, yani devlet ve kamusal yaşamın bugün bir arada bulunması fikri vardır (Lukashuk, 2005: 19). Bu nedenle egemenliğin özellikle de devlet kavramlarıyla ilişkili olduğu zaman, oldukça tartışmalı bir terim olduğunu söyleyen Hoffman (1998: 2-20) ile görüş birliği yapmak kolaydır.

Genel anlamda, devlet egemenliği, belirli bir bölgede oluşması gereken yürütme ve yargı güçlerinin toplamı olarak tanımlanabilir. Bu nedenle egemenlik, devletin iç ya da dış ilişkilerine müdahale edecek herhangi bir dış güç ihtimalini ortadan kaldırır. Devlet egemenliği kavramı, egemen devlet eşitliği, ulusal egemenliğe karşılıklı saygı, diğer devletlerin iç meselelerine karışmama gibi evrensel olarak kabul edilmiş uluslararası hukuk ilkelerinin zincirinde kilit bir unsurdur. Ancak, gerçekte, yukarıda belirtilen ilkelerin uygulanması, uluslararası hukuk hükümlerine değil devlet iradesine ve siyasi gündeme bağlıdır. Kavramların pratikte uygulanmasındaki bu farklılık, farklı egemenlik türlerinden kaynaklanmaktadır.

1.1.1. Egemenlik Türleri ve Şekilleri

Hoffman (1998: 12), gerçek egemenlik, yasal egemenlik, siyasi egemenlik ve popüler egemenlik olmak üzere dört farklı egemenlik türünden bahsetmektedir. Gerçek egemenlik, devlette mutlak bir kanun yapma gücüne sahip olan hükümdarla ilişkilidir. Yasal egemenlik, parlamento gibi üst organlarla yasalar çıkarmak ve uygulamak anlamına gelir. Siyasi egemenlik, seçmenler veya siyasi partiler gibi yasal egemenliğin arkasındaki güçle ilişkilendirilir. Örneğin, Abhazya Parlamentosu yasal egemenliğe sahipken, seçmenler siyasi egemenliği temsil etmektedir (bkz. Bölüm 2). Popüler egemenlik, devletin vatandaşlarıyla bağlantılıdır ve protesto veya gösterilere katılım yoluyla veya seçimlerde belirleyici oy kullanımıyla ifade edilebilir. Ayrıca iki önemli egemenlik türü olan de jure (yasal) ve de facto (fiili)

egemenlikler de vardır. De jure egemenliği, hükümet yetkisinin yüce ve kanunlar tarafından tanınması anlamına gelmektedir. De facto egemenlik, otoritenin fiili gücü kullandığı ancak yasal olarak tanınmadığı anlamına gelir (Grant & Barker, 2009: 505).

Yukarıda bahsedilen türlerin yanı sıra egemenliğin iç ve dış egemenlik olarak iki ayrımı vardır. İç egemenlik, bir devletin kendi topraklarını ve kaynaklarını kontrol etmesinin yanı sıra yasalar yapmasına ve uygulamasına izin vermektedir. Dış egemenlik, bağımsız bir politika izlemeyi, diğer devletlerle diplomatik ilişkiler kurmayı, savaş ilan etmeyi ve barışı sağlamayı mümkün kılmaktadır. Caspersen'in (2012: 103) belirttiği gibi devlet olma durumu (iç egemenlik) uluslararası tanınma (dış egemenlik) olmadan da gerçekleşebilir.

Egemenlik konusunu daha detaylı incelerken, Krasner'ın (1999: 9) egemenliğin karşılıklı olarak birbirine bağlı fakat "mantıksal olarak birleşik olmayan" anlamlarını incelemek akla uygundur. Bu bağlamda, Vestfalyan egemenlik, uluslararası yasal egemenlik, yurt içi egemenliği ve karşılıklı bağımlılık egemenliğini açıklamakta fayda vardır (A.g.e.: 20).

Vestfalyan egemenlik, devletin karar alma mekanizması kendi sınırları içinde tekele sahiptir ve başka bir devletin iç işlerine karışmaktan kaçınmalıdır (A.g.e.: 20). Uygulamada, Vestfalyan egemenlik ile uzlaşmaya varılabilir veya çağrılar ve müdahaleler yoluyla bu egemenlik ihlal edilebilir.

Krasner'e göre, uluslararası siyasete tam olarak katılabilmek için devletin "uluslararası sistemde siyasi bir varlığın statüsünü kurmak" ile ilgili uluslararası yasal egemenliğe sahip olması gerekir (1999: 14). Belirli topraklara sahip ve toprakları üzerinde hukuki kontrolü olan devletlerin veya yapıların tanınması uluslararası yasal egemenlik için temel kural olduğu anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, uluslararası yasal egemenlik Vestfalyan egemenliği bazen garanti edemez, çünkü uluslararası yasal egemenlik ne iç egemenliği ne de karşılıklı bağımlılık egemenliğini sağlamaz. Aynı zamanda herhangi bir devletin toprak bütünlüğünü de garanti etmez (1999: 19).

İç egemenlik, devlet sınırları içerisinde yerel yönetimin nasıl bir yapısı olduğu ve etkili bir denetim kurmadaki becerisiyle ilgilidir (Krasner, 2004: 88). Ayrıca, devlet yetkililerinin, hukukun üstünlüğü, adalet ve vatandaşların haklarını

koruma ve refahlarını sağlama kabiliyeti, iç egemenliğin diğer başka temel açıklamasıdır.

Ve son olarak, karşılıklı bağımlılık egemenliği, bir devlet otoritesinin malların, kişilerin hatta fikirlerin sınırlar arasında akışını kontrol etme yeteneğiyle ilgilidir. Küreselleşme ve teknolojik gelişim sonucunda, devletler sınırlardaki hareketleri düzenleyemez hale gelmektedir. Krasner (1999: 13) “bir devlet kendi sınırlarının dışına çıkan şeyleri düzenleyemezse, sınırlarının içinde ne olduğunu kontrol edemez” demiştir. Bu durum, devletlerin uluslararası hukuki ve Vestfalyan egemenliklerini kullanmalarına engel olur.

Birkaç egemenlik unsurunu kısaca inceledikten sonra, devletlerin ister istemez bütün bu egemenliklerin hepsine sahip olamadıklarını görebilirsiniz. Bazı egemenlik türleri karışık bir birleşime sahiptir ya da “karşılıklı destekleyici” olabilirler (Krasner, 2004: 88). Örneğin, Abhazyaya hem sınırını hem nüfusunu kontrol etme yeteneğine sahiptir ancak uluslararası hukuki egemenliğe veya tanınmaya sahip değildir. Dahası, Rusya’nın dış desteğinden dolayı, Abhazyaya’nın Vestfalyan egemenliği sınırlıdır ve bu desteğin Abhazyaya’nın iç ve dış politikaları üzerinde belirli bir etkisi vardır (3. bölümde, Abhazyaya vakasıyla ilgili egemenlik unsurlarının daha ayrıntılı bir analizi yapılacaktır).

Jackson (1990) tarafından öne çıkarılan, negatif ve pozitif egemenliklere yansıtacak olan iki egemenlik türü daha vardır. Onun negatif egemenlik anlayışı, devletin iç meselelerine “dış müdahaleden özgürlük” olarak tanımlanabilir. Bu aynı zamanda “bağımsız devletler toplumunun dayandığı yasal bir temel” olarak da tanımlanabilir (Jackson, 1990: 27). Böylelikle Jackson’a göre, başka devletlerin işine müdahale etmeme ve devletin egemenliği “aynı madalyonun iki yüzüdür” (A.g.e.: 27-28). Buna karşın pozitif egemenlik, devletlerin veya hükümetlerin “kendi efendileri” olma, bağımsızlıklarının avantajını kullanabilme, gelişmiş bir devletin “ayrıt edici özelliği” olan etkili iç ve dış politika sürdürebilme yetenekleridir. Pozitif ve negatif egemenlik arasındaki temel farklılık, pozitif egemenliğin sürekli teknolojik, bilimsel ve kültürel gelişmeler altında değişmesi iken, negatif egemenliğin ise değişmeyen “mutlak bir koşul” olmasıdır. Burada vurgulanması gereken bir unsur; devletler, hem pozitif hem de negatif egemenliğe sahip olmak zorunda değildirler. Bazı devletler, diğer ülkeler tarafından negatif egemenliğe sahip olmaları sebebiyle egemen olarak kabul edilebilirken, aynı zamanda pozitif

egemenlikten yoksun oldukları için vatandaşlara fayda sağlamakta başarısız olmaktadır. Bu bağlamda devletlerin büyüklüğü ya da gücü hiçbir zaman mesele olmamıştır, çünkü her zaman küçük ve büyük, zayıf ve güçlü devletler olmuştur. Mesele, belirli bir devletin büyüklüğü veya askeri gücünden ziyade vatandaşlarının yaşam kalitesi veya insanların sahip oldukları kişisel özgürlüklerin miktarıdır. Jackson (1990: 30) bu konuda Danimarka ve Almanya örneğini göstermektedir. Danimarka hükümeti, çok daha küçük bir yüzölçümüne sahip olmasına ve tarihsel olarak Almanya'dan zarar görmesine rağmen halkının zorunlu ihtiyaçların büyük devletlerin çoğundan daha iyi bir şekilde sağlamaktadır.

1648'deki Vestfalya Antlaşmasından bugüne kadar, egemenlik kavramları dünya siyasi haritasındaki gelişmeleri etkileyerek birçok kez değişmiştir. Bağımsızlığını sömürge yönetimi oluşturan ülkelerden kazanan devletler, mevcut sınırları içerisinde kutsal sayılırlar. Bu dönemde ulusal kendi kaderini tayin etme ilkesi devrimci bir nitelik taşımış olsa da devlet olma durumu hiçbir tecrübesi olmayan devletlerin eline geçmiştir. Jackson (1990: 17), “bugün egemen bir devlet olunması için, dün resmi bir koloni olunması gereklidir” ifadesini kullanmıştır.

Aslında, üstün güç ile eşdeğer bir varlık olarak görülen, egemenlik kavramı bugün oldukça belirsizdir ve genellikle geleneksel anlamından farklı yorumlanmaktadır. Çeşitli egemenlik türleri ile uluslararası sistemin işleyişine göre ilkeler arasında çelişkiler bulunmaktadır. Hem Krasner (1999) hem de Jackson (1990), egemenliğin hem iç hem de dış boyutlardan oluştuğunu ileri sürmektedir. Dış zorluklar, diğer devletlerle olan ilişkilere ve uluslararası ilişkiler sisteminin kendisine bağlı olmakla birlikte, iç sorunlar devletin toplumlara yönelik olan yeteneği ve sorumlulukları ile bağlantılıdır. Dış egemenlik, bir devletin diğer egemen devletler tarafından tanınmasına bağlıdır.

Bu bölümün başında egemenlik kavramı farklı açılardan incelendikten sonra egemenlik ve devlet kavramlarının uluslararası ilişkilerde ve uluslararası hukuk uygulamalarında nasıl birbirine bağlandığı gösterilecektir. Egemenlik ve devlet birbirine bağlıdır. Mutlak bir güç anlamındaki egemenlik, devletlerin ciddi zorluk yaşamalarına sebep olmaktadır. Devletler ve devlet olma durumu, varlıkları gereği egemenlik ve egemenlik için gereken temel unsurların ana kriterlerinden biridir. Egemenlik ve devlet kavramlarını birbirine bağlamak ve onların benzerlik ve farklılıklarını göstermek bu açıdan önem kazanmaktadır.

1.2. DEVLETLERİN ÖZELLİKLERİ VE TÜRLERİ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan sömürgelerden çekilme süreci, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte Yugoslavya'nın dağılması, çok sayıda yeni devletlerin doğmasına sebep oldu. Son yirmi beş yıldaki siyasi gelişmeler (örneğin: Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılması, Abhazy'nin ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılmaları, Güney Sudan ve Doğu Timor'un tanınmaları) de göz önüne alındığında, yeni devletlerin sayısı artmaya devam etmektedir. Böylece, devlet olgusu, yalnızca uluslararası sistem için değil aynı zamanda uluslararası hukukun değişen doğası için de belirli bir zorluk çıkarmaktadır (Crawford, 2006: 4).

Uluslararası hukuk, devletleri haklı olarak, faaliyetler ve ilişki yoluyla gerçekte uluslararası hukukun çalışmasını mümkün kılan “en önemli tüzel kişiler” olarak tanımlamaktadır. (Shaw, 2014: 143; Brownlie, 2003: 58) Crawford (2015: 6), bu ifadeyi, devletlerin uluslararası hukukun sadece bir öznesi değil “aynı zamanda kanun koyucuları” olduklarını da ekleyerek doğrulamaktadır.

Devleti ve devlet olmayı tanımlayan genel kriterlerin birkaç uluslararası hukuki belge ile ana hatları belirlenmiştir. 1933'te kabul edilen “Devletlerin Haklarına ve Yükümlülüklerine İlişkin Montevideo Komisyonu” (1933), Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri Beyannamesi Taslağı (United Nations, 1949), 1992'de sonuçlanan Yugoslavya Avrupa Barış Konfigürasyonunda Tahkim Komisyonu kararı (Pellet, 1992), Birleşmiş Milletler 2003 yılında yayınlanan tek taraflı devletler eylemlerine ilişkin olarak 6. Uluslararası Hukuk Komitesi raporu (Cedeno, 2003) uluslararası anlamdaki bu hukuki belgelere örnek teşkil etmektedir. Montevideo Sözleşmesinin 1. maddesi, “devletin uluslararası hukukun bir parçası olarak bazı niteliklere sahip olması gerektiğini belirtmektedir: a) daimi nüfus; b) tanımlanmış bir bölge; c) hükümet ve d) diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesi” (Montevideo Convention, 1933). 1992 yılında, Badinter Tahkim Kurulu, 1 No'lu (1) b fıkrasında, “devlet yaygın olarak, organize bir siyasi otoriteye tabi bir bölge ve bir nüfustan oluşan bir topluluk olarak tanımlanır; böyle bir devlet, egemenlikle vasıflandırılmıştır” şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Pellet, 1992: 182; Shaw, 2014: 144). Ayrıca, Lauterpacht (2013: 41) “devletin, gerçekten var olduğunda uluslararası hukukun bir öznesi olarak da varlığını sürdüreceğini” ileri sürmektedir. Başka bir

deyişle, devlet, uluslararası hukukta benimsenen devlet olma koşulları için belirli kriterleri yerine getirerek varlığını kanıtlamak zorundadır.

Teknik olarak, egemen hükümet, belirlenmiş bir bölge ve nüfusu etkili bir şekilde kontrol ederse devlet var olur (Jennings & Watts, 1996: 121). Kurdyukov (2010), Lukashuk (2005: 23, 325) ve Birukov (2000: 38), Montevideo Sözleşmesinde (1933) belirtilen ilkelere uygun olarak devlet olma durumu ile aynı niteliklere uymaktadır. Günümüzde bu kriter birçok uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler akademisyeni ve uzmanları tarafından kabul görmektedir. Bununla birlikte, Brownlie'nin (2003: 71) hatırlattığı üzere, devlet olma için bu nitelikler, yalnızca daha fazla gelişmenin temelidir. Yukarıda belirtilen yasal belgelerin uluslararası hukukun mutlak kaynakları olmadığı ve devlet olma için "ideal" bir evrensel kriterin olmadığı belirtilmelidir. Kolsto (2006), devlet olmak için gerekli olduğunu düşündüğü "temel" listeye bağımsızlık kriterleri eklenmesini önermektedir. Lauterpacht (2013: 26-28) yukarıda belirtilen niteliklerin yanı sıra, devletteki iç istikrarı sağlayan etkili otoritenin büyük önemini vurgulamaktadır. Brownlie (2003: 76), kalıcılık derecesi, uluslararası hukuku gözlemeleme isteği ve dış ilişkileri yönetme egemenliği gibi bazı özellikler eklemektedir. Nitekim her şeyin küreselleşme adı altında hızla değiştiği bir dünyada, 20. yüzyıl uluslararası hukukunun geleneksel standartlarına uymak garip görünmektedir. Devlet olma kriterleri tanımlanırken, özellikle demokratik gelişmelerin önemi, sosyal ve yasal sistemlerde zamanında yapılan reformlar ve güvenlik güçlerinin etkinliği gibi daha fazla nitelik dikkate alınmalıdır. Listelenenlere ek olarak BM Uluslararası Hukuk Komisyonunun Altıncı Raporu, özellikle sınırlar ve azınlık hakları göz önüne alınarak uluslararası istikrara saygı, demokratik ilkelere dayalı eğitim, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesinin ve temel özgürlüklerin gözetimi gibi özellikler içermektedir (Cedeno, 2003).

Modern uluslararası hukukun bir parçası olarak egemenliğe sahip bütün devletler boyutlarına, askeri veya ekonomik gücüne bakılmaksızın yasal olarak eşittir ve devletlerin egemen eşitliği ilkesiyle birbirleriyle ilişki kurabilirler (Shaw, 2014: 155). Bu ilkenin önemi Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda vurgulanmakta ve örgütün "tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesine dayandığı" belirtilmektedir (United Nations, 1945). Bununla birlikte, 2. maddede ortaya konan eşitlik ilkesi retorik olarak yorumlanabilir (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi). Cassese (1986: 129)

BM'nin üyelerinin tam eşitlik prensibine dayanmadığı iddiasında kesinlikle haklıdır çünkü veto hakkı yalnızca Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerine verilir. Böylece bu devletler, diğer ülkelerden daha üstün bir hale gelirler.

Bir devleti neyin oluşturduğuna ve devletin, devlet olma iddiası için sahip olması gereken özelliklere ilişkin çeşitli yorumlar, devlet olma için evrensel ölçütlerin bugünkü uluslararası hukukta mevcut olmadığını veya evrensel ölçütleri uygulayacak kadar yeterli olmayan bir biçimde var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu belirsizlik, uluslararası hukuku zayıflatmakta ve uluslararası ilişkilerde devletlerin siyasi çıkarlarının öne çıkmasına neden olmaktadır. Devletler, uluslararası ilişkilerin uygulanması ile kanıtlandığı üzere, kriterler sorusunu tamamen kendi takdirine bırakmayı tercih etmektedirler. Belli bir devlet tarafından ne tür bir kriter uygulanmış olursa olsun, egemenlik ve bağımsızlığın her zaman birbirinin yerine kullanılmadığı unutulmamalıdır. Bu bölümün başlarında anlatıldığı gibi, Jacksonian'ın pozitif ve negatif egemenlik anlayışı, egemenlik ve bağımsızlık arasındaki farkın iyi bir örneği olabilir. Örneğin, bir devlet bağımsız olabilir ve yetkililer devletin toprakları üzerinde en üst düzeyde egemenlik gösterebilir, ancak bu devlet diğer devletler tarafından tanınmayabilir. Diğer taraftan, devlet yetkilileri devletin sınırları içinde kontrolü sağlayamayabilir ve halka hizmet etmede başarısız olabilirler, ancak bu devletin bağımsızlığı diğer devletler tarafından tanınmış olduğu için hâlâ diğer devletler tarafından egemen bir devlet olarak kabul edilecektir. Krasner (2004), böyle bir durumu uluslararası ilişkilerde örgütlü ikiyüzlülük (organized hypocrisy) olarak nitelendirmiştir.

“Örgütlü ikiyüzlülük”, yalnızca yukarıda belirtilen devlet ve devlet olma anlayışıyla değil, uluslararası ilişkilerde aktif olarak yer alan devletlerin ve diğer uluslararası hukuk konularının tanınması veya tanınmamasına ilişkin sorularla da kendini göstermektedir. Bu nedenle, ilerleyen bölümlerde, tanınma ve tanınmama durumları temel alınarak uluslararası hukuktaki devletlerin pozisyonları ve uluslararası ilişkiler içindeki tanınma uygulamaları üzerine odaklanılacaktır.

1.2.1. Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması

Devletlerin uluslararası hukukta tanınmaları ve tanınmaya karşı sahip oldukları dayanılmaz istekleri, sıklıkla uluslararası ilişkiler üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Uluslararası hukukta tanınma konusu çoğunlukla yeni ülkelere uygulanır, ancak uluslararası örgütler, hükümetler ve savaştan ya da ayaklanmacı gruplara yönelik diğer tanıma uygulamaları bulunmaktadır. Bu bölüm ilk önce devletlerin uluslararası alanda tanınmasını analiz edecek daha sonra tanımayı talep eden diğer gruplara kısaca değinecektir.

Uluslararası hukukta tanıma (recognition) genel olarak şu şekilde ifade edilir: “Tanıma, belirli gerçek durumları kabul etme ve onlara yasal önem verme yöntemidir” (Shaw, 2014: 150; Jennings & Watts, 1996: 127). Başka bir deyişle, gerçek bir durumun tanınması, (tek taraflı bir hukuki eylem olarak) ona uluslararası hukuki bir nitelik kazandırır ve verilen durumun uluslararası hukuki bir olguya dönüştürülmesine katkıda bulunur. Bu nedenle, hukuki tanınırlığı konuşmak için iki ana bileşen mevcut olmalıdır: 1) devletlerin tek taraflı beyanları ve 2) uluslararası arenada yeni bir durum ya da değişim. Shaw (2014: 328) da benzer bir fikri paylaşmaktadır tanımanın aktif bir süreç olduğunu ve sadece gerçeklerin farkında olmanın yetmediğini yazmıştır. Tanımayı gerçekleştiren devlet, tanınmanın hukuki ve siyasi sonuçlarını görmek istemektedir.

Genel olarak, uluslararası tanınma dar ve geniş anlamda yorumlanabilir. Birinci örnekte, tanıma devletin tek taraflı bir hareketi olarak görülmekte ve bu da yeni bir uluslararası hukuk konusunun ortaya çıkışını belirlemektedir. Daha geniş anlamıyla devletlerin tanınması, hukuki açıdan önemli bir olgu veya durumun varlığını teyit eden bir eylem olarak anlaşılmalıdır. Her iki durumda da, tanınma, hem resmi hem de gayri resmî veya hem kalıcı hem de geçici olabilecek uluslararası hukukun yeni bir konusuyla belirli ilişkiler kurmayı sağlamaktadır.

Uluslararası hukukta tanınma ile bağlantılı olarak akademisyenler, BM üyesi olan ve tüm devletler tarafından tanınan; Birleşmiş Milletler üyesi olmakla birlikte bazı BM üyeleri tarafından tanınmayan (İsrail); Birleşmiş Milletler’in bir üyesi olan fakat daha sonra başka bir devletle değiştirilen (Çin Cumhuriyeti veya Tayvan); kilit güçler ve Birleşmiş Milletler üye ülkelerinin birçoğu tarafından tanınan bir varlık

olan (Kosova Cumhuriyeti); bir veya birkaç Birleşmiş Milletler üyesi devlet tarafından tanınan (Abhazya Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti); herhangi bir devlet tarafından tanınmayan (Somaliland, Transdinyester) gibi bazı farklı örneklere dikkat çekmiştir. (Owtram, 2011: 129; Jennings & Watts, 1996: 177)

Uluslararası hukukun “kusursuz olmayan” doğasına rağmen uluslararası tanınmaya büyük önem verilmektedir. Devletlerin yaşamış olduğu farklı deneyimler tanınma özelliğini etkilemektedir. Uzun süredir yasal geleneklere sahip olan devletler, tanınma konusunda ciddi sorunlarla karşılaşmazlar. Bununla birlikte, siyasi veya ideolojik nedenlerin bir devletin veya bir hükümetin tanınması (ya da tanınmaması) üzerine nihai kararı etkilediği durumlarda bazı zorluklar ortaya çıkabilir. Uluslararası ilişkilerin tarihçesi ve uygulaması bu duruma azımsanamayacak sayıda örnek teşkil eder. Çin, İsrail, Sovyetler Birliği, Doğu Almanya ve diğer ülkelerin tanınması (veya tanınmaması) ile ilintili olarak yaşamış olduğu deneyimler bunlara verilecek örneklerden bazılarıdır. Uluslararası hukukun bu tür tutarsızlıkları ortadan kaldırıncaya kadar tanınmayan devletlerin veya diğer varlıkların hukuki statüsü üzerinde çalışması gerekecektir.

Tarihte yeni bir devletin uluslararası tanınmasının ilk örneği, geleneksel olarak, 1648’de iki ülke arasında imzalanan sözleşmede kaydedilen egemen ve bağımsız bir devlet olarak Hollanda’nın İspanya tarafından tanınması olarak kabul edilir. Hollanda’nın 1581’de Bağımsızlık Bildirgesi’ni kabul etmesinden yarım yüzyılı aşkın bir süre sonra tanınmanın yapılmış olması dikkate değerdir. 19. yüzyılda, çeşitli ülkeler tarafından verilen ilk toplu tanıma örnekleri de bulunmaktadır. 1856’da Paris Kongresi sırasında, Osmanlı İmparatorluğu’na, Avrupa ülkeleriyle eşit ortak olarak iş birliği yapması için “izin” bu yolla verilmiştir (Krasner, 1999: 86).

Yukarıda belirtildiği gibi, devletlerin tanınması uluslararası hukuki tanımının en yaygın çeşididir. Uluslararası alanda yeni bir devlet ortaya çıktığında, eşzamanlı olarak uluslararası topluluk arasında o devletin tanınması (ya da tanınmaması) durumu ortaya çıkmaktadır. Yeni devletlerin ortaya çıkması için farklı yollar bulunmaktadır (Crawford, 2006). Bazı durumlarda, yeni devletler, bir insan topluluğunun (ya da bir ulusun) kendi kaderini tayin (self-determination) hakkının gerçekleştirilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer durumlarda, farklı küçük devletler ortak bir devlet ortaya çıkardığında, daha büyük bir devlet, iki veya daha fazla küçük devlete ayrıldığında, bir bölgenin bir kısmı var olan egemen

devletten ayrıldığında ortaya çıkmaktadır. Uluslararası toplum ve BM dâhil olmak üzere diğer devletler, belirli bir devlet ya da devletlerin ortaya çıkmasını yasal ya da yasadışı olarak düşünebilir ve bu nedenle tanınmayı kabul edebilirler ya da etmeyebilirler.

Uluslararası hukuk doktrini, yeni kurulan devletlerin tanınması konusunda bir dizi yaklaşım geliştirmiştir. Uluslararası hukukta en iyi bilinen devlet kurma ve tanıma konusunda, kavramsal açıdan karşıt iki görüş vardır. Bunlar, bildirici (declaratory) ve yapıcı (constitutive) görüştür. Bildirici görüşün destekçileri (F.Martens, H.Briggs, G.Scelle, C.Rousseau), varoluşu nedeniyle devletin uluslararası hukuka konu olduğu gerçeğine ilişkin düşünceleri temel almaktadır. Teorik olarak her yeni devlet uluslararası topluluğun üyesi olduğunu ve aslında hukuki tanınmanın ancak bu gerçeğin bir kanıtı olduğunu savunmaktadır (Jennings & Watts, 1996: 129). Bununla birlikte, uygulamada her yeni devletin diğer devletlerle resmi ilişkilere girmesine izin vermek için tanınmanın hâlâ gerekli olduğunu inkâr etmemektedirler. Yapıcı görüşün savunucuları (L.Oppenheim, D.Anzillotti, H.Kelsen, H.Lauterpacht) varsayımlarını karşıt ilkeye dayandırmaktadır. Bu ilkeye göre, devletin basit bir şekilde yaratılması, o devletin uluslararası bir hukuk konusu olarak ortaya çıkmasına eşdeğer değildir. Yapıcı görüş devletin uluslararası tüzel kişiliklerini, mevcut devletlerin tanınmasına doğrudan bağımlı kılmaktadır. Eğer bir tanıma yok ise, yeni devletin varlığı ve diğer devletlerle olan işbirliği, ciddi güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Henüz tanınmayan ya da az tanınan devletlerin örnekleri, politik belirsizliğin tüm “memnuniyetlerini” (Abhazya, Tayvan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Transdinyester ve diğerleri) en iyi şekilde gösterebilir. Yapıcı görüşün destekçilerinin devletlerin bağlayıcı bir uluslararası tanımadan yana olmasının sebebi budur.

Aslında, gerçek uygulamalar hiçbir devletin salt yapıcı ya da bildirici görüşe bağlı olmadığını göstermektedir. Shaw (2014: 323), ikisinin de bugünkü uluslararası ilişkilerin gerçeklerine karşılık gelmediğini düşünmektedir. Uluslararası hukukçuların çoğuna göre (constitutive görüş), yeni devletin klasik biçiminde tanınması, o devletin BM’e kabul edilmesiyle büyük ölçüde eşleştiğini düşünmektedir. Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus BM’in hiçbir devleti tanıma hakkı bulunmadığıdır. Bu gerçeğe rağmen, “uluslar kulübü” (club of nations) ya da “altın standart” (golden standard) arasında güvenli bir yer elde etmek için

BM'ye kabul edilmek büyük önem taşımaktadır Owtram (2011: 130). BM'ye gerçek kabul mekanizmasının oldukça basit olduğuna inanmaktadır.

BM üyesi olmak isteyen potansiyel bir devlet, Genel Sekreter'e başvuruda bulunur ve Genel Sekreter onay için Güvenlik Konseyi'ne gönderir. Güvenlik Konseyi, başvuran devlete üyeliğe ilişkin tavsiyede bulunursa, Genel Kurul, potansiyel devletin kabulüne üçte iki oy çoğunluğuyla karar verecektir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi "Birleşmiş Milletlerin üyeliği, bu sözleşmede yer alan yükümlülükleri kabul eden ve örgütün kararındaki bu yükümlülükleri yerine getirecek ve yapmaya istekli olan tüm barışsever devletlere açıktır" (United Nations, 1948). Bununla bağlantılı olarak, uygulamada BM'nin her bir davaya farklı şekilde yaklaştığının ve bu nedenle herhangi bir kesin sonucun çıkartılmasının zorluğunun altı çizilmelidir. Güvenlik Konseyi'nin kararı, üyeler arasındaki ciddi iç bölünmeler nedeniyle tahmin edilmesi güçtür. Bazı durumlarda, BM Genel Kurulu'nun önerdiği karar üzerine hareket eden BM Güvenlik Konseyi, uluslararası toplumu, yeni devlet veya varlığı egemen ve bağımsız devlet olarak tanımamaya çağırılmaktadır (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi) (Jennings & Watts, 1992: 170). Bir başka örnek, BM'ye girdikten sonra yeni devletin birkaç ayrı devlet tarafından tanınmadığı durumlarda yaşanmaktadır. Örneğin, İsrail'in Arap ülkelerince tanınmaması BM'de farklı vakaların olduğunu bizlere göstermektedir. Dahası, Beyaz Rusya ve Ukrayna, BM'ye üye oldukları anda SSCB bünyesinde cumhuriyettiler ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra üyeliklerini otomatik olarak sürdürmüşlerdir. Pakistan iki devlete bölündüğünde, Bangladeş BM'ye yeni üye olarak kabul edilirken Pakistan ise BM üyeliğini sürdürmüştür (Krasner, 1999: 16; Jennings & Watts, 1992: 178).

Bildirici ve yapıcı görüş, kavramsal yapılarda yerini ve rolünü bulurken, gerçek uluslararası politika parametreleri de jure, de facto (fiili) ve ad hoc tanımalardır. De jure (hukuki), yeni devletin kabulünü ve istikrarlı siyasi ilişkilerin kurulması anlamına gelen tam tanımadır. Uygulamada, tam hukuki tanımayı sağlamak için belirli yollar vardır ancak tanıma sağlayan ve tanınan taraflarla diplomatik ilişkiler ve diğer bağları kurma isteği yazılı bir belge ile ifade edilir.

De facto (hukuki), farklı bir tanım biçimidir. Bir şekilde tamamlanmamış ve belirsizlik ifadesine benzeyen de facto tanımanın devlet veya hükümete uzun vadede uygulanabilirliği ya da dayanıklılığı sebebiyle mi verildiği belirsizdir. De facto

tanıma, ticaret ve konsolosluk ilişkilerinin kurulmasına neden olabilir ancak genellikle diplomatik ilişkiler düzeyine ulaşmaz. Resmi olmayan tanıma veya ad hoc (geçici) tanıma diğer tanıma biçimlerinden ayırt edilmelidir. Ad hoc tanıma, hükümet ve sivil toplum düzeyinde, gerektiğinde, devletlerarasında düzenli veya ara sıra yapılan temaslar şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası toplum belirli bir devletin fiili varlığını tanımaya bile, bu devlet hala uluslararası ilişkilerin bir öznesidir. Buna karşın, uluslararası hukukta tüzel kişi olamaz ve bu nedenle uluslararası alanda tanınmadan faydalanamaz. Bu durumun, bekle ve gör tutumdan (Shaw, 2014: 332) değişen gerçeklik kabulüne doğru değişmesi ve bunu takiben uluslararası toplum tarafından resmiyet kazanması için yeni devletin zaman ve çaba harcaması gerekmektedir. Bir devletin de facto veya de jure olarak kalması dış egemenlik miktarına da bağlıdır. İkisi arasındaki fark, taraflar için sorumlulukların ve sonuçların büyüklüğündedir. Birleşik Karalık'ın Sovyetler Birliği'ni tanınması bunun pratikte nasıl çalıştığına iyi bir örnek olabilir. İlk olarak İngiltere, 1921'de Sovyetler Birliği'ni de facto olarak tanıdı. Üç yıl sonra 1924'te de jure olarak tanınması için devlet onayı verildi (Shaw, 2014: 333). Bu ve bunun gibi tanıma biçimlerinin kullanılmasının nedenlerini belirleyen kesin düzenlemeler veya normlar yoktur.

Bununla birlikte, devlet tanıma kriterleri konusu özel bir ilgi alanına girmektedir. Devletlerin tanıma prosedürünü tanımlayan ve düzenleyen uluslararası hukuki bir belgenin yokluğunda, bu konuda fikir birliğine varılmış bir görüş olduğuna inanmak güçtür. Uygulamada, gerekliliklerin siyasi değerlendirmelere ve karşılıklı ilişkilerinde tanıyan ve tanınan taraflar için yasal sonuçlara dayandığını göstermektedir. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın çökmesinden sonra birçok yeni egemen devlet resmi olarak tanıdı. Bu devletlerin tanınması, Aralık 1991'de AB bakanları tarafından kabul edilen ve "Doğu Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği'nde yeni devletlerin tanınması için rehber" (Grant & Barker, 2009: 504) başlıklı özel bir belgeyi temel alıyordu.

Yeni devletlerin tanınması için kriterler bu belgede formüle edilmiştir: BM Sözleşmesi'nin hükümleri ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Komisyonu (günümüzde AGİT) 1975 Nihai Senedi ve 1990 Paris Antlaşması'nda yer alan demokrasi ve insan hakları yükümlülüklerine uyumluluk; AGİT çerçevesindeki yükümlülüklere uygun olarak etnik ve ulusal azınlıkların haklarına saygı gösterme, sadece karşılıklı rıza ile

barışçı yollarla değiştirilebilen devlet sınırlarının dokunulmazlığının sağlanması; tüm taahhütlerini silahsızlanma ve nükleer silahların yayılmasını önleme alanında tasarruf etmek; birbirini takip eden veya diğer bölgesel anlaşmazlıklar ile ilgili tüm anlaşmazlıkların çözülmesinde yalnızca barışçıl yöntemlere bağlılık.

Yukarıda bahsedilen geleneksel tip (devletlerin ve hükümetlerin tanınması) ile birlikte, ön tanıma ya da ara tipte tanıma biçimleri bulunmaktadır kurtuluş hareketlerinin, isyancı ya da savaşan tarafların, direniş kuruluşlarının ve sürgündeki hükümetlerin tanınması ile ilgili olarak ön tanıma ya da ara tipte tanıma biçimleri bulunmaktadır (Brownlie, 2003: 86). Bununla birlikte, bu tez, üzerinde detaylı bir şekilde yoğunlaşmak yerine başlangıçtaki anlayışa sahip olmak amacıyla bu türleri kısaca açıklamaktadır.

Uluslararası hukukta, yeni hükümetlerin tanınması sorunu, anayasaya aykırı eylemler ciddi sistem değişikliklerine yol açtığına ortaya çıkabilir. Örneğin, devrimlerin ardından veya hükümetler arasında şiddetli müdahaleler çıktığında. Etkinliğin seviyesi, yeni hükümetin meşruiyeti ve uluslararası yükümlülüklerle bağlılığı, uluslararası toplumun bu hükümetin tanınması (ya da tanımaması) konusunda karar vermesindeki temel kriterlerdir. Tarihte, ön tanımanın (preliminary recognition) uygulandığı birçok örnek vardır. I. Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletleri Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Polonya gibi ülkeleri tanımıştır. (Krasner, 1999). Arnavutluk, sınırları belirsiz olmasına rağmen pek çok ülke tarafından da tanınmıştır. Hırvatistan ve Bosna-Hersek, bölgelerinin büyük bölümünün hükümet dışı güçler tarafından kontrol edildiği sırada BM'e üyeliği kabul edilmiştir (Shaw, 2014: 145-146). "Erken" tanıma (preliminary recognition) olarak değerlendirilebilecek bir başka örnek, İsrail'in bağımsızlığını ilan ettiği gün, Amerika Birleşik Devletleri tarafından tanınmasıdır. Açıkçası, İsrail'in bu kadar hızlı tanınması için gerekli kriterleri karşılamadığı belirsizliğini korumaktadır (Jennings & Watts, 1996: 144). Birliğin çöküşünden sonra eski Sovyetler Birliği ülkelerinin BM'ye kabul edilmesi, Gürcistan, Ermenistan ve Moldova'daki iç istikrarsızlıklar ve çatışmalar akılda tutularak ön tanıma bağlamında da değerlendirilmesi mümkündür.

Sömürgeleden çekilme süreci, bir kısmı BM ve ilgili organlarda gözlemci statüsünü elde eden ulusal kurtuluş hareketlerine sağlanan bir tanınma dalgası ile dikkat çekmiştir (Shaw, 2014:180; Jennings & Watts, 1996: 164). Örneğin, gözlemci statüsü, Namibya halkının meşru temsilcisi olarak görülen Güney Batı Afrika Halk

Örgütü (SWAPO) için ve Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak düşünülen Filistin Kurtuluş Örgütü için (PLO) genişletilmiştir.

İsyancı ve savaşı tarafların tanınması hem bir dereceye kadar uluslararası karaktere sahiptir hem de genellikle savaş kanunlarına ilişkin antlaşmalara dayanmaktadır (Jennings & Watts, 1996: 166). Bu tip tanınmanın arkasındaki başlıca nedenlerden biri, isyancılar tarafından kontrol edilen topraklarda tanıyan devletin menfaatlerini korumaktır. Örneğin 1823'te Britanya, Türkiye karşısında kendi devletinin kurulması için savaşıyan Yunanlıları tanımıştır (Krasner, 1999: 86).

Uygulamada, yukarıda belirtilen tüm tanıma türleri arasında net bir ayrım yapmak oldukça zordur. Bu ayrım çoğunlukla somut siyasi konjonktür, tanıyan devlet yaklaşımı ve diğer koşullar tarafından belirlendiği söylenebilir. Günümüzde, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, tanınma (ya da tanınmama), belirli bir politik çıkar alanına ait olmaya bağlıdır. Tüm bunlara rağmen ilginçtir ki tanıma devletlere tanımamadan daha fazla avantaj sağlar. Aşağıdaki bölümde bu konu daha detaylı olarak tartışılmaktadır.

1.2.1.1. Tanınmanın Faydaları

Henüz uluslararası ilişkilerin bir öznesi olmayan ancak uluslararası devletler kulübüne katılmak isteyen her kurum için, tanınma ulaşılması gereken en büyük istektir. Peki, tanınmanın faydaları nelerdir? İlk olarak, tanınma, devletlere Uluslararası Para Fonu (IMF) veya Dünya Bankası gibi kurumlara çeşitli kalkınma yardımlarına ulaşma imkânı verir (Mihalkanin, 2004: 157). Turizm pazarını, altyapıyı genişletmek, yabancı yatırımları çekmek ve bölgesel işbirliğinden yararlanma fırsatlarına erişmelerini sağlar (Bartman, 2004: 29). İkincisi, diğer devletlerle hukuki eşitliği sağlar ve uluslararası mahkemelerde ve çeşitli uluslararası örgütlerde statüsünü güvence altına alır. Bunun doğrudan bir sonucu olarak uluslararası sözleşmeler ve antlaşmalar yapma hakkı verir. Üçüncüsü, uluslararası tanınma dış müdahaleyi engeller ve yeni devlete diğer devletlerle diplomatik ilişki geliştirme şansı tanır (Krasner, 1999: 17). Bu nedenle, tanınma, uluslararası sistemin sunabileceği tüm avantajlardan (Jennings & Watts, 1996: 133) yeni devletin etkin bir şekilde yararlanmaya başlamasının işaretidir.

Uluslararası hukuk akademisyenlerine göre (Brownlie, 2003; Lauterpacht, 2013; Jennings & Watts, 1996) tanınma bir devlete uluslararası tüzel kişiliğe sahip olma unvanını kazandırmakla kalmaz, devletin hukuki kişiliğini de kabul eder. Daha önce de tanınmanın rastgele bir eylem veya siyasi imtiyaz olmadığı belirtilen uluslararası ilişkiler sistemine yeni bir devletin girmesine katkıda bulunur. Hakların tesis edilmesinin yanı sıra, tanınma, devlet sorumluluklarının ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini de gerektirir.

Yeni devlet, çoğunlukla “ebeveyn devletinden askeri harekâtla” ve “barış içinde ayrılma” vesilesiyle kendisini kurmaya çalışırken tanınma özellikle önemlidir. Ebeveyn devlet, de facto (fili) devletin kaçmaya çalıştığı uluslararası alanda tanınmış bir devlettir (Blakkisrud & Kolsto, 2012: 282). Abhazya vakasında Gürcistan bu duruma güzel bir örnektir. Yeni bir devletin tanınıp tanınmadığı sorusu ile tuzağa düşmekten kaçınmak için, bu devletin gerçekten uluslararası toplumun istikrarlı ve güvenilir bir üyesi olduğunu kanıtlaması veya yalnızca bu yönde çaba gösteriyor olduğunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

Gözlemlenebildiği gibi, ayrılan devletin ebeveyn devletini tamamen yendiği veya ebeveyn devletin savaştı hükümeti devirmekte başarısız olduğu hatta bütün çabasına rağmen ebeveyn devletin ayrılan devlet üzerinde kontrolü tekrar ele geçiremediği vakalar bulunmaktadır. Yeni ortaya çıkan devletin tanınmaya hazır olduğunun net bir şekilde söylenebileceği kesin zamana karar vermek imkânsızdır. Ebeveyn devletini tanınması, yeni devletin bağımsızlığının kabul edildiğinin ve diğer ülkelerin de tanınmayı ertelemesine hiçbir sebep bulunmadığının kesin kanıtıdır (Jennings & Watts, 1996: 145). Tarih, 1782 yılında İngiltere'nin, Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığını tanınması ve diğer ülkelerin aynı hareketi tekrarlaması örneğiyle bu ifadeyi doğrulamaktadır.

İspanya'nın Güney Amerika kolonileri 1810'da kendilerini bağımsız ilan ettiklerinde, İspanya'nın iktidarı geri alamadığı ortaya çıkana kadar uzun yıllar boyunca hiçbir devlet onların bağımsızlığını kabul etmemiştir. ABD'i yeni devletleri 1822'de tanımıştır (Jennings & Watts, 1996: 145).

Muhtemel tanınma amacının, uluslararası toplumu bazı uluslararası olayların geçerlilik koşullarını düzenlemeye teşvik etmek olduğu sonucuna varabilir. Belli durumlarda, tanınma işlemi, bazı ülkeler veya uluslararası toplum tarafından genel olarak yoğun bir şekilde itirazda bulunulmasına neden olabilir. Kosova, Abhazya,

Güney Osetya ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) örnekleri, tanıma yaklaşımlarının çok tartışmalı olduğunu göstermektedir.

Kosova vakasında, Birleşik Devletler, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve Türkiye gibi dünyanın önde gelen ülkeleri de dahil olmak üzere yüzü aşkın ülke Kosova'nın bağımsızlığını hemen desteklemiş, oysa Abhazya sadece Rusya, Venezuela, Nikaragua ve bazı pasifik adaları gibi birkaç ülke tarafından tanınmıştır. Uluslararası hukuktaki bariz belirsizlikler uluslararası ilişkilere yansımaktadır ve yeni devletlerin ortaya çıkması için uygun koşullar yaratmaktadır. Tanınmayı sağlamak için ayrıcalıklı olan özel uluslararası bir kurum ve tanıma kriterlerini içeren evrensel olarak kabul edilmiş bir belgenin yokluğunda; kavram, yorumlama ve gerçek fiili tanıma hareketi sadece belli devletlerin çıkarları ve politikalarına bağlı olacaktır.

1.2.2. Tanınmayan Devletlerin Kavramsallaştırması

Alternatif dünya siyasi haritaları, devletten haklarını talep eden oluşumların sayısının son yirmi yılda arttığını göstermektedir. Bugün, tartışılan siyasi statüye sahip yaklaşık on siyasi varlık, dünya haritasında yer almaktadır*. Bu devletler mevcut sisteme ciddi olarak meydan okumaktadırlar çünkü büyük oranda yasal çerçeve dışında varlıklarını sürdürmektedirler (Berg ve Toomla, 2009: 27). Bu varlıkların bazıları belirli bir uluslararası tanınma düzeyine sahipken bazıları hiç tanınmamıştır. Bu yapılardaki yetkililer referandum düzenlemekte, yapıların bağımsızlıklarını ilan etmekte ve dış politika yapmaktadırlar. 80'li yılların sonu ve 90'lı yılların başındaki gelişmelerin ardından tanınmayan devletler konusu akademik çevrenin dikkatini çekmiştir. Günümüzde tanınmayan devletler hala, uluslararası sistemin alışılmadık bir özelliği olarak görülmektedirler (Harvey & Stansfield, 2011), (Caspersen & Stansfield, 2011). Akademisyenler ve uzmanlar, bu varlıklar için yeni terimler bulmaya, uluslararası sistemdeki yerlerini tartışmaya veya bu devletleri uluslararası hukukta farklı kategorilere koymaya devam etmektedirler. Bununla birlikte, klasik çerçeveye uymayan bu devlet benzeri varlıklar, uluslararası

*örnek olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Tayvan, Transdinyester, Abhazya, Güney Osetya, Dağlık Karabağ, Somaliland, Filistin, Krayina Sırp Cumhuriyeti

sistemde büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, modern uluslararası hukuk ve uluslararası uygulamalar çerçevesinde bu gibi devletler için doğru bir kavramsal tanım bulmak oldukça zordur. Literatürde, tanınmayan devlet kavramı üzerinde kavramsal bir fikir birliği olmadığı için çok etnik yapıları Sovyetler Birliği ve Yugoslavya topraklarında vücut bulan fazla sayıda varlığı ifade eden çeşitli tanımlar kullanılmıştır*.

Literatürde kullanılan terimler, “devlet benzeri/sözde devlet” (quasi state) (Kolsto, 2006), “tanınmayan devletler”(unrecognized states) (Caspersen, 2011, 2012), “tartışmalı devletler”(contested states) (Gendenhuys, 2009), “devletler içindeki devletler” (states within states) (Kingston & Spears 2004), “sahte devletler” (pseudo-states) (O’Loughlin & Kolossov, 1999), “de facto devletler” (de facto states) (Pegg, 1998), “kısmen tanınan devletler” (partially recognized states) (Markedonov, (2010) “ayrılıkçı devletler” (separatist states) (Lynch, 2004) olarak belirtilebilir. Bu kavramların çoğu, bu varlıkların siyasi statüsünü tanımlamak için birbirinin yerine kullanılabilir. Tezin bu kısmı, Abhazya örneği için uygun olan bir tanımları seçmek için sık kullanılan terimleri analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bunların arasında ilk defa Scott Pegg (1998) tarafından Eritre, Somaliland, KKTC, Tayvan, Çeçenya, Sırp Cumhuriyeti, Krayina Sırp Cumhuriyeti ve Tamil İlam’ın kapsamlı analizinde kullanılan “de facto devlet” terimidir.

“De facto devlet, bir dereceye kadar doğal yeteneği sayesinde iktidara yükselen, halk desteğini alan örgütlü bir siyasi liderliğin var olduğu yerde bulunur. Etkili bir kontrolün belirli bir süre boyunca sürdürüleceği belli bir bölgedeki belirli bir nüfusa devlet hizmetleri sunmak için yeterli kapasiteye ulaşmıştır. De facto devlet, kendisini diğer devletlerle ilişkiye girebilecek durumda görür. Tam anayasal bağımsızlığı ve egemen bir devlet olarak uluslararası alanda tanınmayı talep eder. Ancak, herhangi bir dereceye kadar sürekli tanınmayı başaramaz ve bu nedenle uluslararası toplumun gözünde gayrimeşru olarak kalır” (A.g.e.: 1).

Bu yüzden Pegg, de facto devletin, uluslararası tanınırlığın dışında devlet için gereken her şeye sahip bir varlık olduğuna inanmaktadır.

* Eski Sovyet Birliği ve Yugoslavya topraklarında bulunan tanınmayan devletler arasında Dağlık Karabağ, Abhazya, Güney Osetya, Transdinyester ve Kosova örnek olarak gösterilebilir.

Caspersen (2011; 2012: 11) Pegg'in de facto devlet anlayışıyla benzer şekilde, tanınmayan devletler ve de facto devletler terimini kullanır ve tanınmayan devletlerin beş noktadan oluşan bir tanımını sunar. İlk etapta, tanınmayan varlığın fiilen bağımsız olması ve kendi topraklarından en az üçte ikisini kontrol edebilmesi gerekmektedir. İkincisi, devletin kurulması, demokratikleşmesi ve hükümetin meşrulaştırılması süreçleri de devam ettirilmelidir.

Üçüncüsü, bağımsızlık referandumu, bağımsızlık ilanı ya da bağımsızlık isteklerini açıkça ortaya koyan eylemler olmalıdır. Dördüncü nokta, tanınmanın kendisidir. Tanınma, hami devletten (patron state) alınabilirken diğerlerinin tanınması veya tanınmaması önemli değildir. Hami devlet, de facto devlete güvenlik garantileri, siyasi ve ekonomik destek sağlar (Kolsto & Blackkistrud, 2012: 282). Rusya'nın Abhazya için hami devlet konumunda olduğu iddia edilebilir.

Caspersen (2012: 24), muhtemelen tanınmayan devletlerdeki iç dinamiklerin önemini göstermeye çalışan az sayıdaki akademisyenden biridir. Bu devletlerdeki gelişmeler iç ve dış politikalarını büyük ölçüde uluslararası sistemin normlarına ve uygulamalarına yönelik yaklaşımı etkilemektedir. Caspersen, makalelerinde ve yayınlarında Abhazya, Çeçenya, Dağlık Karabağ, KKTC, Krayna Sırp Cumhuriyeti, Somaliland, Güney Osetya, Tamil İlam, Transdinyester ve Tayvan vakalarını incelemektedir.

Tanımaya konuyla bağlantılı de facto devlet kavramı, Bahçeli, Bartmann ve Srebrnik (2004) tarafından birlikte düzenlenen çalışmada da sunulmaktadır. Farklı de facto vakasına ilişkin çok sayıda çalışma materyali sağlamış ve bu varlıkları "bekleyen devletler" olarak incelemişlerdir (Bahçeli, Bartman, & Srebrnik, 2004: 246)*. Sovyet sonrası Avrasya'nın tanınmayan devletlerinin ortaya çıkışı ve izledikleri süreç birçok akademisyenin odak noktasında bulunmaktadır. Lynch (2001), bu devletler için ayrılıkçı ve de facto devlet terimlerini beraber kullanmaktadır. Lynch (2001: 32), tanınmayan devletlerin ortaya çıkışının ana sorunlarını araştırdıktan sonra, de facto devletlerin tanınmamasının ve statükonun korunmasının, bu devletlerin kendi büyük bağımsızlık arzularını durdurmaya dikkat çekmiştir. Dahası, Lynch (2001: 1-2), tanınmayan tüm devletlerin içinde yaşadığı yasal belirsizlikler yüzünden derin iç sorunlarla ve dış tehditlerle karşı

* Krayna Sırp Cumhuriyeti, Karadağ, Kosova, Transdinyester, Filistin, Somali ve Bouganville inceledikleri vakalardır.

karşıya olduğu konusunda uyarıda bulunmuştur. Lynch, Pegg'in tanımına katılmış ancak Sovyet sonrası de facto devletlerin (Abhazya gibi yeni fiili devletler) Montevideo Sözleşmesinin üç kriterini (1) daimi nüfus; 2) tanımlanmış bir bölge; 3) hükümet) yerine getirmelerine rağmen bu devletlerin ampirik niteliklerinin onları uluslararası camiada meşru kılamayacağına dikkat çekmiştir (A.g.e.: 4). Lynch ayrıca, de facto devletlerin iki egemenliğe de sahip olduklarını iddia ederek iç ve dış egemenlik arasında ayırım yapmış fakat tanınmış olmadıklarından yalnızca bir tanesine sahip olabildiklerini ifade etmiştir. Onların tanınmayan statüleri, anahtar farktır (A.g.e.: 4).

King (2001: 550), de 1980'lerde ilk şiddet olaylarının ortaya çıkmasının ardından Sovyet sonrası dönemdeki Avrasya'daki bazı vakaları incelemiştir. Yeni Avrasya, de facto devletlerini "bilgilendirici kara delikler" (informational black holes) olarak adlandırmaktadır. King (2001: 525), "Bağımsız devlet benzeri varlıklar" olarak adlandırdığı dört de facto devleti tanımlamaktadır. Bu de facto devletler, "Sovyet'lerin birbirini takip eden savaşlarının bir sonucu olarak Dağlık Karabağ, Transdinyester, Abhazya ve Güney Osetya'da ortaya çıktılar ve bu devletler Kings'in, "Savaş yaparak devlet kurma" ifadesiyle bahsettiklerine uygun örnek olabilirler. Bu vakalar özellikle ilginçtir çünkü hepsinde yerel "ayrılıkçılar" ebeveyn devletlerinin ordularını açık savaşla başarıyla yenmişler ve bazı kültürel meşruiyet, dış destek ve uluslararası arabulucuların yardımı olmaksızın kendilerini nispeten başarıyla yönetme yeteneği kazanmışlardır (A.g.e.: 526-529).

Florea (2014: 791) de facto devletleri, "belirli bir bölgede şiddetin kullanımı konusunda tekele sahip olan ancak evrensel olarak tanınmayan ayrılıkçı yapılar" olarak görmektedir. Florea yönetim biçimlerine göre de facto devletlerin çeşitli niteliklerini açıklamıştır:

- tanınmış bir ülkeye ait (veya tarafından yönetilmekte), ancak sömürge sahibi değildir;

- ebeveyn ülkeden belli bir oranda ayrılmaya çalışmış ve bağımsızlığını beyan etmiştir (veya örneğin referandum ya da "egemenlik beyanı" yoluyla bağımsızlık için istek göstermiştir);

- kalıcı bir nüfusun yaşadığı topraklarda veya bölgelerde askeri kontrolü uygulayabilmektedir;

- merkezi hükümet tarafından tasdiklenmiyordu;
- En azından temel yönetim işlevlerini yerine getirir (toplumsal ve siyasi düzenin sağlanması);
- uluslararası hukuki egemenlikten yoksundur;
- en az 24 ay boyunca hayatta kalmıştır.

Florea, de facto devletlerin tanımlanmasında Pegg ile sadece birkaç farklılık ile hemen hemen aynı kriterleri kullanmıştır ancak onun ana katkısı, de facto devletler hakkındaki sunduğu tanıtıcı verilerde yatmaktadır. Florea (2014: 796), 34 de facto devleti incelemekte ve 1945 ile 2011 yılları arasında onların varoluşlarını ve yok oluşlarını gözlemlemektedir. Florea, de facto devletlerin fiili varlığının mevcut siyasi düzenin yanı sıra egemen devlet durumunun klasik anlayışına meydan okuduğuna inanmaktadır ve de facto devletlerin devlet olmayan birimler olarak ele alınmasını önermiştir.

Tanınmayan devletlerin çelişkili devlet olma doğasının altını çizmek için Geldenhuys (2009: 26-27) tartışmalı devletler terimini öne sürmüştür. En az üç yıl bağımsız devletler halinde var olan tanınmayan devletler bu terime hak kazanırlar (A.g.e.: 4). “İçlerinde olanlar tarafından uzaklaştırılmış küçük istekli devletler grubu, kendilerini uluslararası toplumun kenar boşluklarında bir alacakaranlık varlığına mahkûm ettiler”, diye belirten Geldenhuys, tartışmalı devletlerin ebeveyn devletleri ve daha geniş uluslararası toplum içinde karşılaştıkları zorluklar ve “tanınma eksikliği” konusunda nasıl “hissettiklerini” gösteren mükemmel bir tanım yapmıştır. (A.g.e.: 7). Geldenhuys (2009), Caspersen (2012) ve Lynch (2004) gibi bu tartışmalı devletlerin tanınmayan statüsünün geçici olduğunu ve Birleşmiş Milletler üyeliliği bu ülkeler için nihai olarak tanınmaları anlamına geldiğine inanmaktadır. Voller (2012), Geldenhuys’un de facto devlet teriminin kullanılmasına tereddüt ettiğini yazmıştır çünkü o terimin kullanılmasının de jure tanınmanın yokluğunu ima ettiği için “sorunlu” olduğuna inanmıştır. Gerçekte Kosova, Tayvan, Abhazya, Güney Osetya ve KKTC’nin de bulunduğu bazı devletler belli derecelerde tanınmışlardır (A.g.e.: 11).

Tanınmayan devletlerle ilgili literatürü biraz araştırdıktan sonra, terminoloji konusunda birçok kişinin kafasının kolayca karışabileceğini ifade etmek mümkündür. Muhtemelen bu tür karışıklıkların en canlı örneği, ilk önce Jackson

(1990) tarafından alt Afrika ve Üçüncü Dünya ülkelerindeki eski koloniler için kullanılan quasi-devlet/ devlet benzeri/sözde devlet terimidir. Jackson'a göre, diğer devletler gibi quasi-devletlerin tanınmaları ve "eşit egemenlikten hoşnut" olmalarına rağmen, aslında quasi devletler sınırlı bir devlet olma kapasitesine sahiptir (Jackson, 1990: 22). Başka bir deyişle, quasi-devletler insan haklarını koruyamaz, toplumsal hizmet sunamaz ve nüfuslarına ekonomik refah sağlayamaz. Bu devletlerin, hayatta kalabilmek için sürekli bir dış insani yardıma ya da maddi desteğe ihtiyacı vardır. Jackson, "bir zamanlar egemenliklerini sömürgeci yönetimlerden elde eden" quasi-devletlere yoksun bırakılmayacakları olumsuz egemenlik haklarını tanımayan uluslararası hukuku sorumlu tutmaktadır (A.g.e.).

Kolsto, Jackson'ın aksine, tanınmayan ya da de facto devletler için quasi-devlet teriminin kullanılmasını önermektedir. Onun quasi-devletlerini tanımlarken Kolsto (2006) üç özellik belirtmektedir:

- Uluslararası hukuki tanınma için uğraşılmış ancak halen tanınmamış olmalı;
- liderlik iddia ettiği topraklarda kontrol sahibi olmalıdır;
- en az iki yıldır bu tanımama düzeyinde kalmalıdır (Kolsto, 2006).

Kolsto, analizlerinde, Transdinyester, Dağlık Karabağ, Abhazya, Doğu Osetya, Kuzey Kıbrıs, Somaliland, Tamil İlam ve Eritre'yi (tanınmadan önce), Biafra ve Katanga'yı (ikisini de 1960'lı yıllarda), Sırp Cumhuriyeti ve Krayina Sırp Cumhuriyeti (sırasıyla ikisi de 1990'larda), Batı Sahra, Kosova, Irak Kürdistan Devleti ve Tayvan'ı da ekleyerek quasi-devletler olarak sınıflandırmıştır.

Bazı akademisyenler (Kolsto, 2006; Kolossov, 2001; Turovsky, 1999) quasi-devletler hakkındaki bakış açılarını derinlemesine düşününce, parçalanma eğilimlerinin nedeninin, var olan devletlerden yasal bir şekilde ayrılmayı amaçlayan fakat bu zamana kadar sadece fiziki şekilde (Popov (2011: 21-22). Kolsto (2006: 723-725) ayrılmayı başarabilmiş quasi-devletlerin ortaya çıkması olduğu sonucuna varılabilir. Kolsto, herhangi bir tanınma kazanmamış quasi-devletin tanınmaya başlanması halinde bile normal bir devlet olamayacağını, daha çok Jackson'ı bir quasi-devlet formatına dönüşeceğini öngörmüştür. Kolsto'ya göre quasi-devlet terimi, "başarısız devletler" (failed states) terimiyle değiştirilmelidir.

Ancak, quasi-devlet ve başarısız devlet terimleri arasında önemli bir fark vardır. Bölgelerinde etkili kontrol yürütemeyen, vatandaşlarına karşı yasal ve sosyal

sorumlulukları yerine getiremeyen devletler quasi-devlet olarak adlandırılmıştır. Güvenlik, düzen ve barış gibi minimum düzeydeki iç gereklilikleri sağlayamayan devletler ise başarısız devlet olarak etiketlenmişlerdir Potter (2004). Dünyada başarısız olarak sınıflandırılabilen birkaç devlet olsa da meşru yönetim sağlama kapasitesi hızla düşen birçok potansiyel aday vardır. Afganistan ve Somali (Jamal, 2013), vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayamayan, minimum özgürlüğü ve güvenliği temin edemeyen, dış çatışmaları engelleyemeyen ve hatta birçok farklı terör örgütüne ev sahipliği yapan, başarısız olma yolunda ya da başarısız olmuş iki ülke olarak örnek verilebilir (Habib, 26 Mayıs 2014). Şüphesiz ki quasi-devlet ve de facto devlet arasında da net bir fark vardır ki bu, quasi-devletin vatandaşlarına hizmet sağlamadaki başarısızlığı (pozitif egemenlik eksikliği), de facto devletin ise pozitif egemenliğini sağlamaya yeterli olması fakat uluslararası alanda tanınmaması (negatif egemenlik eksikliği) olarak belirtilmiştir.

De facto devletlerin diğer popüler kavramsal yaklaşımları arasında Kolossov ve O'Loughlin (1998) tarafından ortaya atılmış "*sahte devlet*" (pseudo-state) adında sıklıkla kullanılan bir terim vardır. Aslında sahte devlet ve quasi devlet arasında temel olarak önemli bir fark yoktur. Fakat kendini gerçek bir devlet olarak nitelendiren ve uluslararası tanıma dışında birçok gerekli vasa sahip olan devletler için O'Loughlin ile işbirliğindeki Kolossov (1998) sahte devlet terimini kullanmıştır. Kolossov ve O'Loughlin (1998) sahte devletleri, kurumsallaşmış ve kurumsallaşmamış sahte devletler olarak iki kategori şeklinde sınıflandırmıştır. Kurumsallaşmış sahte devletler tanıma dışında bütün gerekli niteliklere sahip olanlardır. Kolossov ve O'Loughlin (1998) bu devletlere örnek olarak Transdinyester Moldova Cumhuriyeti, Çeçenistan, Abhazya, Dağlık Karabağ, Kosova, Somaliland ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni göstermişlerdir. Onların iddia ettiklerine göre bu devletler daha çok imparatorluk ve medeniyetlerin çarpıştığı bölgelerde yer almaktadırlar. Yazarlar, bu açıdan tarihte Rus ve Osmanlı İmparatorluğu arasında kurulmuş olan Transdinyester örneğini incelemişlerdir (A.g.e.: 6-7).

Kingston ve Spears (2004) yaptıkları kapsamlı durum çalışmasında bir diğer terim olan "*devlet içinde devlet'i*" (state-within-state) kullanmışlardır. Weber kriterlerinin devlet içinde devletlerin yanı sıra çoğu devlet tarafından da nadiren ulaşılabilmiş olduklarını kabul ederken "devletlilik" derecesini yargılamak için gerekli bir şablon olarak bu kriterleri kullanmanın sosyal bilimlerde geleneğin devam

etmesini savunmuşlardır (A.g.e.: 4). Geldenhuys (2009: 130) devlet içinde devletin geniş bir konsept olduğunu çünkü “daha büyük bir devlet içindeki bir bölge üzerinde etkili bir kontrol uygulasa da” veya vergi toplamak ve vatandaşlara bazı hizmetleri sunmak gibi bazı kurumsal güçlere sahip olsalar da egemen devlet olmak için büyük bir amacı olmayan “politik alt birimler” içerdiklerini savunmuştur (Spears, 2004: 16). Spears’ın (2004: 40) başlıca farkı, diğer bazı yazarlardaki gibi, devletler içindeki devletlerin bir dereceye kadar etkin ancak uluslararası toplum tarafından tanınmamaları olduğunu ifade etmesidir.

Bazı akademisyenler, de facto devletleri, çağdaş dünya siyasetinde önemli bir aktör olan “*devlet dışı aktörler*” (non-state actors) veya “*devlet dışı siyasi oluşumlar*” (non-state political entities) olarak kavramlaştırmaktadır. Özpek (2010: 37) de facto devletleri “etkili ve meşru bir iç emir verebilme yeteneği olan, devlet olma işlevlerini yerine getiren ve dış ilişkileri için gündem belirleyebilen ve belirli bir bölgedeki siyasi otorite” şeklinde tanımlar. Bununla birlikte, kimi yazarlar da de facto devletlerin devlet dışı aktörler olarak sınıflandırılmasının, onların “devletliliğinin inkârı anlamına geldiği için uygunsuz olduğunu savunmaktadır. Devlet dışı aktörler kategorisine giren hükümetler arası ve hükümet dışı aktörlerin aksine, de facto devletlerin tanınmış “normal” devletlerle daha fazla ortak noktası vardır.

Son olarak Markedonov (2012: 43-44), “*kısmen tanınmış devletler*” (partially recognized states) terimini BM üyesi olmayan veya BM üye ülkelerinin çoğunluğu tarafından tanınmayan ama yine de uluslararası alanda da kabul görmüş devletlere uygulamıştır. Bu devletler uluslararası meşruiyet için ciddi bir teklifte bulunmuşlar, yıllardır iç istikrarı korumaya ve “tartışmalı devlet olma durumunu” aşmaya çalışmaktadırlar. Bu bölümde Abhazy’yi nitelemek için en uygun tanımlamayı seçmek amacıyla çeşitli kavramsal tanımlar ve farklı alternatif yaklaşımlar sunulmuştur. Yukarıda bahsedilen varlıklarla bağlantı kurmak için “*sınırlı tanınan devlet*” (state with limited recognition) terimini kullanmak daha doğru olacaktır. Bu kategorinin sadece tartışmalı statüdeki varlıklar olarak kabul edilen devletleri değil aynı zamanda devlet statüsüne karşı çıkılmayan ancak tüm uluslararası topluluk tarafından tanınmayan BM üyelerini de içerdiğini belirtmek gerekmektedir (örneğin, İsrail Arap ülkelerinin çoğunluğu tarafından tanınmaz, Ermenistan, Pakistan tarafından tanınmaz; Çin Halk Cumhuriyeti ve Kore

Cumhuriyeti birbirlerini tanımaz vb.). Abhazya bugüne kadar Rusya Federasyonu, Venezuela, Nikaragua ve Nauru tarafından tanındı ve bu ülkeler aynı zamanda BM üyesidir.

Pegg'in (1998) *de facto* devlet durumuna ilişkin tanımlaması Abhazya vakasına için de uygun tanımlamalardan biri olarak görünmektedir. Çatışmalı, tanınmayan ya da ayrılıkçı devletler gibi diğer terimler, Abhaz durumuna yapısal bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve uluslararası toplumun Abhazya'nın bağımsızlığını hukuken ve diplomatik olarak tanımakta tereddüt ettiğini vurgulamaktadır. Buna karşın, *de facto* devlet, devletin eylemleriyle elde ettiği egemenliği ve bağımsızlığı vurgular. Sınırlı sayıdaki tanıma, *de facto* devletin statüsüne önemli bir detay ekleyerek, *de facto* devleti tanınmayan devlet durumundan sınırlı tanınan devlet durumuna dönüştürür. Bu nedenle, Abhazya *de facto* devlet tanımının tüm olgularına sahip olmakla beraber *de facto* devletlerin uluslararası arenada bir üst tanınma aşaması olan sınırlı tanınan devlet tanımını hak etmektedir.

Abhazya'yı sınırlı tanınan ve *de facto* devlet olarak tanımlamak, öncelikle vurgulanan *de facto* devlet kavramının pratikte nasıl uygulandığını ve ikinci olarak genel itibarıyla Abhazya vakasını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Mevcut *de facto* devlete karşı bilgisizlik ve tecrit temelli duruş, hukuki bir çıkmaz yaratabilir, çünkü tanımama, sorunu çözmeye ve yeni siyasal oluşumların yarattığı zorluklara cevap vermeye yardımcı olmaz. Dolayısıyla devlet tanınmazsa, herhangi bir uluslararası antlaşmanın parçası değildir ve bu nedenle uluslararası hukukun önünde herhangi bir sorumluluk taşımamaktadır. Mevcut herhangi bir devlet, en azından *de facto* devlet olarak tanınmalı ve onlara, uluslararası toplum tarafından uygun gelen uluslararası hukuki hak ve yükümlülükler verilmelidir.

Caspersen (2013), başarılı devlet yapılarının ve devlet olma durumunun tamamıyla uluslararası tanınmaya bağlı olmadığını savunmaktadır. Ona göre, "tanınmanın olmaması devleti imkânsız veya anlamsız kılmaz, ancak sonuçta ortaya çıkan devlet hali, tanınmış devlet olma durumundan önemli açılardan farklıdır" diye yazmıştır (A.g.e.: 121). Tayvan, Abhazya, Karabağ ve diğer tanınmayan devletlerin örneklerinde de görüldüğü gibi tanınmama durumu, kurumları oluşturma sürecini zorlaştırmakta ancak imkânsız kılmamaktadır. *Oppenheim's International Law'nda*, yeni devletin uluslararası toplumun bir parçası haline gelmesinin tek yolunun tanınmanın olup olmadığı henüz net değildir (aktaran Jennings, Watts, 1996: 128).

1.2.3. De Facto Devletlerin Ortaya Çıkışı ve Varlığı

Tarihsel olarak, yeni devletlerin bazı ortaya çıkış senaryoları vardır. Çekoslovakya vakasında olduğu gibi, bölünmenin ardından tanınmanın geldiği barışçıl yollarla ayrılma yolu vardır. Yeni devletlerin ortaya çıkması için ikinci yol, Kuzey ve Güney Yemen, Alman Demokratik Cumhuriyeti ve Almanya Federal Cumhuriyeti (Shaw, 2014: 151) gibi tek bir uluslararası hukuk süjesi olmak için gönüllü bir birlik oluşturmak suretiyle birleşmeleridir. Ya da SSCB ve Sovyet Cumhuriyetlerinin uluslararası hukuksal egemenlikleri için herhangi bir sorun oluşturmadan ayrılmalarıdır. Bununla birlikte, modern de facto devletlerin ortaya çıkışı söz konusu olduğunda, tarihte çok fazla barışçıl bir ayrılmanın olumlu örnekleri yoktur. Aksine, halen mevcut veya kaybolmuş de facto devletlerin bulunduğu literatürde incelenen tüm vakalar tamamen farklı bir sonuç ortaya koymaktadır. Harvey ve Stansfield (2011), tanınmayan devletlerin ayrılıkçı hareketler sonucunda ortaya çıkmasının yaygın olduğunu yazmaktadır. Ayrılma, ulusal hareketin ebeveyn devletle ilişkilerdeki statükoyu milliyetçi söylem kullanarak değiştirmenin amacı olarak algılanmaktadır (Caspersen, Stansfield, 2011: 17-19). De facto devletler devlet olma taleplerini haklı kılmak amacıyla yasal, tarihsel ve ahlaki meşruiyet kaynaklarına yaslanmaktadır (Lynch, 2004: 5-7). Abhazya da, kendi kaderini tayin etme hakkının uzun tarihsel devlet olma geleneğine, sahip olduğu toprağa, etnik ve kültürel farklılıklarına ve asimilasyon politikalarına maruz kalmasına dayandığını iddia etmektedir. Abhazya'nın bağımsızlık bildirgesinde şu ifade yer almaktadır: “Birleşmiş Milletler, AGİT ve dünyanın tüm ülkelerine, ulusların kendi kaderini tayin hakkına dayanarak Abhazya halkının kurduğu bağımsız devleti tanınması çağrısında bulunuyoruz” (The Parliament of Republic of Abkhazia, 10 Eylül 2016).

Günümüzdeki tanınmayan devletlerin geçmiş dönemlerde var olan diğer tanınmayan devletlerden nasıl farklı olduklarını görmek için, uluslararası ilişkilerin tarihine bir göz atılmalıdır. I. Dünya Savaşı'ndan önce devlet egemenliği, üstünlük ve güç kullanma becerisinden gelmiştir. Bununla birlikte, yenedünya düzeni kurulduktan (1919) sonra devlet meşruiyeti kavramı, azınlık haklarına farklı bir

anlam ve saygı kazandırmıştır. Voller'in (2012: 35) belirttiği gibi, "kendi kaderini tayin etme, tanınmanın temelini oluşturmaya devam etmiştir". Eski Avusturya-Macaristan, Rus ve Osmanlı İmparatorluklarının topraklarında yaşayan küçük uluslar, kendi kaderlerini tayin hakkını kullanmayı başarmış ve yeni devletler kurmuşlardır. II. Dünya Savaşı, uluslararası sistemi yeniden önemli ölçüde değiştirmiş ve dünya üzerindeki Avrupa kolonilerinin sömürge olmaktan kurtulmalarına (1960-1980 arası) yol açmıştır.

Eski sömürge devletlerin tanınması, özellikle yeni egemen devletler için verilen kendi kaderini tayin hakkını ifade eden sömürgeleştirme ilkesine dayanmaktadır. Böylece uluslararası egemenlik anlayışı başka bir değişime uğramıştır. Uluslararası sistemde devletlerarasındaki ilişkileri tanımlayan kilit belgeler*, 1945-1990 yılları arasında uluslararası toplum tarafından kabul edilmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra imzalanan belgeler, kendi kaderini tayin hakkının kullanımının, sömürgecilikten insan haklarına odaklanmaya doğru nasıl bir geçiş yaptığını göstermektedir. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması bazı yeni ülkeleri daha ortaya çıkardı ve kendi kaderini tayin hakkı, komünizm sonrası yeni ülkelerde demokrasi ve hukukun üstünlüğü bağlamında yorumlandı. 20. yüzyılda siyasi haritada bugün bulunan devletlerin çoğunluğu, açıklanan koşullar altında kendi kaderini tayin hakkını fark ederek, pozitif egemenliklerini kazanmışlardır. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın çöküşü, özellikle bu çok etnikli federal devletlerin ne kadar kırılğan olduğunu göstermiştir. Kapsayıcı ve ulus ötesi ideoloji, farklı uluslar arasında "tüm Sovyet dostluğunu" kanıtlamak konusunda başarısız olmuştur (Bahceli & Bartmann & Srebrnik, 2004). Ancak, gerçekte var olan bütün devletler resmi olarak katılamamaktadırlar. De facto devletler, uluslararası tanınmayı talep ettiklerine benzer bir şekilde tarihi ve siyasi bağlamda ortaya çıkmışlardır. Bu nedenle, fiili devletlerin ortaya çıkışının arkasındaki geleneksel anlayışı kısaca açıklamak önemlidir. Florea'ya göre (2014: 796), fiili devletlerin ortaya çıkmasında en yaygın beş yol vardır:

- kendi kaderini tayin etme mücadelesinin bir sonucu olarak, örneğin Irak Kürdistanı;

* Bu belgelerden bazıları şunlar: Birleşmiş Milletler Antlaşması (1945), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948), Sömürge Toprakları ve Halklara Bağımsızlık Sağlama Bildirgesi (1960), Helsinki Nihai Senedi (1975), Şart (1990), Viyana Bildirgesi (1993) ve Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği Yeni Devletlerin Tanınması Hakkında Rehber Dair Deklarasyon (1991)

• iç savaş veya ulusal kurtuluş savaşı sürecinde ebeveyn devletinden ayrılmak, örneğin Transdinyester;

• dinsel çatışma sonucu, örneğin Keşmir;

• daha büyük bir devletin çöküşünden sonra, örneğin Somaliland;

• sömürgeleştirme sürecinin bir sonucu olarak, örneğin Batı Sahara.

Son dönemlerde Bangladeş, Eritre, Doğu Timor, Güney Sudan ve eski Yugoslav Cumhuriyetleri gibi sadece birkaç başarılı ayrılma vakası vardır. Başarısız girişim sayısı daha fazladır. Çeçenya, Krayna Sırp Cumhuriyeti, Bougainville, Biafra ve Keşmir bunlara örnek olarak gösterilebilir. Abhazya, Güney Osetya, Dağlık Karabağ, Transdinyester ve Somaliland'ı da içeren, uluslararası alanda devlet olma durumu tartışmalı olan birkaç devlet vardır (Geldenuys, 2009: 38).

Çoğunlukla, azınlık grubu ile ebeveyn devlet arasındaki sorunların bastırma, görmezden gelme veya askeri eylem yoluyla çözüldüğü durumlarda, ayrı bir devlet oluşturmak için belirli bir liderlik altında harekete geçen azınlık gruplarının ayrılması kaçınılmaz olmaktadır (Özpek, 2010: 53). Geldenuys (2009: 35), “ayrılma ile kendi kaderini tayin etme arasındaki bağlantının çok yakın olması sebebiyle bu kavramların siyam ikizleri olarak tasvir edildiğini” varsaymaktadır. Çoğu durumda ebeveyn devletlerinden gelen saldırgan yanıt kan dökülmesine ve uzun süren çatışmalara neden olmaktadır. Abhazya, Güney Osetya, Kosova, Kuzey Kıbrıs, Filistin ve diğer vakalarda askeri çatışmalar nüfus kaybına ve göçe neden olmuştur (Bahçeli, 2004: 5). Aslında insanlar kendi kaderini tayin hakkını şu yollarla ifade edebilir:

• Egemen ve bağımsız bir devletin kurulması;

• Bağımsız bir devlet ile serbest ilişki;

• Halk tarafından özgürce belirlenen herhangi bir siyasi statü (UN, 1970).

Bununla birlikte, uluslararası hukuk, insanların kendi kaderlerini tayin etme hakkı kullanımına, sömürge kolonilerinden çekilme durumu haricinde pek izin vermiyor. Toprak bütünlüğü ilkesinin, ilkeler hiyerarşisinde kendi kaderini tayin etme ilkesinden daha yüksek bir yer tutması yanlış olabilir. Voller'a göre (2012: 41) sömürge kolonilerinden çekilme, toprak bütünlüğünün normunu “doğurmuştur”.

Bugün, devletin toprak bütünlüğünün dokunulmazlığı ilkesi modern uluslararası hukukun temel taşı haline gelmiştir.

Caspersen (2008), haklı olarak “toprak bütünlüğünün olduğu bir dönemde, tanınma için yalnızca ulusun kendi kaderini tayin etme hakkına dayanan argümanlar kaybedilen bir savaşa benzemekte” olduğuna dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, uluslararası hukukun “evrenselliği” ilkesi, Kosova ve Abhazya vakalarında olduğu gibi küresel güçlerin (Rusya ve ABD) onun temel ilkelerini kısıtlaması nedeniyle ciddi şekilde zayıf düşmektedir. Bu küresel güçler, tanımayı kendi imtiyazlarında tuttıkları bir araç haline getirmişler ve sadece kendi imtiyazlı olan devletleri tanımayı seçmişlerdir (Jackson, 1990: 42). Bu korumacılığın, etki alanları için küresel ve bölgesel güçler arasındaki tarihsel çatışmaya dayanma ihtimali vardır.

Geleneksel olarak, uluslararası toplum de facto devletleri ve diğer ayrılıkçı birimleri son derece olumsuz terimlerle ele almıştır. Üstelik mevcut devletlerin toprak bütünlüğüne karşı çatışmaların ve zorlukların kaynağı olarak görmüşlerdir. Caspersen (2008) de facto devletlerin genel olarak “Suçlu, güvenlik tehdidi oluşturan etnik kökenler olarak algılanıyor, toprak bütünlüğü ilkesini ihlal etmiş ve çoğunlukla herhangi bir biçimde kurulan bağın olumsuz olarak görüldüğü toplum dışı bırakılmış grup olarak görülüyorlar” demiştir.

De facto devletleri “etkisiz hale getirmek” için uluslararası toplum onların varlığını aktif bir şekilde göz ardı etmeyi tercih etmektedir. Genellikle uluslararası toplum, de facto devletlere ekonomik ambargo, siyasi yaptırım veya çeşitli kısıtlamalar getirmektedir. Uluslararası toplumda, bir devletten ayrılma durumunun tanınmasının domino etkisine neden olabileceğine dair belli bir korku vardır. Siyasi ve hukuki zorluklara rağmen uluslararası toplum için en iyi seçenek, en azından de facto devletlerin fiili varlığını kabul etmektir. Bu, bölgesel güvenliğin sağlanması ve yeni bir savaş durumunu engellemek açısından önemlidir. Ancak burada de jure tanıma konusunu daha sonraya bırakmak uygun bir seçenek olarak düşünülebilir.

Uluslararası toplumun algısını yansıttıktan sonra de facto devletlerin dış dünyadaki algılara ve yaklaşımlara verdikleri cevapları öğrenmek de gereklidir. Uluslararası tanınmışlığın olmaması, de facto devletlerdeki halklarda kuşatılmış olma hissini oluşturmakta ve bu devletlerin demokratik süreçlerden daha fazla

uzaklaşmasına katkıda bulunmaktadır. Yeni ortaya çıkmış devletlerle ilgili uluslararası uygulamaları dikkate alarak, de facto devletler ayaklanma ya da ulusal kurtuluş mücadelesinden devlet kurma sürecine kadar bir geçiş biçimi olarak görülebilir (Voller, 2012: 30). Geçiş dönemindeki gelişmeler, de facto devletin uluslararası toplumla etkileşime girdiği zaman kimliğini ve taktiğini etkilemektedir. Yerel meşruiyet kazanıldıktan sonra, de facto devlet çoğunlukla varlığını garanti altına almak için uluslararası meşruiyet elde etmekle ilgilenmektedir.

Herhangi bir de facto devlet için, tanınan devletler “kulübüne eşit bir ortak olmak ve diğer uluslararası toplum ile küresel ve bölgesel süreçlere katılmak önemlidir. Bu nedenle tanınma, devletler için sessiz bir hedef kitle değil, küresel sürecin bir parçası olmasına izin veren hayati bir araçtır.

Tanınma arayışı, ulus inşası ve devlet kurma ile birleştirilir. Kolossov ve O’Loughlin’in (1998) yaklaşımında bu üç unsur birbirine bağlanmaktadır. De facto devletlerin nihai amacı, uluslararası alanda tanınmayı sağlamaktır. Tanınmanın gösterilebileceği üç kritere dikkat çekmektedirler: “

- BM üyeliği, siyasi egemenlik ve ekonomik özerklik;
- Birincil ve kendine özgü olan bir ulusal kültür;
- Zaman içindeki siyasi gelişme ve ayrılma” (Kolossov & O’Loughlin, 1998: 156).

Geldenhuis (2009: 25) resmi tanınmayı bir devlet olmanın en belirgin bileşeni olarak bir kenara koyarak, tanınmayan devletler için tanınma biçimleri üzerinde durur. Birincisi, devletlerin devlete ait olma hakkının Kosova, Filistin ve Batı Sahara gibi geniş anlamda resmî kabul görmesi anlamına gelen “itibari” tanımayı geliştirir.

Sonra Geldenhuis kısmi tanımayı eklemiştir; bu da siyasi varlığın Tayvan’da olduğu gibi az sayıda mevcut devlet tarafından de jure olarak tanınmasını anlamına gelmektedir. Bir başka biçim, hami devletinin tanınmasıdır. Bu, hami devletin, bugüne kadar sadece Türkiye tarafından tanınan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ndeki gibi tartışmalı bir devleti tanınması anlamına gelmektedir.

Son biçim sıfır tanıma, politik varlığın Somaliland, Dağlık Karabağ ve Transdinyester vakasında olduğu gibi herhangi bir devlet tarafından de jure tanınma

sağlayamadığı anlamına gelmektedir (A.g.e.: 209-226). Uluslararası toplumun getirdiği zorluklara rağmen, üç Güney Kafkasya de facto devleti de bir dereceye kadar demokratik idealleri benimsemiştir. Kolsto ve Blakkisrud'un (2012: 284) gözlemlediği gibi, de facto devletler çok adaylı başkanlık ve parlamento seçimleri yapmakta, medyanın özgürce çalışmasına ve muhalefetin parlamentoda temsil edilmesine izin vermektedir.

Bu arada uygulama, er ya da geç daha önceden görmezden gelinen ve tanınmayan de facto devletlerin nihayetinde uluslararası meşruiyetlerini kazandığını göstermektedir. Birçok devlet, tanınmama durumundan de facto devlete ve de jure tanımaya kadar uzun bir yol kat etmiştir, örnek olarak Sovyetler Birliği'nin tanınmasını verebiliriz. Yasal durum, her dönem bir zaman meselesi olmuştur. Bu nedenle tanınmayan devletler, örneğin seçimler, hukukun üstünlüğü, reformlar, sivil toplum ve diğer tüm nitelikler aracılığıyla demokratik kurumlar geliştirdiklerini ve istikrar sağladıklarını uluslararası topluma göstermek istemektedirler.

1.2.3.1. De Facto Devletlerin Hayatta Kalması

Bilindiği üzere, devlet olma yolundaki ilk adım bağımsızlığın ilan edilmesidir. Kolsto'ya (2006) ve Caspersen'e (2011: 131) göre bağımsızlık ilanı önemli bir tanımlayıcı meseledir. Kolsto (2006: 735-737) ek olarak de facto devletler için aşağıdakiler gibi bir dizi olası sonuç listeler:

- Dış hami devlete dahil olma durumu;
- Tam bağımsızlık;
- Tekrar ebeveyn devletin içine çekilmek;
- Ayrı bir varlık olarak (federal yerleşim) veya özerk olarak ebeveyn devlete dahil edilmek.

Florea (2014: 796-797) ayrıca de facto devletleri yok oluşlarına göre üç senaryoyu tanımlıyor:

- herhangi bir özerklik olmadan ebeveyn devletlerine zorla yeniden bütünleştirilebilirler;

- barış içinde ebeveyn devletlerine, örneğin özerklik veya federasyon gibi bir düzenleme biçiminde yeniden entegre edilebilirler;

- tanınabilirler ve uluslararası devletler toplumuna katılabilirler.

Ebeveyn devletinden ayrılmada ilk başarıdan sonra, de facto devletler bağımsız dış politikalarını kurmaktadır. Dolayısıyla, de facto devletlerin bağımsız dış politika gündemleri, ebeveynleri ve hami ülkeleri de dahil olmak üzere onların diğer uluslararası aktörlerle olan ilişkilerini etkilemektedir. Özpek (2010: 47-48), de facto devlet ile hami devlet arasındaki pozitif ilişki senaryosunu ele almaktadır. Bu durum ebeveyn devleti rahatsız etmekte ve hami devlet ile ebeveyn devlet arasında bir çatışmaya neden olabilmektedir. Abhazya üzerinden Rusya ve Gürcistan arasında yaşanan çatışma örneği, Abhazya ve Rusya arasındaki olumlu ilişkiler nedeniyle iki ülkenin de nasıl askeri harekete geçtiğini en iyi şekilde göstermektedir.

Kolsto (2006), ebeveyn devletin diğer devletleri de facto devletlerin, bölge ve bütün uluslararası toplum için bir istikrarsızlık ve tehdit kaynağı oluşturduğuna ikna etmeyi amaçladığını ve kaybettiği bölgeleri kazanmanın kendisi için en öncelikli konu olduğunu vurgulamıştır. Caspersen ve Stansfield (2011: 124-125), güvenlikle ilgili genel söylemlerde, genel suçluluk (yasadışı ekonomik faaliyet), ağırlaştırılmış suçluluk (uyuşturucu kaçakçılığı, silah kaçakçılığı), terörizm (devlet destekli terörizm) ve silahlı çatışma (askeri tehdit, savaş) gibi dört kategoriden söz etmektedir. Böylece, “ebeveyn devlet” de facto devleti diğer uluslararası aktörlerin katılımından soyutlamak amacıyla güvenlik konusunu uluslararası bir hale getirebilmek için çalışır. Uluslararası toplum için olduğu kadar, ebeveyn devlet için ayrılan varlıkların uzlaşmacı bir şekilde geri dönüşü en uygun senaryondur, çünkü iç sorunlardan dolayı diğer federal devletler için ayrılma örneğini oluşturma riski azalır. Kolsto (2006: 729), de facto devletlerin uygulanabilirliğine katkıda bulunabilecek beş faktörü tanımlamaktadır:

- Sembolik ulus kurma,
- Toplumun militarize edilmesi,
- Ebeveyn devletinin zayıflığı,
- Harici bir hami devletten destek
- Uluslararası toplum tarafında katılım eksikliği.

Caspersen (2011), bu varlıkların egemen devletlerin uluslararası sisteminde normal varlıklar olarak işlev görmeleri için daha yaygın tanınmaya ihtiyaçları olduğuna inanmaktadır. Kısmen tanınma, pazarlara, kredilere erişmeyi veya müdahale edilmemesine ilişkin normlar tarafından sağlanan korumaya erişimeyi sağlamamaktadır. Tanınmayan bu devletler, tanınma hedefini daha da ilerletmek için kendilerini yasadışı, şiddet ve etno-ulusal radikalizm imgelerinden koparmaya ve bunun yerine uluslararası topluluğun kabul edebileceği demokratik ve etkin bir imaj görüntüsünü sunmaya çalışmaktadırlar ve bu nedenle tanınmaya layık olduklarına inanılmaktadır (A.g.e.: 78). Caspersen (2008, 2011) demokrasi seviyesinin bir de facto devletteki önemini vurgulamakta ve demokratikleşmenin devlet kurma süreci gibi iç dinamikleri etkilediğini savunmaktadır. De facto devletlerin hâlen devlet kurma sürecinde olduklarını ve demokratikleşmenin de facto devletlerin yetkilileri tarafından uluslararası tanınma taleplerini meşrulaştırmak için kullanıldığını belirtmektedir.

Ancak, şaşırtıcı bir şekilde, uluslararası alanda tanınmamının, de facto devletlerde demokrasinin seviyesi üzerinde güçlü bir etkisi yoktur. Hâlihazırda birkaç yıldır Freedom House (2015; 2016), Abhazya'yı kısmen özgür olarak etiketlemekte, güçlü demokratik kimlik bilgilerine sahip ve siyasi haklar konusunda 4 ve özgürlük derecelendirmesi için 4,5 puan vermektedir.¹

Dolayısıyla de facto devletlerin uluslararası toplumun tanınmış üyelerinden çok daha iyi performans gösterdiği açıkça ortadadır. Örneğin, aynı yıllardaki Gürcistan da kısmen özgür, Rusya ise özgür olmayan ülke olarak belirlenmiş ve Türkiye aşağıya doğru düşme eğilimiyle kısmen özgür bir ülke olarak etiketlenmişti.

Ayrıca, Özpek (2010: 62) haklı bir şekilde “de facto devletlerin daha demokratik bir hâle geldiğinde uluslararası tanınma şansını arttıracaklarını aynı zamanda ebeveyn devleti ve dış devlette demokrasi seviyesi arttığında ise krizlerin çözümünün daha kolaylaşacağını” vurgulamıştır. Voller (2014: 9) de facto devletlerin “bölgelerin jeopolitik alanında sıklıkla önemli roller oynayan karmaşık bir politik dokuda önemli unsurlar” olduğunu savunmaktadır. Bu noktada Voller ile aynı fikirde olmamak çok zordur. Kuşkusuz, Güney Kafkasya'daki karmaşık bölgesel dinamikler üzerindeki etkilerini anlamak için de facto devletlerin politika

¹ Freedom House değerlendirme skalasında siyasi haklar ve insan hakları olarak derecelendirilir ve en bağımsız 1, en bağımlı 7'dir.

belirleme kararlarının arkasındaki motivasyonları ve hırsları daha iyi anlamak zorunludur.

Sınırlı tanınan ve aynı zamanda de facto devlet kriterlerini de sağlayan Abhazya için yapılacak tanımlama üzerinde durduktan sonra, Abhazya'nın iç işlerinde; egemen devletlerdekine benzer şekilde davrandığını ve bu nedenle dış politika yapım koşulları açısından "normal" meşru devlet ile aynı şekilde muamele görmesi gerektiği iddia edilebilir.

Birinci bölümde de gösterildiği gibi, modern egemenlik ve devlet olma, Vestfalyan uluslararası ilişkiler sistemi ile bağlantılı olup bugün bile resmi olarak uygulanmaktadır. Ancak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra tasarlanan devletlerin ve siyasal haritaların sınırları kesinlikle belirlenmiş olmasına rağmen, daha fazla siyasal gelişme bugünkü siyasi haritanın görünümünü büyük ölçüde değiştirmiştir. Yugoslav devletinin dağılması ve Sovyet İmparatorluğunun parçalanması boyunca sömürge karşıtı hareketler ve kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi yeni devletlerin ortaya çıkmasına ve dünya düzeninin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Devlet olma, egemenlik, tanınma ve tanınmama, kendi kaderini tayin hakkı ve toprak bütünlüğü gibi uluslararası hukuktaki temel kavramlar ve ilkeler tartışılmaya ve farklı yorumlanmaya başlanmıştır. Bu da, bu kavramların uluslararası uygulamalarda benzersiz bir şekilde anlaşılmasının ve uygulanmasının sağlanamamasına ve böylece belirli güçlerin siyasi tercihlerinin ve çıkarlarının hâkim olduğu ve bugünkü uluslararası hukukun kararlarını etkilediği durumlara yol açmıştır. De facto devletlerin ortaya çıkışı ve bunlarla başa çıkma isteksizliği mevcut uluslararası ilişkiler sisteminin gerilemesini en iyi şekilde göstermektedir.

Devlet olma için ilan edilen kriter, kendi kaderini tayin hakkına rağmen neredeyse tüm de facto devletler belirsizlik ve kınama ile karşı karşıyadır. Gerçeğin görmezden gelinmesi ve kabul etmenin reddedilmesi, sistemi değiştirebilecek yeni şeylerin korkusundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, sistem değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Ve de facto devletler uluslararası toplumun kendilerini modern uluslararası ilişkilere dahil etme planının veya politikasının sonunda ne zaman işe yarayacağını beklemektedirler.

1.2.3.2. De Facto Devletlerin Dış Politikaları

Hills (2003), Frear (2014) ve Hille'nin (2010) eserleri haricinde, tanınmayan devletlerin dış politikaları üzerine pek fazla çalışma bulunmamaktadır. Dış politika, diplomasi var olduğundan beri bir inceleme konusu olmuştur. Dış politika, bağımsız aktörler tarafından uluslararası ilişkilerde yürütülen tüm resmi dış ilişkiler olarak tanımlanabilir. Dış politika, yurtiçinde ve yurtdışında (iç ve dışa bakma) devletin etkinliği ile belirlenir ve yasadan çok siyasi sosyoloji meselesidir (Caspersen & Stansfield, 2011: 134). Bu tanım, yalnızca geleneksel devletleri değil, aynı zamanda Avrupa Birliği veya Birleşmiş Milletler gibi uluslararası organları ve tanınmayan devletleri de kapsamaktadır. Aynı zamanda, Hills (2003: 2, 100-109), daha etkin hale getirmek ve popüler meşruiyet sağlamak için dış politika oluşumuna demokratik bir bileşen eklenmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Dahası, dış aktörlerden gelen talepler ve dış güçlerden gelen tehditler göz önüne alındığında, dış politikanın yürütülmesinde; devletin bağımsızlık derecesinin, devletin sürdürülebilirliği ve meşruiyeti açısından kayda değer bir önemi vardır.

Tanınmayan devletlerin uyguladığı dış politika amaçları nelerdir? Her şeyden önce, politik, ekonomik, kültürel ve askeri açıdan hayatta kalma arzudur. İkinci olarak, amaç yabancı yatırım, yardım ve ticaret şeklinde maddi kaynaklar elde etmektir. Üçüncüsü, tanınmayan devleti, diğer devletlerle ilişki kurabilme yeteneğini gösterme ve diğer devletler tarafından tanınma derecesini artırma konusunda istekleridir. Dış politika uygulamalarında tanınmış ve tanınmayan devletlerarasındaki temel farklılık, tanınmayan devletlerin çeşitli anlaşmalar yoluyla tanınmasını ve gücünü artırma arzudur.

Tanınmayan devletler, dış politikalarını yürütmek için, tanınan devletler gibi özel önem taşıdığı düşünülen ülkelerde Dışişleri Bakanlığı, Büyükelçilikler ve Konsolosluklar, Temsilcilikler ve yurt dışı misyonlarını yürüten özel devlet kurumları kurmaktadır. Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Bildirgesi hükümleri uyarınca, yurtdışında yer alan bu kurulların resmi diplomatik statüsü yoktur ve çoğunlukla sivil toplum kuruluşu olarak kayıtlıdır (United Nations, 18 Nisan 1961). Owtram (2011: 136), dış politika için dört hedefi şöyle anlatmaktadır:

Hayatta kalma, yabancı kaynakların edinilmesi, devlet aygıtının yeteneklerinin gösterilmesi ve tanınma. Hayatta kalabilmek için, de facto devletin bir hami devlete ihtiyacı vardır, örneğin Tayvan (ABD), Kuzey Kıbrıs (Türkiye) ve Abhazya (Rusya).

Bir sonraki bölüm, Abhazya tarihinin ve antik zamanlardan günümüze kadar olan siyasi gelişmelerin kısa bir değerlendirmesini yapacaktır. Böylece, Abhazya'nın bölgesel siyaset, Gürcistan-Abhaz çatışması ve 1992-1993 ve 2008'deki takip eden savaşlar, savaş sonrası diplomasi, siyasi ve ekonomik bağlamda Abhazya'daki tanımadan önce ve sonraki gelişmelere göz atılmasına olanak sağlayan geniş bir çerçeve sunulacaktır. Gelecek bölüm ayrıca, Abhazya'nın sınırlı tanınan devlet olma durumuna yönelik iç ve dış olasılıklarla ilgili bir tartışma ile sonuçlanacaktır.

2. BÖLÜM

ABHAZYA VAKASI

Abhazy Cumhuriyeti, Kafkas Dağları ve Karadeniz arasında 8700 km² kaplayan küçük bir ülkedir. Kuzeyde Psou nehri dolayısıyla Rusya Federasyonu ile güneyde ise Ingur nehri dolayısıyla Gürcistan ile sınırdır.

Abhazy Anayasası (Bölüm 1) Abhazyayı, yasalarla uyumlu işlev gösteren, bağımsız, demokratik bir ülke olarak kabul eder (Constitution of Abkhazia, 20 Ekim 2016). Abhazyanın başkenti Sohum'dur*. Abhazyaya, Sadz, Bzıb, Guma, Abzhywa, Dal-Tsabal, Pskhu-Aıbga, Samurzakan olarak yedi tarihi bölgeye bölünmüştür. Bunlar günümüzde Gagra, Gudauta, Sohum, Gulripş, Oçamçıra, Tkvarçal ve Gal isimli idari bölgelerin bulunduğu yerlerdir (Constitution of Abkhazia, 20 Ekim 2016).

Dilleri, kültürleri ve gelenekleri Abazinler, Adigeyler/Kabardeyler ve Ubıhlar gibi Kuzey Kafkasya insanlarınkine çok benzer olan Abhazlar, Kafkasların en eski yerli etnik gruplarından biridir. Dilbilimsel olarak Kuzey Kafkasya dil ailesine ait olan Abhaz-Adigece grubuna dâhildirler (Inal-ıpa, 1960) Ardzinba, 2015; Daniel & Lander, 2011).

Eşsiz coğrafi konumu ve doğal kaynakları Abhazyanın eski zamanlardan beri farklı kültürlerin ve insanların birbirleriyle karşılaşmaları için bir köprü olmasında önemli bir rol oynamıştır. Abhazyaya yüzyıllar boyunca, birlikte yaşıyor olmaları kültürel ve dilsel çeşitlilik atmosferi yaratmasına katkı sağlayan farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmıştır. 2011'deki son sayıma göre, Abhazyanın nüfusu yaklaşık 250 bindir (Bkz. Ek 2) (Apsny Press, 28 Aralık 2011).

Bir sonraki bölüm eski zamanlardan günümüze çok yakın dönemlerine kadar Abhaz tarihinin genel bir değerlendirmesini sunacaktır.

*Bugün Abhazyanın başkenti olan Sohum (Akua), çeşitli tarihsel dönemlerde farklı isimler verilmiştir -Dioskuria (Yunanlılar tarafından), Sebastopolis (Romalılar tarafından), Suhum-Kale (Osmanlılar tarafından)

2.1. TARİHSEL ARKA PLAN

2.1.1. İlkçağdan Modern Döneme

Abhaz kabilelerinden bahseden ilk yazılı eser, milattan önce 12. yüzyılın Asurlu kaynaklarında “abeshla” adı altında bulunabilir (Achugba, 2011) (Shamba, 2013) Günümüz Abhazlarının atalarının dağlarda yerleşmedikleri fakat güney Karadeniz bölgesinin yerli nüfusunu temsil etmiş oldukları iddiası klasik yazarlar Pliny, Arian, Strabo, Procopius ve diğerleri tarafından 1-2. yüzyıl kayıtlarında desteklenmiştir (Inal-İpa, 1965: 68; Dzidzaria, 1960: 24; Anchabadze Z., 1964: 158).

Abhazya’ya ilk devlet olma durumu milattan önce 6. Yüzyılın yarısında Milet Yunanları tarafından getirilmiştir. Dioskuria’nın keşfi ve günümüz Abhazya bölgesindeki diğer birkaç denizci kolonisi, bölgedeki bütünleşme süreçlerinin hızlanmasında büyük bir rol oynamıştır. Milattan sonra 1. yüzyılda Abazgians, Apsilians, Sanigians and Missimians’ın eski Abhaz kabileleri ilk-sınıf oluşumlarını temsil etmiştir ve bu kabileler Roma İmparatorluğu’nun siyasi etkisi altında kalmıştır. (Bgazhba, 2013; King, 2005: 54). Abhazya üzerinde Bizans yönetiminin başlamasıyla imparatorluğun siyasi ve kültürel etkisi artmıştır. 6.yüzyılın ilk yarısında imparator 1. Justinian’ın yönetimi altında Abhazlar resmi olarak Hristiyanlığı* benimsemişlerdir ve Hristiyan dünyasının bir parçası olmuşlardır (Agrba, 2011). Siyasi yönden Abhaz kabileleri Roma ve Bizans otoritesi altında belli bir derecede özerklik yaşamışlardır. Bölgede Bizans İmparatorluğu’nun sınırlı varlığı dolayısıyla, bütün Abhaz kabileleri, 8. yüzyılın sonunda Abhaz kralı 2. Leon’un otoritesi altında Abhaz Krallığı olarak ortaya çıkan tek bir siyasi birlik içinde toplanmışlardır (A.g.e.: 68-81). Birçok bilim adamı, Abhaz ulusunun 8.-10. yüzyıl arasındaki dönemde şekillenmeye başladığı yönünde hemfikirdirler (Shamba, 2013). 8. yüzyılın sonunda Abhazya’nın bağımsız bir erken feodal devlet olduğunu, aktif doğu politikası ile kendi devlet olma durumunu güçlendirmeyi ve özellikle Batı Gürcistan (Kartli) için Ermenistan ile mücadelesinde Transkafkasya’yı etkilemeyi amaçladığını söylemek gerekir (Agrba, 2011: 110-112). 10. yüzyılın sonlarına doğru Abhazya devletinin doğu politikası, Kutaisi’deki başkentle Abhazya Krallığı ve

* Abhazca’daki ilk Hristiyan vaazının Havari Andrew (Yumrukular) ve Simon Kenanitleri (Zealot) tarafından 1. yüzyılın başlarında yapıldığı düşünülmektedir

Kartvelya'nın ortak oluşumu aracılığıyla tamamlanmıştır (Bgazhba, 1999; Achugba, 2011; Inal-Ipa, 1960). Fakat bu yalnızca 3 yüzyıl sürmüştür. Moğolların istilası, Abhazya Krallığı ve Kartvelyalıların 13.yüzyılda dağılmasına sebep olmuş ve Abhazya'yı da içeren birçok ayrı prensliklerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

14-16. yüzyıllarda Abhazya'nın tarihi Cenova'nın kısa politik ve ekonomik etkisiyle şekillenmiştir. Abhazya'nın Karadeniz kıyısında, 1453'te Konstantinopolis'in Osmanlı'ya geçmesine kadar işlev gösteren birkaç ticaret noktası inşa etmişlerdir. Daha sonra 17-18. yüzyıllarda Kafkasya'da Bab-ı Ali'nin güçlenmesinin ardından, Karadeniz'in Osmanlı Devleti'nin zenginlik ve güç kaynağı olduğu belirtilmiştir (King, 2005: 114). Bu amaçla Abhazya prenslik olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun koruması altına alınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisinin izleri Türkler tarafından 12. yüzyılda inşa edilmiş bir kale olan Sohüm-Kale etrafındaki kalıntılarda bulunabilir. Yaklaşık olarak bu dönemde İslam dini öncelikle soylular arasında daha sonra alt tabakalarda popülerlik kazanmış ve neredeyse bütün Kuzey Kafkasya ve Abhazya'da yayılmıştır. Bölgede Rus yönetiminin ilerlemesiyle Abhazya'nın hüküm süren prensi Keleshbey Chachba (Shervashidze), Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Rus İmparatorluğu'nun arasında menfaatlerini başarılı bir şekilde dengeleyerek bağımsız bir devlet politikası izlemeye çalışmıştır. 1810'da Rus imparator 1. Alexander, Abhazya'nın, Rus İmparatorluğu'nun koruması, gücü ve savunması altında olduğuna dair bir manifesto düzenlemiştir (Lakoba, 2004; Achugba, 2011). Ancak, Abhaz dağ bölgelerinin birçok özgür topluluğu (Dal, Tsabal, Pskhu and Aibga), Rus imparatorunun emri altında kalmayı reddettiklerinden dolayı bağımsız kaldılar ve Rusya'ya karşı olan savaşlarda aktif olarak yer aldılar (Dzidzaria, 1982). Abhaz prensliği, 1864'te Rus-Kafkas savaşında Rusya'nın zaferinin ardından ortadan kaldırılana kadar kendi yönetimini sürdürmüştür (1817-1864).

Bağımsız devletin ortadan kaldırılmasından hemen sonra Abhazya, Rus İmparatorluğu'nun Sohüm Askeri Bölümü (Sohüm Bölgesi) olarak organize edilmiş ve 1917'ye kadar Kafkasya'daki imparatorluk yönetimi altında kalmıştır. Ayrıca çarlık rejiminin kurulmasıyla birlikte Abhazlar 1866'da ve 1877'de sömürgeci yönetime karşı ayaklanmıştır. Osmanlı-Rusya savaşlarının ardından ve 19. yüzyılda Kafkasya'daki Rus imparatorluk politikasının bir sonucu olarak Abhazların çoğunluğu kendi topraklarından Osmanlı İmparatorluğu topraklarına sürülmüş ve

mülteci (muhacir*) olmuşlardır Kaya (2004). Abhaz tarihçileri Inal-Ipa (1960) ve Dzidzaria'ya (1982) göre, 1810, 1853-1856, 1864 ve 1866-1877'de en büyük Abhaz göç dalgalarından sonra sürülmüş Abhaz ve Ubih ve Sadz gruplarının sayıları tahmini olarak 130-200 bine kadar ulaşmaktadır. Bu insan grupları daha çok Türkiye ve Orta Doğu'ya göç etmişlerdir. Bu dönemde Abhazya'ya bakıldığında, çok yüksek sayıda yerli Megrelliler ve Gürcülerin de, en az, tarımla, ticaretle ve ekonomik ilişkilerle ilgileri olan Pontus Rumları, Ermeniler, Ruslar, Bulgarlar, Almanlar, Estonyalılar kadar, boş bölgelere yerleşmesi süreci ülkenin demografik durumda büyük bir etkisi vardır. Muller tarafından toplanan (1999) demografik veriler şu şekildedir: 1886'da nüfusun %85.7'sini Abhaz etnisitesi oluştururken bu oran 1897'de %55.3'e gerilemiştir.

Mihalkanin (2004: 144) ve Kasım'ın (2009: 65) haklı olarak varsaydığına göre bugün Gürcülerin ve Abhazların arasındaki düşmanlığın özü bir ölçüde, 1917'de Bolşevik İhtilali'nden sonraki belirsiz koşullara dayanmaktadır. Abhazya bağımsız bir üye olarak Kafkas Dağlı Halklar Birliği'ne katılmıştır. Ayrıca 1917'de Sohum'daki Abhaz Halkı Kongresi, anayasayı ve Abhaz halkının kendi kararını vermesini isteyen bir beyanı (Achugba, 2011: 97) benimseyen ilk Abhaz parlamentosu-Abhaz Halkı Konseyi'ni (AHK) Lakoba (1998) kurmuştur. 1918'de Abhazya'yı işgal eden yeni kurulmuş Gürcü Demokratik Cumhuriyeti'nin Menşevik birlikleri askeri yönetimi Abhazya'yı askeri yönetime bağlamış ve birinci ve ikinci Halk Konseyi'ni dağıtmıştır. Menşevikler'in yaptıkları sadece yasadışı olmakla kalmamış ayrıca Abhaz halkını kendi kaderini tayin etme hakkından yoksun bırakarak Abhaz devletinin temellerini sarsmıştır.

Bölgede Bolşeviklerin güç kazanmaya başlamasından sonra, Sovyet Sosyalist Abhazya Cumhuriyeti (SSC) 4 Mart 1921'de ilan edilmiş ve Gürcü SSC'nin Devrimci Komitesi Sovyet Sosyalist Abhazya Cumhuriyeti'ni 21 Mayıs'ta tanımıştı. (Chirikba, 2013). Abhaz SSC anayasası, 1925'te Abhaz armasının, bayrağının ve devletinin kendi sınırları içindeki bağımsızlığını, bölgesel bütünlüğünü ve kendi siyasal kaderini tayin etmesini kabul eden birkaç kanunnamenin onaylanmasıyla yürürlüğe girmiştir (Zukhba, 2012). Ancak Şubat 1931'de Stalin, Abhaz SSC'yi Gürcü SSC'sine dâhil ederek statüsünü özerk bir cumhuriyete (ÖSSC) düşürmüştür.

* Muhacir'in kendisi Arapça olarak "göçmen" anlamına gelir ve anavatandan diğer ülkelere göç etmek zorunda kalan insanlara atfen siyasi terim olarak kullanılır. Abhazya tarihinde 1810 ve 1880 yılları arasında süren "muhacir" süreci, Abhaz halkı için insani bir felaketi simgeler

Stalin ve Beria'nın ölümüne (1953) kadar olan dönem, özellikle Abhazya için sertti (Slider, 1985: 53). Gürcüleştirme politikası *, Abhazya'da yaşayan Abhazlara ve diğer etnik azınlıklara uygulanmıştır (Kamer, 2009: 66). Yaklaşık 2186 kişi Stalin-Beria'nın kötü şöhretli baskılarının kurbanı olmuştur (Shamba, Neproshin, 2004: 145). Abhaz okullarının kapatılması, Abhaz alfabesinin Latin'den Gürcü harflerine çevrilmesi, bütün eğitim kuruluşlarında Gürcü dilinin zorunlu olarak okutulması, 1945-1953'te orijinal Abhaz yer isimlerinin Gürcüce isimlerle değiştirilmesi, Abhazya üzerindeki şiddetli Gürcü baskılarının birer parçasıydı. Tiflis tarafından desteklenmiş olan Gürcülerin demografik anlamda genişleme politikası Gürcülerin Abhazya nüfusundaki oranını önemli ölçüde artırmıştır (Müller, 1999; Chirikba, 2013). Siyasi statüde, dilde ve etnik kökenle ilgili politikalarındaki değişiklikler bölgenin yerli unsuru olan Abhazlarda travmalara sebep olmuş ve Abhazların duydukları rahatsızlığın temelini oluşturmuştur (Clogg, 1995; Shamba & Neproshin, 2004; Anchabadze, 2006). Bunun bir sonucu olarak, Abhaz halkı ülkede gerçekleşen siyasi, sosyo-ekonomik, demografik, kültürel faaliyetlere katkıda bulunma fırsatından büyük oranda mahrum bırakılmış hissetmiştir. Bu durum Abhaz halkının ulusal olarak bilinçlenmesine ve hareketlenmesine katkı sağladı. SSCB'nin 'ideal küçük evreninde' Sideri (2012), Abhazlar hakları ve kendi bölgelerinde temsiliyet kazanmak için mücadele etmeye devam ettiler. Gürcü politikalarından duyulan memnuniyetsizlik devam etti ve hatta Kruşçev ve Brejnev döneminde (1950ler ve 1980ler) daha da arttı.

1957, 1964, 1967, 1978 ve 1989'da Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılmasını talep eden, Sovyet rejimindeki küçük bir özerklik için inanılmaz bir siyasi hareket olan kitlesel toplanmalar ve gösteriler yapıldı. Abhaz elit kesimi ve aydınları tarafından Gürcü politikalarını eleştirmek için yazılan; siyasi haklar ve Abhazya'nın Gürcü SSC'den ayrılmasını talep eden Abhaz mektupları, atılan en başarılı adımlar olarak bilinmektedir (Hewitt, 1993: 11). Bu kitlesel protestoların sonucu olarak Abhazlar Moskova'dan bazı haklarını geri kazanmayı başarabilmişlerdir.

Abhaz okulları tekrar açılmıştır ve Rusça ile birlikte Abhazca da okullardaki eğitimin dili haline gelmiştir. Sovyet yılları sırasında Abhazya'da sanat, edebiyat, dilbilim, bilim ve kentleşme de gelişmekteydi Achugba (2010). Abhazların ulusal

* Sovyet döneminin tamamında uygulanan Gürcistan SSR'sinin ayrımcı politikaları "Gürcüleştirme politikası" denir

hareketlenmesinin modern dönemi Aralık 1988’de Abhazya Ulusal Forum’u (UFA) “Aydgilara’nın”^{*} kurulmasıyla başlamıştır. Mart 1989’da “Aydgilara”ın açılışında bir çok kişi tarihi Lykhny köyünde toplanmış ve 35 binin üstünde katılımcı Abhazya’nın durumunu yeniden düzenlemek için Komünist Partisi’nin Merkez Komitesi yetkililerine bir başvuru içeren Lykhny Bildirisi’ni imzalamıştır Avidzba (2012: 48-51), Marikhuba (1994: 460), Areshev & Zakharov (2008: 68). Ancak, Lykhny Bildirisi, Tiflis’te ve Abhazya’daki birkaç kasabada Abhaz özerkliğini sonlandırmak isteyen anti-Abhaz topluluklarında derhal ilgi uyandırmıştır (Hewitt, 1993: 17). 1989’un neredeyse tamamı Gürcüler ve Abhazlar arasındaki düşmanlığın büyümesiyle akılda kalmıştır. Sohum’da Tiflis Devlet Üniversitesi’nin bir şubesini açarak var olan çok dilli Abhaz Üniversitesi’ni dağıtma kararı Abhaz toplumundan gelen oldukça negatif ve kritik bir cevapla iptal edilmiştir (Shamba & Neproshin, 2004: 145). Coppieters (2002) 1980’lerin sonlarında Abhaz azınlığı üzerinde sert Gürcü politikalarının bir bölümünü hatırlatmaktadır. 1989’da düzenlenen bir uygulama ile Gürcü Dili öğretim ve yükseköğretime başvurmakta zorunlu dil haline getirilmiştir. Coppieters (2002), haklı olarak “Gürcüceyi neredeyse hiç bilmeyen Abhazlar gibi azınlıklara uygulanacak böyle bir yönetimin sonuçları abartılamaz, çünkü Stalinist baskıya ilişkin hafızayı yeniden canlandırdı” demiştir (A.g.e.: 98-99). Gürcü-Abhaz ilişkilerinin kötüleşme döngüsü ve Abhaz halkının kültürel haklardan (dil, radyo, televizyon, üniversite, tarih yazımı) başlayıp siyasi olanlara (ÖSSC’nin statüsünün değişmesi) kadar ulaşan taleplerinin dinamik dönüşümü genel olarak merkezi liderlikten ve özel olarak özerk cumhuriyetteki duruma Gürcü devletinden verilen yetersiz cevapların sonucu gibi görünmektedir (Zukhba, 2012).

Sovyetler Birliği’nin çözülmesi süreci ve sert Gürcü milliyetçi söylemi ile birlikte, 1989’da Sohum’daki durum sıklıkla olan protestolar, kavgalar ve iki taraflı kayıpların yaşandığı kanlı etnik gruplar arası çarpışmalar nedeniyle sınırları zorlamıştır (Coppieters, Nodia & Anchabadze, 1998: 73). Bu durum kritikti çünkü hem Gürcü hem Abhaz topluluklarında düşmanlığın artmasına neden olmuştur Petersen (2008: 193). “Perestroika (siyasi sistemin yeniden yapılanması)” ve Glasnost “Açıklık politikası” bütün Sovyetler Birliği’nde yayılınca, birlik içerisindeki bazı devletlerde de yeni siyasi gelişmelere neden olmuşlardır. Baltık

* “Aydgilara” (Birlik), Abhaz entelektüellerinin genç neslin siyasi bir organizasyonuydu ve Abhazya’nın bağımsızlık ve kurtuluş fikirlerini desteklemeyi amaçlıyordu. “Aydgilara hakkında daha fazla bilgi burada bulunur <http://abkhazia.narod.ru/ShamLak.htm>

Devletleri'nin SSCB'den ayrılmasından sonra, Gürcü otoriteleri de Birlik'ten çekilme sürecine başlamışlardır. Abhazlar'ın (Gürcüler'den) talepleri Gürcistan'ın kendi talepleriyle (SSCB'den) benzer olması gerçeğine rağmen Gürcü milliyetçileri hiçbir zaman Abhazların taleplerini meşru olarak görmemiştir Cornell (2002: 151). Gürcüler, Abhazları ve Abhaz protestolarını sadece Rusya'nın Gürcistan'ı karıştırma ve onu bağımsızlığını engelleme girişimlerinde bir alet olarak görmüşlerdir (Mihalkanin, 2004: 147). Abhaz ulusal hareketi, Abhaz devletinin var olmasını, Abhaz kültürünün yaşamasına bağlıyordu. Gürcülerin ayrımcı politikaları, Abhazlara göre kendi topraklarında bir ulus olarak haklarından mahrum kalmalarına neden oluyordu (Coppeters, 2002: 98). Chirikba (2013: 19) "SSCB'nin son yıllarında Gürcistan, Abhazya'nın kendisiyle bağlı kalmasını sağlayanlar dâhil olmak üzere bütün Sovyet kurallarını bozmuş, Gürcistan Abhazya'ya sahip olmak üzerine bütün yasal haklarını kaybetmiştir" diye belirtmiştir. Bu yüzden kendisini yasal bir boşluk içinde bulunca ve Tiflis'ten Gürcistan ile arasındaki gelecek ilişkilerin formatını tartışmak için sürekli baskı altında kalınca, Gürcistan'daki gelişmeleri de göz önüne alarak Abhaz ÖSSC'sinin Yüksek Kurulu Abhazya Devlet Egemenliği Bildirisi'ni ve devletin yasal koruması üzerine yasa tasarısını 25 Ağustos 1990'da benimsemiştir (Cornel, 2002: 152; Chirikba, 2013). Akabindeki olaylar, tarafların zorlu pozisyonlarını göstermekte hatta daha da güçlendirmektedir. 17 Mart 1991'de Abhazya, Abhaz nüfusunun ezici çoğunluğunun (%98.6) SSCB'nin korunması için oy verdiği ve bütün Sovyet ülkelerinin de oy kullandığı referandumda yer almıştır Shevchenko (2013: 6). Bu durum, Gürcistan ve Abhazya arasında devlet-yasal ilişkilerinin gerçekten bozulmasına ve tahmin edilebilir olarak bu bildirinin yerel gazetelerde yayınlanması öfkeli Abhaz karşıtı kitlelerinin gösterilerinin Tiflis'te tekrar kıvılcımlanmasına neden olmuştur (Petersen, 2008: 192). Gürcüler, 31 Mart'ta Abhazya'nın yer almadığı, Gürcü bağımsızlığının yeniden düzenlenmesi üzerine bir referandum yapmıştır. Fakat Sovyet sonrası dönemde Abhazya'nın tanınmasından önce ortada tek bir Abhazya ve Gürcistan tarafından imzalanmış bu iki yapıyı ortak bir devlet çerçevesi içine alan belge yoktur. Sonuç olarak eski Gürcü SSC'inden SSCB'den bağımsızlığını ilan eden Gürcistan ve Sovyetler Birliği'nin üyesi olmaya devam eden Abhazya olmak üzere iki farklı devlet ortaya çıkmıştır.

1990larda Abhaz liderlerin, Gürcü etkisini azaltma ve Abhazya'yı dünyaya tanıtmaya amaçlarında onlara destek olmaları için siyasi müttefikler aradığına da

değirmek gerekmektedir. Bu yüzden, Aydıgilara'nın etkinlikleri arasında geleneksel olarak yakın ilişkide bulunduğu Kuzey Kafkas Cumhuriyetleriyle ilişkileri diriltmek kadar Sovyetler Birliği'ndeki Tataristan, Başkurdistan gibi cumhuriyetler ve özerk yapılarla da bağları güçlendirmek vardır (Regnum, 17 Aralık 2008). "Aydıgilara'nın açılışından sonra, Ağustos 1989'da Sohum'da ilk Kafkasya'nın Dağlı Halklar Kongresi yapılmış ve Kafkasya'nın Dağlı Halklar Konfederasyonu'nun kuruluğu başlamıştır. Ayrıca Ağustos 1991'den beri, ilk Temsil Edilmeyen Milletler ve Halklar Organizasyonu (UNPO) kurulmasının ardından "Aydıgilara" bu organizasyonun ortak kurucularından biri ve aktif üyesi olmuştur (UNPO, 16 şubat 2015).

1992'de, Abhazya'nın ilk devlet başkanı Vladislav Ardzinba, başarısız olsa da yüksek rütbelerde Türk yetkililerle (Punsmann, Başkan, & Tarba, 2009: 10) dostça ilişkiler kurmak için ilk kez Türk Cumhuriyeti'ni ziyaret etmiştir.

Arka planda böyle bir durumla, ne olacağını tahmin etmek zordur. Sovyetler Birliği'nin son zamanlarında hem Gürcistan hem Abhazya'daki olayların gidişatı, tarafların en hassas ve aynı zamanda en uzlaşmaz pozisyonlarını açığa çıkarmıştır. Kimse ebeveyn devlet ve Abhazya arasındaki siyasi çekişmenin çok yakın zamanda büyük çaplı bir savaşa döneceğini tahmin etmemiştir. Ama detaylara girmeden önce, Abhazya ve Gürcistan'daki savaş öncesi durumdan bahsetmek gereklidir.

2.1.2. Savaş Dönemi (1992-1993)

Darbenin bir sonucu olarak yönetimin başına gelince şubat 1992'de Gürcistan Askeri Konseyi, 1978 Gürcü SSC anayasasını iptal etme kararı almış ve Gürcistan Cumhuriyeti'nin tekrar 1918'deki Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Anayasası'na dönüşünü ilan etmiştir. Ancak Abhaz Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, bu yeni "eski" anayasaya göre Gürcistan ve Abhazya arasında yasal-devlet ilişkilerinin bir öznesi olarak görünmemekteydi. Yasal terimlerle konuşmak gerekirse, Gürcü SSC'si, Abhazya'nın hiçbir yasal ilişkisinin olmadığı yeni bir devlet yaratmaya başlamıştır. Bu durumda iki cumhuriyet arasında yerleşmemiş yasal meselelerin üstesinden gelmek için 23 Temmuz 1992'de Abhazya Yüce Konseyi, 1925 Abhazya Anayasası'nı bütün Abhazya bölgesinde yeniden

düzenlemeye karar vermiştir. Yeni armalar ve Abhazya Cumhuriyeti bayrakları benimsenmiştir.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Abhazya'nın Devlet Egemenliği Bildirisi'nin açıklayıcıları Abhazya'nın tamamıyla bir cumhuriyet olduğunu bildirmiş, fakat Gürcistan'dan ayrılmasına rağmen, Abhazya "Federasyon için açık kapı bırakmıştır" (Coene, 2009: 148-149). Cornell (2002: 158) savaşın çıkmasına öncülük eden gelişmelere değinerek Abhaz liderliğinin Tiflis ile çözüm için müzakere etmeyi denediğini ve Haziran 1992'de Ardzinba'nın Gürcistan Devlet Konseyi'ne içinde probleme önerilen federal bir çözümün olduğu taslak bir anlaşma gönderdiğini yazmıştır. Tiflis'teki yeni liderlik tarafından bu anlaşmanın kabul edilmesi durumunda, Gürcistan'ın bölgesel bütünlüğü korunmuş olacaktı. Ancak, olayların gidişatının gösterdiği gibi, Abhazya'daki iki ulusal topluluk arasındaki çatışmalar ortak yasal bir çerçeve etrafında anlaşmayı imkânsız kılmıştır.

1992'de Abhaz Yüce Konseyi (AYK) 1925 anayasasına dönme kararı aldı ve bu yüzden Abhazya'nın bağımsızlığını yeniden düzenlemiştir. Ancak, Gürcistan'dan bağımsızlığı ilan etmek gibi bir hırs, amaç olmadığını not etmektedir. Bu, Abhazya'nın siyasi statüsünü artırmak için ve Gürcistan'dan ayrılmadan Gürcü-Abhaz ilişkilerini eşit bir temelde yeniden şekillendirmek için yapılmıştır. AYK'nin bu kararına yanıt olarak, Gürcü başkan Shevardnadze, Gürcü askeri birliklerin Abhazya'yı istila etmesi emrini vermiştir. Bu yüzden, ilan edilmemiş savaş iki tarafta da binlerce insanın canından olmasına ve yüz binlerce mültecinin 14 Ağustos 1992'de başlayarak topraklardan kovulmasına neden olmuştur.

14 Ağustos 1992'den bir ay sonra, Eylül 1992'de Birleşmiş Milletler'e yeni katılmış olan Gürcistan, Abhazya'ya karşı büyük çaplı bir savaş başlattı. En ünlüsü "Mkhedrioni"* olan Gürcü paramiliter güçler, tanklarıyla Gürcü yönetiminin sınırlarından çıkarak Abhazya'nın büyük bir bölümünü kontrol altına almış ve dolayısıyla tartışmalı konulara barışçıl bir çözüm getirme olanağını ortadan kaldırmıştır. Gürcü birlikleri, Shevardnadze ve Gamsakhurdia arasındaki çatışma sırasında demiryolunu koruma nedeniyle Abhazya'ya askeri birliklerinin girişini savunan Kitovani ve Ioseliani adında iki askeri diktatörü tarafından yönetilmiştir.

* Mkhedrioni veya "Atlısı", Aralık 1989'da Jaba Ioseliani tarafından organize edilen bir tür Gürcü Ulusal Muhafız.

Demiryolunu korumak yerine Gürcü tankları, şehri koruyan Abhaz güçlerinin savunmasıyla karşılaştığı Abhaz başkenti Sohum'a yönelmiştir. (Petersen, 2008: 195). Abhazlar Sohum'u geri kazanmak için birçok hücum başlatmış, fakat başarılı olamamışlardır. Savaşın dönüm noktası, Ekim 1992'de, Abhaz ordusunun geri aldığı ve kuzeybatı sınırında kontrolü sağladığı, Gagra için yapılan saldırıdır. Eylül 1993'ün sonuna kadar Abhaz güçleri, Gürcü birliklerini Gürcü yönetiminin sınırı olan Ingur sınırının ötesine doğru geri savurarak kontrolü geri kazanmıştır. Savaş sırasında, Abhaz mirasının tarihi ve kültürel kalıntıları zarar görmüş; müzeler, kütüphaneler ve arşivler yakılmış ve talan edilmiştir. Folklorün paha biçilmez kayıtları, dil materyalleri, tarihi dökümanlar, nadir kitaplar ve el yazmaları tamamen zarar görmüş ve hatta yok edilmiştir (Chirikba, 2010; Hewitt, 2014; Anchabadze, 2006; Achugba, 2010; De Waal, 22 Ekim 2011). 13 aydan fazla sürdükten sonra savaş sona ermiş ve bütün Abhazya bölgesi 30 Eylül 1993'te temizlenmiştir.

Ortada Abhazya'ya Gürcü istilasına direnmekte hatta savaşı kazanmasında kimin yardım ettiğine dair bir soru vardır. Dağlı Halklar Konfederasyonu, Abhazya'yı savunmaları için Kuzey Kafkasya'dan Çerkes gönüllüleri harekete geçirmede anahtar bir role sahiptir (Cornell, 2009: 24) ve Rus Hükümeti bu duruma engel olmadı. Ardzinba, birçok kez Konfederasyon'un desteğinin Abhaz halkının fiziksel olarak yok olmasına engel olduğunu söyleyerek oynadığı rolün altını çizmiştir (Ardzinba, 2011: 38). Kuzey Kafkasların yanında, Ermenilerin ve diğer etnik azınlıkların da Abhaz tarafında savaştıklarını eklemek önemli ve yabancı kaynaklarda genelde göz ardı edilen bir gerçektir. Gürcü istilasının hemen ardından, 37 kişilik genç bir grup silahlarını kuşanıp anavatanlarını savunmak için Türkiye'den Abhazya'ya gelmiştir (Çelikpala, 2006: 433)*. Hemen sonrasında, Abhaz ve Çerkes kökenli 120'den fazla genç gönüllü Abhaz tarafında savaşa katılmak için Türkiye'den ayrılmıştır. Rusya savaşta tarafsız bir pozisyonda olduğunu söylemesine rağmen, savaşın başında olmasa da Aralık 1992'den sonra Abhazya için askeri teçhizat ve asker desteği sağlamıştır. Abhazya'nın dışında, Türkiye'de, KAFFED (Kafkas Dernekleri Federasyonu) gibi Çerkes** organizasyonları Abhaz meselesini Türkiye'deki Çerkes aktivizminin merkezinde tutmaya çalışmıştır (Besleney, 2014: 123). Kafkas-Abhazya Dayanışma Komitesi de savaş sırasında Abhazya'ya yardım

* Onlardan 4 kişi- Bahadır Abağba, Hanefi Aslan (Yegoj), Vedat Akar (Kozba), Zafer Alış (Argun) and Efan Çağlı (Sıba) şehit düştü ve Abhazya'da gömüldü.

** Bütün Kuzey Kafkaslıları ve Türkiye'de yaşayan Abhaz toplulukları için kullanılan genel bir tabir

etmek için kurulmuştur (KADK, 12 Ekim 2013). Günler içinde Kafkas-Abhaz Dayanışma Komitesi Abhaz meselesini desteklemek için Türkiye’de kamuoyu gösterileri başlatmış ve başarılı bir şekilde 1992’de Türk parlamentosundaki çatışmalar üzerine özel görüşmeler yapılmasını sağlamıştır (Çelikpala, 2006: 432).

Bundan sonraki bölümde, Abhaz dış politikasının işleyişini, bağımsızlığını ilan ettiği 1999 yılından başlayarak 2008 yılında Rusya’nın tanınması ile yaşanan “ilk tanınma” dönemi ve günümüzdeki gelişmeler incelenmektedir. Abhaz dış politikasının amaçları ve hedeflerini anlamak için diplomatik etkinlikleri ve önemli resmi belgeleri gözden geçirilmektedir.

Abhazlar, Abhazya’ya dönmek isteyen Gürcü mülteciler için üç farklı kategori olduğunu belirterek mülteciler için sert kriterler koymuştur. Eski Abhazya Dışişleri Bakanı Gvindzhia’a göre, 1992-1993’te Abhazlara karşı suç işlemiş, masum ve mağdur olanlar ve Abhazya’ya geri dönmek istemeyenler bu üç kategoriyi oluşturmaktadır (Zukhba, 2011: 305). Sonuç olarak, “Mülteci” sınıfına giren ve Gürcistan’dan Abhazya’ya dönmek için yasal hakkı olan insanların sayısı, Gürcü yönetimi tarafından iddia edilenlerden çok daha azdır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi, 200 bin rakamını verirken Gürcü yetkilileri, Abhazya’yı terk eden kişi sayısının 250-300 bin arasında olduğunu iddia etmiştir (ICRC, 1999).

Kasım 1993’ten itibaren, Birleşmiş Milletlerin kontrolü altında Gürcü-Abhaz müzakereleri, Rusya’nın aracılığı ve AGİT’nin katılımıyla başlamıştır. Özellikle, “4 Nisan 1994’te Gürcü-Abhaz çatışmasının siyasi anlaşması için önlemler üzerine bildiri”, 14 Mayıs 1994’te “Ateşkes ve Güçler Ayrılığı Anlaşması” gibi birçok önemli belge imzalanmıştır. Haziran 2004’te, Bağımsız Devletler Topluluğu Kolektif Barışı Koruma Güçleri, Gürcü-Abhaz çatışmasının bölgesinde mevzilenmiştir. Yoğun uzlaşma süreci ve diplomatik aktiviteler Gürcü mültecilerin Abhazya’nın Gal bölgesine geri dönmesine pek sık görülmeyen bir şekilde izin verilmesiyle başlamıştır.

2.2. SİYASİ CEPHE

2.2.1. GÜRCÜ-ABHAZ UZLAŞMA SÜRECİ (1993-2008)

Gürcü- Abhaz kapsamlı yerleşme süreci neredeyse, 1993'te düşmanlıklarının bitmesinden hemen sonra başlamıştır. Taraflar ve uluslararası arabulucular için asıl mücadele, “ tarafların mesele hakkındaki düşüncelerinin tamamen karşıt olduğu” hesaba katılarak Abhazya ve Gürcistan arasında gelecekteki siyasi ilişkilere karar vermektir (Anchabadze, 1998: 78). Gürcü-Abhaz müzakere süreci, tarihsel arka planın anlaşılmasını kolaylaştırmak için birkaç aşamaya bölünmüştür ve 1993'ten 2008'e kadar olan dönemi kapsamaktadır. Burada sunulan barış sürecinde imzalanmış uluslararası belgeleri merkeze alan Khintba'nın (2009) uzlaşma süreci taslağının düzenlenmiş versiyonudur. İlk aşama uzlaşmaların, Rusya'nın kolaylaştırıcılığı ve AGİT ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği temsilcilerinin katılımıyla BM koruması altında Cenevre'de yapılan iki bölümden oluşmaktadır. “Gürcü ve Abhaz tarafları arasında Anlaşma Genelgesi”, 30 Kasım-1 Aralık 1993'te imzalanmıştır. 11-13 Ocak 1994'te “Gürcü ve Abhaz tarafları arasında konuşmaların ikinci seferi üzerine tebliğ”, iki taraf tarafından karara bağlanmıştır. Bu tebliğde taraflar, “*Birbirlerine karşı güç ya da güç tehdidi kullanmayacaklarına dair bağlılıklarını yeniden tasdik etmişler ve “Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün ya da BM tarafından onaylanan diğer güçlerin çatışma bölgesinde mevzilenmesini kabul etmişlerdir. Bu gibi güçlerin bir parçası olarak Rus askeri birliklerinin kullanılmasına ortak rızaları olduğunu ifade etmişlerdir”* (Regional Research Center, UN Peacemaker, 1994). Ek olarak, tarafların yükümlülükleri, 4 Nisan 1994'te imzalanan “Gürcü-Abhaz çatışmasının siyasi anlaşması için önlemler üzerine bildiri” ve 14 Mayıs 1994'te Moskova Anlaşması'nda yer alan “Ateşkes ve Güçler Ayrılığı” ile doğrulanmıştır (Accord, 1999: 66-70).

Yukarıda belirtilen belgelerde taraflar, Bağımsız Devletler Topluluğu Kolektif Barış Koruma Güçleri ve anlaşmaların uygulanması için gözlemcilerin rolüyle birlikte BM Gürcistan Gözlemci Misyonu'nu (UNOMIG-UN Observation Mission in Georgia) imzalarken “farklı alanlarda ortak hareket etmek için ilgili güçlere ilişkin karşılıklı uzlaşmaya varmışlardır” (Accord, 1999). Ayrıca 4 Nisan 1994'te taraflar, Abhazya'daki düşmanlıklarda daha önceden yer almış insanlar

dışında “çatışma bölgesinden kaçmış insanların güvenli, korunaklı ve temkinli geri dönüşü” konusunda anlaştıkları “yerleşmemiş insanlar ve mültecilerin gönüllü dönüşleri için dördü anlaşılmayı” imzalamayı kabul etmişlerdir (A.g.e.: 67).

Uzlaşmanın ikinci aşaması, tarafların aktif olarak Gürcistan ve Abhazya arasındaki yasal-devlet ilişkilerinin farklı modellerini tartışmaya başladığı 1995’ten 1999’a kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu aşamada Abhaz tarafının resmi pozisyonu, “*Abhazya, anlaşmazlığın çözümlenmesinin ardından uzlaşmanın sonucu olarak kurulacak bir birlik Devleti’nin içinde egemen haklara sahip bir özne olacaktır. Birlik Devleti’nin ismi ileriki uzlaşmalar ışığında taraflar tarafından belirlenecektir. Taraflar , Birlik Devleti’nin 21 Aralık 1991’de eski Gürcü SSC’sinin sınırları içinde oluşturulmuş bölgesel bütünlüğünü tanıyacak.*” ifadesini içeren BM Genel Sekreterliği’nin raporunda belirtilen fikre yakındı (UN, 1994). Sohum’daki resmi makamlar için, Gürcistan ile muhtemel bir birleşmede eşit katılım ilkesi en önemli noktadır. Ancak Gürcü hükümeti, gelecek ilişkiler için önerilen bu formatı ve Abhazya’ya karşı ekonomik yaptırımını destekleyen bütün uluslararası toplumun talep ettiği askeri seçeneğin kullanılmamasını tartışmaya hazır değildi. Bağımsız Devletler Topluluğu’na katılan Gürcistan’ı memnun etmek adına, Moskova derhal Abhazya’yı geniş çaplı bir ablukaya almıştı (Nodia, 1999: 23). Sıklıkla, Kremlin’in diplomasisi, Abhazya’nın statüsünü Gürcistan içinde özerk olmaya düşürmeyi öneren ve Abhaz Parlamentosu tarafından derhal karşı çıkılan “Gürcü-Abhaz çatışmasının çözümü protokolünde” gösterildiği gibi açık açık Gürcü yanlısı bir karaktere sahipti (Khintba, 2009: 11).

Müzakereler, tarafların, neredeyse ortak bir devlet yaratmaya yönelik olan yeni “Gürcü-Abhaz anlaşması protokolündeki” maddeleri kabul ettiği 1997 yazında yeniden başlamıştır. Ancak, Gürcü tarafı, protokolün içeriğini değiştirmeyi deneyerek ve sonunda Abhazya ile ortak bir devlet yaratma şansını kaybederek belgeyi imzalamayı reddetmiştir (A.g.e.: 11). Gürcü liderliğinin sürekli olarak barışa, uzlaşma çözümlerine bağlılığını dile getirmesine rağmen, liderliğin ifadeleri sıklıkla Gürcistan’ın bölgesel bütünlüğünün askeri yollarla yeniden düzenleneceği tehditlerini içermektedir (Mihalkanin, 2004: 151). Örneğin, 1997’de Shevardnadze, çatışmayı çözümlmek için “Bosna modelini” uygulama fikrini açıklamıştır. (Coppieters, 1998: 152; Nodia, 1999: 24).

Uzlaşmalarda en büyük gelişme, Ardzinba ve Shevardnadze 14 Ağustos 1997’de Tiflis’te, “ tarafları bölen farklılıkların çözümü için silahlara başvurulmayacağına ve hiçbir koşulda daha fazla kan dökülmesine izin verilmeyeceğine” dair ortak bir ifadeyi imzaladığında gerçekleşmiştir (Accord, 1999). Birçok gözlemciye göre, belli bir süre boyunca, Ardzinba’nın Tiflis’e yaptığı beklenmedik ziyaret ve iki başkanın ortak ifadesi, taraflar arasındaki tansiyonu büyük derecede düşürmüştür (Khintba, 2009: 11). Ayrıca Kasım 1997’de BM kontrolü altında Abhaz ve Gürcü temsilcilerini bulunduran Düzenleme Konseyi, çatışmaların meydana getirdiği en gergin meseleleri çözümlmek için kurulmuştur.

Mayıs 1998’de gerçekleşen 6 gün savaşı, Gürcü paramiliter grupları Beyaz Alay ve Orman Kardeşlerinin saldırısıyla, Abhaz muhafızları ordugâhında çıkarılmış ve Abhaz silahlı güçleri tarafından başlatılan karşı saldırı Abhaz tarafında kayıplara ve Gürcü nüfusunda yeni göçlere neden olmuştur. Bu şiddetin ortaya çıkışı uzlaşma sürecini ve taraflar arasındaki güven seviyesini önemli derecede baltalamıştır. Abhaz tarafı için önceden imzalanmış anlaşmaların, Gürcistan’ın güç kullanmaya başvurmayacağını garantiemediği açıktır. Bu yüzden Abhaz tarafı eski anlaşmaları daha ciddi uluslararası garantilerle güçlendirmesi gerektiğini hissetmiştir (Khintba, 2009: 12).

1990’ların çoğunda, Abhaz liderliği “Ortak devlet” ve Gürcistan ile diğer federal düzenlemeler için seçenekleri tartışmaya istekli olduğunu ifade etmiştir. Konfederasyon ya da federasyon kapsamı içinde Abhaz sorusunu çözümlmek için gösterilen bu başarısız çabaların ardından, Abhaz liderliği 1999’da, nüfusun ezici çoğunluğunun Abhazya’nın bağımsızlığı için oy verdiği bir referandum yapmaya karar vermiştir² (Chirikba, 2016). 1999’un sonuna kadar bağımsızlığın terkine neden olan bütün siyasi formatlar, Abhaz toplumu tarafından büyüyen bir memnuniyetsizlikle karşılanmıştır. Sadece bağımsızlığın uluslararası olarak tanınması, Abhaz devletinin hayatta kalmasının tek garantili yolu olarak görülmüştür. O zamandan sonra Abhaz yetkilileri statü konusu hakkında tartışmayı reddetmiş fakat güvenlik ve güç kullanılmaması gibi önemli diğer meselelere odaklanmaya hazır hale gelmiştir.

Müzakerelerin üçüncü aşaması 1999’dan 2006’ya kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu aşamada, Gürcistan bazı durumlarda geniş kültürel bir otonomi,

² Viacheslav Chirikba ile mülakat, Abhazya Eski Dış İşleri Bakanı, Sohum, 21 Ocak 2016.

diğer bir deyişle asimetrik federasyon uygulayarak “Abhazya’nın statüsünü Gürcistan’ın bölgesel bütünlüğü içinde tanımlama” fikrini sürekli beyan ederken, Abhazya tam bağımsızlıkta ısrar ettiği için, tarafların pozisyonları uzlaşmaz olarak tanımlanabilir (Khintba, 2009: 12). Bu dönem süresince Abhaz tarafı, aynı anda güvenlik ve mülteciler konuları üzerine iki farklı belge üzerinde çalışmayı önermiştir. “Gül Devrimi” ve Gürcistan’da hükümetin değişmesinden sonra, Abhaz Dışişleri Bakanı Gürcü tarafına (UNOMIG aracılığıyla), çatışma bölgesindeki durumu gösteren bir güvenlik garantisi taslağı hazırlayıp Gürcü tarafına iletmiştir. Belge iki taraf tarafından da kabul görmüştür. Bu durum Sergey Shamba (Abhazya’da o zamanın Dışişleri Bakanı) ve Georgy Khaindrava (o zamanlar Gürcistan’da Çatışma Çözümünden sorumlu Devlet Bakanı) arasında Sohum’da Heidi Tagliavini’nin (BM Genel Sekreterliği’nin eski Özel Temsilcisi) katılımıyla bir toplantı yapılmasına olanak vermiştir. 5 Aralık 2005’te taraflar, mültecilerin dönme olasılığını ve demiryolunun rehabilitasyonunu içeren güvenlik garantisi belgesinin hazırlanmasına dair bir protokol imzalamışlardır ve birleşme kesinleşmiştir. Fakat sonunda, insani yardım ve mali projeleri politikanın alanından çıkarmaya yönelik girişimlerin statü meselesinden dolayı tökezlemesi nedeniyle ayrı düşmüşlerdir (Francis, 2011: 158).

Ayrıca Temmuz 2006’da, Gürcü askeri güçleri, Abhazya’nın kuzeydoğusundaki Kodor Vadisi’ni işgal etmiş ve orada “sözde sürülmüş Abhazya Hükümeti’ni” (“Government of Abkhazia in exile”) kurmuştur (ICG, 2006: 21). Devamında Abhaz tarafı Gürcü tarafını başka bir saldırganlıkla suçlamış ve müzakere sürecine uzun bir süre için son vermiştir. Kendi tarafında Gürcü hükümeti askeri harcamaları arttırmış ve tahmin edilebileceği gibi gerçekten çatışmayı çözecek bir şey yapmaksızın ne pahasına olursa olsun Abhazya’yı tekrar Gürcistan’a katma fikrine odaklanmıştır.

Uzlaşmanın dördüncü aşaması, hem tansiyonun yükseldiği hem de tarafların ikilemden çıkmak için yollar bulmak amaçlı diplomatik çabalar sarf ettiği 2006 ve 2008 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Francis (2011: 164) Irakli Alasania’nın girişimini, taraflar arasında direkt diyalog iyileştirme adına avantaj sahibi olmak olarak tanımlamıştır. Resmi barış sürecinin yokluğunda oluşan durumda, Alasania’nın (o zamanlar Gürcistan’ın BM’ye karşı tam yetkili temsilcisi) 12 Mayıs 2008’de Sohum’a gelişi ve sonradan 15-17 Haziran 2008’de İsveç’te Shamba ve

Alasania arasında gerçekleşen sonraki toplantılar çatışma çözümü doğrultusunda olumlu adımlar olarak karşılanmıştır. Shamba ve Alasania yeni “Gürcü ve Abhaz taraflarının uluslararası güvenlik teminatları ve düşmanlığın sürdürülmemesi bildirisinin” metni üzerinde anlaşmayı sağlamışlardır. Bir ön şart olarak, Sohum, Gürcü askeri birliklerinin Kodor Vadisi yukarısından geri çekilmesini talep etmiştir ki bu Abhaz liderliğinin düşüncesine göre müzakere sürecinin sürdürülmesi ihtimalinin önünü açacaktır. Belge iki tarafın da çıkarlarına uygun şeyler barındırır da Mihail Saakaşvili liderliği, belgenin mültecilerin dönüşü hakkında net fikirleri içermediğini iddia ederek ve ek Rus birliklerinin Abhazy’a dan çekilmesini talep ederek belgeyi imzalamayı engellemiştir (A.g.e.: 164). Gürcü yetkililerin bu tarz davranışı, Abhaz tarafında Gürcülerin sözlerini tutup tutmayacağına dair şüpheler oluşturmuştur. (A.g.e.: 165). 2008 yılı boyunca Gürcü hükümeti sık sık uluslararası topluma belli bir imaj vermek ve Abhazy’a üzerine yeni bir askeri plan hazırlamak için tartışmaya barışçıl bir uzlaşma sağlamak görüntüsü altında “çıkar” ve “bağlılık” sinyalleri göstermişti.

Viaçeslav Chirikba’nın (2013) haklı olarak ortaya koyduğu gibi, Gürcistan savaştan sonra Abhazy’a bölgesinin kontrolünü kaybetmiştir. Rusya, BM, BDT ve AGİT gözetimi altında müzakereler, Gürcistan ve Abhazy’a’yı tek bir devlet altında birleştirmek için siyasi bağlamda yakınlaştırmak adına tasarlanmıştır. 1993’te başlayan müzakereler on altı yıl boyunca devam etmiş ve sonuçta tarafların zıt talepleri ve uyum sağlanamaması yüzünden başarısız olmuştur (A.g.e.: 20).

2.3. AĞUSTOS ETKİLERİ

2.3.1. Ağustos Savaşı (2008) Öncesi ve Sonrası Diplomasi

2008 yılında Güney Kafkasya’daki siyasi durum göz önüne alındığında, Abhazy’a ve Rusya’nın, Gürcistan ve Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kintba’nın (2009) dediği gibi, arabulucuların ve muhtemel kefillerin jeopolitik çıkarları git gide birbirine zıt düşmekteydi. ABD ve NATO, Gürcistan’ın askeri yapılanmasını, yukarı Kodor Vadisi’nde polis güçlerinin artmasını, güvenli bölge üzerinde Gürcü casus uçaklarının yoğunlaşmasını ve

Abhazya ile güç kullanılmaması üzerine anlaşma yapmaya isteksizliğini desteklemiştir. Tüm bunlar Abhazya ve müttefikleri Rusya için çatışma bölgesindeki barış yanlıları sayısını artırma ve böylece Rusya'nın ayrıcalıklı etki alanı olarak gördüğü bölgedeki rolünü güçlendirmek için bahane olmuştur.

Bu geçmişe karşın Rusya ve Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya üzerine olan gerilimleri önemli ölçüde artmıştır. Putin'in Rusya güvenliği için direkt tehdit olarak algılanacağı konusunda Batı'yı sürekli uyarmasına rağmen, Nisan 2008'de Bükreş zirvesinde NATO, uzun zamandır beklenen harita için Gürcistan'a söz vermiştir (Nilson, 2009: 100-102). Öte yandan Abhaz liderliği Gürcistan'ın askeri kapasitesinin artırılması ve yukarı Kodor Vadisi'ndeki birliklerin ilerlemeleri hakkında endişelerini birçok kez dile getirmiştir (Ria News, 1 Ağustos 2006; Kavkazskiyi Uzel, 2 Ağustos 2007). 2008'de gerginliklerin daha da kötüye gitmesi ve Saakaşvili'nin askeri söylemleri, Abhaz tarafında Gürcistan'ın bölgeyi geri almak için güç kullanmayı planladığı endişelerini arttırmıştır. Fakat bu endişeler uluslararası toplumca büyük ölçüde görmezden gelinmiştir (Francis, 2011: 161). Uluslararası toplum daha çok Rusya'nın çatışma bölgesindeki varlığıyla meşgul olmuştur.

Kısa sürede farklı seviyelerden birçok batılı diplomat Abhazya'yı ziyaret etmiştir. Ağustos 2008 olaylarından yaklaşık bir ay önce Almanya Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier, Temmuz 2008'de Abhazya Devlet Başkanı Sergey Bagapsh³'a barış planını önermiştir (Spiegel, 2008). Alman planı, Abhazya ve Gürcistan için yeni zeminler bulmak için üç aşamadan oluşmaktadır.

- Güç kullanılmaması hakkında güvenceler; Kodor Vadisiyle ilgili olanlar dahil olmak üzere güvenlik teminatları; iade ilkesi ve mülteci dönüşlerinin devamı konusunda ortak anlaşma; uluslararası güvenlik teminatlarının göz önünde bulundurulması;

- Berlin'deki uluslararası konferans sonrasında başlatılacak uygulanabilir projeler yoluyla güven artırıcı tedbirlerin güçlendirilmesi, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin geri dönüşü; güvenlik, ticaret, seyahat, özel yasal konular, kültür, spor ve şu anki mevcut siyasi durum alanlarında uygulamalı işbirliği;

³ Abhazya Devlet Başkanı Sergey Bagapsh 2004-2011 yılları arasında görev yapmıştır.

- Uluslararası arabuluculuk adı altında ikili görüşmeler çerçevesinde Abhazya'nın siyasi statü sorununun çözümü.

Tiflis, iki hususun eklenmesi şartıyla Steinmeier planını ele almayı kabul etmiştir. Bu iki husus ise Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve Rus arabulucuların Abhazya'dan geri çekilmesi idi (Francis, 2011: 166). Sohum, itiraz ettiği birçok husus bulunmasına rağmen bu belge üzerinde çalışmayı kabul etmiştir. Abhaz liderliği şunları önermiştir (Gurguliya, 2010):

- Shamba-Alasania belgesine dayanan güvenlik teminatları üzerine bir anlaşmanın imzalanması; siyasi ve ekonomik yaptırımların kullanımından vazgeçerek güven önlemlerinin hazırlanması;
- İkili görüşmeler ve uluslararası arabuluculuk çerçevesinde Abhazya ile Gürcistan arasındaki devlet-hukuk ilişkilerini düzenleyen bir anlaşma;
- Uluslararası bir bağış konferansı temelinde başlatılan uygulanabilir projelerin tartışılması; mevcut statükoda güvenlik, ticaret, seyahat, özel yasal konular, kültür ve spor alanlarında uygulamalı iş birliği.

Francis (2011: 166), Steinmeier planının bir hayli ilginç olduğuna inanmaktadır çünkü taraflara yapılan nötr-statülü ilk tekliftir. Ancak bu teklif taraflar için yeni gündemi belirlemek için çok geç ortaya çıkmıştır. Bu öneriler tam da Ağustos 2008 arifesinde yapılmıştır. Aynı zamanda, Moskova ile Tiflis arasındaki çatışma zirveye ulaşırken, son gelişmeler de açıkça, de facto cumhuriyetlerle gelecek olan savaşın kaçınılmaz olduğuna işaret etmiştir. Hem Abhazya hem de Güney Osetya, Batı'dan yeterli yanıt gelmediği için, Gürcistan saldırılarına cevap verecek tek güç olarak Rusya'ya güvenmiştir.

Şüphesiz ki, savaşın patlak vermesi dünyayı şaşkırtacaktı. Ancak bazı yazarlar, Rusya'nın hazırlıklarını ve planlarını yalnızca Gürcülerden değil, aynı zamanda Batı hükümetleri ve istihbarat teşkilatlarından da (Cornell, 2009: 165) gizlemeyi başardığını yazdıklarında komplo teorilerine çok fazla ilgi duydukları düşünülmüştür. "Beş gün savaş" olarak bilinen fiili savaş patlak vermeden önce Moskova, tarafını açıkça seçmiştir. Dahası, Kremlin, de facto devletlerin uluslararası toplumun ilgisini çekmek için yaptığı sayısız girişimden bahsetmeyip, Gürcistan ve müttefiklerini olası sonuçlar konusunda birçok kez uyarmıştır. Bu nedenle, Gürcü topçularının Güney Osetya'nın Tshinval'ı bombardımana tutmasının ertesi gününde

58. Rus ordusunun, Gürcistan birliklerini Tshinval'dan çıkarmak için ağır bir karşı saldırıya geçmesi hiç de şaşırtıcı değildi. Asıl şaşırtıcı olan şu ki Batı'nın yanında yer alıp Rusya'ya karşı çıkan Gürcistan'ı cezalandırmada Moskova'nın ne kadar ileri gidebileceğini göstermek için Rusya, Zugdidi, Senaki, Poti ve Gori'de saldırılarına devam etmiştir. Görünüşe bakılırsa Rusya, yakın çevresini her ne pahasına olursa olsun korumadaki başarısını ve kararlılığını uluslararası topluma ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne göstermeyi başarmıştır (Zigar & Soloviyev, 18 Ağustos 2008).

Bu arada Abhazya'daki durum da endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Abhazya içindeki Gürcü kuvvetlerinin Kodor Vadisi'nde 2006-2008 yıllarında yoğunlaşması büyük bir tehdit olarak algılandığından, Abhazya Güvenlik Konseyi bu durumu kullanmaya ve Gürcü kuvvetlerini Kodor Vadisinden uzaklaştırmaya karar vermiştir. Abhaz milisleri, Rus savaş uçakları yardımıyla başarılı bir operasyon düzenlemiş, Ingur nehri boyunca stratejik yerleri ele geçirmiş ve böylece Abhazya'nın tüm bölgesini etkin bir şekilde kontrol altına almıştır (Cornell, 2009: 153)

Güney Osetya'daki aşırı zor koşullarda ve Rusların Gürcistan'a müdahalesi sonrasında Ağustos 2008 yılında Nicolas Sarkozy ile Dmitry Medvedev arasındaki etkin müzakereler, altı maddelik bir barış planı üzerinde anlaşarak ("Medvedev - Sarkozy planı") bütün gerginliklerin yatışmasını sağlamıştır. Bu anlaşma aşağıdaki ilkelerden oluşmaktadır:

- 1) Güç kullanımını önlemek;
- 2) Tüm düşmanlıkların sona erdirilmesi;
- 3) İnsani yardıma ücretsiz erişim;
- 4) Gürcistan Silahlı Kuvvetlerinin kalıcı görev yerlerine geri gönderilmesi;
- 5) Silahlı Kuvvetlerin, düşmanlığın başlamadan önceki sınıra çekilmesi;
- 6) Güney Osetya ve Abhazya'nın gelecekteki durumu üzerine uluslararası görüşmelerin başlaması ve gelecekteki güvenliklerinin sağlanması.

Ancak, Medvedev-Sarkozy planının maddelerini kabul eden Saakaşvili baskısıyla plan yeniden düzenlenmiştir. Başlangıçta fiili devletlerin siyasi durumunun görüşülmesini öneren 6. maddenin yerini, Abhazya ve Güney Osetya'daki güvenlik konularının görüşülmesi almıştır. Moskova ve Tiflis arasında doğrudan askeri çatışma olması durumunda değiştirilen 6. madde Rusya için problem

teşkil etmekteydi çünkü Rusya'nın bölgedeki askeri varlığının meşruiyeti ileride sorgulanabilirdi.

İsviçreli diplomat Tagliavini başkanlığındaki uzmanlar ve diplomatlar tarafından yazılan Güney Kafkasya'daki anlaşmazlığa ilişkin Uluslararası Bağımsız Soruşturma Komisyonunun resmi raporu⁴, bütün taraflarca artıları ve eksilerine rağmen kabul edilebilirdi. Bu uluslararası soruşturma, Gürcü ve Rus taraflarının Ağustos savaşındaki sorumluluklarını kabul etmiştir. Ağustos ayındaki bu kısa ancak kanlı savaş, pek çok kişi için 'donmuş ihtilaf' algısını değiştirmiştir.

2.3.2 Tanınma ve Yeni Statü

ABD ve AB'nin Kosova bağımsızlığını tanıması, şüphesiz Abhazya'nın tanınma sürecini hızlandırmıştır. Moskova uluslararası toplumu, Sırp eyaletinin tanınmasının Abhazya ve Güney Osetya için de bir emsal teşkil edebileceği konusunda defalarca uyarmıştır. Sergey Lavrov, BBC'ye verdiği röportajda Kosova'nın tanınmasının "kaçınılmaz olarak dünyanın birçok yerinde bir zincirleme reaksiyona neden olacağını" söylemiştir (Reynolds, 8 Şubat 2008). Ancak Batı ve Türkiye, Rusya'dan farklı bir yaklaşım ile Kosova'nın "sui generis" bir vaka olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Putin, Rusya'daki Federal Devlet'in Abhazya ve Güney Osetya ile ilişkilerini güçlendirmek için bir kararname çıkartmıştır. Bu bölgelerde yaşayan nüfusun Ruslar da dahil olmak üzere, Gürcistan ile olan ilişkilerden dolayı zarar gördüğünü ve Rusya olarak ekonomik, kültürel ve sosyal olarak ilişkilerin hızlı bir şekilde iyileştirmesi gerektiğini ifade etmiştir (Rus Dışişleri Bakanlığı, 16 Nisan 2008).

Ağustos 2008'deki Gürcistan-Güney Osetya ve Rusya-Gürcistan savaşları, bölgedeki siyasi dengeyi hızla Rusya lehine değiştirmiştir. Rusya, uluslararası topluma, "yakın çevresine" müdahale etmenin ne kadar tehlikeli olduğunu gösterse de Moskova yine de askeri güçlerini bölgede tutmak için meşru yollar aramak zorunda kalmıştır. Ağustos olaylarından sonra Abhazya veya Güney Osetya ile gelecekteki ilişkileri hususunda Kremlin resmi bir açıklama yapmadan önce Abhaz parlamentosu Rus hükümetinden Abhazya'nın bağımsızlığını tanımasını istemiştir.

⁴ Uluslararası Bağımsız Soruşturma Komisyonu Resmi Raporu Eylül 2009'da yayınlanmıştır.

Bu koşullar altında ve Kosova'nın 2008 yılı başlarında tanınmasına karşılık Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımaya karar vermiştir. 26 Ağıustos 2008'de Medvedev, Abhaz ve Güney Osetya halkının iradesini göz önüne alarak ve BM Sözleşmesi, AGİT 1975 Helsinki Nihai Yasası ve diğer temel uluslararası belgeleri referans olarak Rusya Federasyonu tarafından Güney Osetya ve Abhazya bağımsızlığının tanınmasına ilişkin kararnameyi imzalamıştır (Kremlin, 26 Ağıustos 2008). Abhazya ve Güney Osetya halkı, Rusya'nın bağımsızlıklarını tanınmasıyla ilgili haberleri memnuniyetle karşılamıştır. Abhazya Devlet Başkanı Bagapsh, Abhazya'daki herkesin Rusya'ya "bu cesur, kesinlikle doğru ve zamanında atılmış adım" için minnettar olduğunu söylemiştir (Ria News, 26 Ağıustos 2008). Ayrıca, tanınmanın ve güvenliğin güvence altına alınması karşılığında Rusya'ya ülkedeki BDT barış gücünün yerine askeri birliklerini yerleştirmesi teklifinde bulunmuştur. Bu durum, Rusya ile Abhazya arasında imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması ile yasalaştırılmıştır. Rusya'nın tanınmasının ardından, Abhaz toplumunun çoğunluğu Gürcistan-Abhaz çatışmasının sona erdiğinden ve Rusya ile arasındaki işbirliği ile güvenliğinin sağlandığından emin olmuştur ki bu durum tezin üçüncü bölümünde daha ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Abhazların tanınmasından kısa bir süre sonra Saakaşvili, Gürcistan'ın BDT'den ayrıldığını, Abhazya'daki barış gücü operasyonu için yapılan anlaşmayı feshettiğini ve Abhazya ve Güney Osetya'nın topraklarının işgal edilmiş olduğunu ilan etmiştir (Civil Ge, 25 Ocak 2011). Eylül 2008'den bu yana iki ana kavram Gürcistan politik söylemine yön vermiştir. Bunlardan ilki, Abhazya topraklarına (işgal edilmiş topraklara) odaklanmışken, diğeri Gürcistan hükümetinin benimsediği bir dizi belge ile Abhazya'yı Gürcistan'la yeniden birleştirmeyi amaçlamaktaydı*. "İşgal Altındaki Topraklar Üzerindeki Gürcistan Yasası" Ekim 2008'de Saakaşvili tarafından imzalanmıştır. Bu "Yasaya"*** Gürcistan, Rusya'yı "askeri bir işgalci" ve çatışmanın bir tarafı olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla Abhazya ve Güney Osetya da "İşgal edilmiş topraklar" adlandırılmaktaydı. Bu yasaya** göre, Gürcistan, Rusya'yı "askeri bir işgalci" ve çatışmanın bir tarafı olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla Abhazya ve Güney Osetya "işgal edilmiş topraklar" olarak adlandırılmıştır. Bu yasa, Gürcistan mevzuatına uygun olmadığı için Abhazya'ya olan erişimi kısıtlamış ve her

* İşgal Altındaki Topraklar Üzerine Gürcistan Yasası/Stratejisi, İşgal Altındaki Bölgelerde Devlet Stratejisi: İşbirliği Sözleşmesi ve takiben Yöntemlerle Eyle Planı

** Bundan sonra "Yasa" olarak geçecektir

*** Bundan sonra "Yasa" olarak geçecektir

türlü ekonomik ve finansal faaliyeti yasaklamıştır (Embassy of Georgia, 5 Aralık 2016). Daha sonra Gürcü liderliği “İşgal edilmiş toprakların durum Stratejisi”*** olarak bilinen yeni bir belgeyi öne sürmüştür. Gürcistan bununla birlikte Ekonomi ve Ticaret, İnsan Hakları ve Kültür ve Hareket ve Bilgi Özgürlüğü olmak üzere üç alanda birtakım proaktif politikalar sayesinde bir iş birliği çerçevesi oluşturmayı amaçlamıştır. Bu stratejiye ek olarak, Gürcistan Hükümeti “Eylem Planı” geliştirmiştir (Government of Georgia, Ocak 2010). “Eylem Planı’nın en iyi bilinen ve en çok tartışılan bölümü ise Abhazya halkına, üzerinde Gürcü kodlarının yer aldığı ve bu yüzden Abhazlara tarafsız olarak kabul edilmeyecek olan “Statüsüz Seyahat Belgesi ve Kimlik” çıkarılması idi. Bu bağlamda, Abhazya’nın bağımsızlığını kazandıktan sonra, gerçekten tarafsız pasaportların bazı uluslararası örgütler vasıtasıyla Abhazya halkına verilmesinin ve dağıtılmasının büyük ölçüde tartışıldığını hatırlatmak gerekmektedir. Fakat Gürcistan, Abhazya’nın uluslararası tarafsız pasaportları elde etmesini engellemiştir. Bu topyekün soyutlanma durumunda Abhazya halkının çoğu Rus vatandaşlığı için başvuruda bulunmuştur (Rusya Dışişleri Bakanlığı, 8 Şubat 2012).

İlk bölümde aktarıldığı gibi, uluslararası hukukta kaç ülkenin bir ülkeyi tanınması gerektiğini belirten bir kural ya da standart yoktur. Yine uluslararası hukuk metinlerinde, bir devletin ne kadar büyük olması gerektiği, nüfusunun ne kadar olması gerektiği veya ekonomik olarak yaşanılabilir olup olmadığıyla ilgili herhangi bir yasa ya da düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle Abhazya ve Güney Osetya artık bağımsız birer devlet olarak değerlendirilebilir (Hille, 2003). Abhazya ve Güney Osetya’nın tanınması, devlet oluşumlarını etraflıca düşünme; iç ve dış egemenlik, ortak devlet anlayışı federal ve konfederal seçenekleri göz önünde bulundurmak için bir fırsat yaratmıştır. Bu konudaki uluslararası hukukun nasıl gelişeceği hâlâ devletlerin istekliliğine bağlıdır.

Abhaz devletinin kurulması, Avrasya bölgesinin dışında uluslararası alanda çok az kabul ve destek görmüştür. Abhazya’nın bağımsızlığını tanıyan dört ülke (Rusya, Nikaragua, Venezuela ve Nauru) vardır. Bununla birlikte, dolaylı olarak, bölgedeki yeni gerçeklikler yine de Batı tarafından tanınmaktadır (Markedonov, 2013: 57).

*** Buradan itibaren “Strateji” olarak geçecektir

2.3.3. Yeni Cenevre Görüşmeleri

2008 Ağustos ayında Gürcistan'daki silahlı çatışmanın ve Gürcistan'ın eski toprakları olan Abhazya ve Güney Osetya'daki yeni oluşumların ardından uluslararası arenada acilen bu politik çıkmazdan kurtulmak gerekmektedir. "Medvedev-Sarkozy" anlaşmasına dayanarak, Güney Kafkasya'daki Güvenlik ve İşbirliği için yeni Cenevre Süreci (Cenevre Görüşmeleri/Müzakereler) Ekim 2008'de başlatıldı. Bu, bugün Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya yetkilileri arasındaki diyalog için tek geçerli platformdur. Güney Kafkasya'daki kilit siyasi paydaşlar olarak Rusya, ABD, AB, AGİT ve BM'nin temsilcileri bu sürecin diğer sürekli katılımcılarıdır. Şimdiye kadar Cenevre Süreci, 39 kez gerçekleştirildi ve halen devam etmektedir. Bir sonraki toplantı Haziran 2017 olarak belirlenmiştir (Abhazya Dışişleri Bakanlığı, 29 Mart 2017).

Cenevre Görüşmeleri, hem Abhazya hem de Güney Osetya için Cenevre Görüşmeleri ve Ortak Kriz Yönetimi ve Fesih Mekanizmalarından oluşmakta ve her iki çatışmayı da tek bir çerçevede birleştirmeyi amaçlamaktadır. Cenevre Görüşmelerindeki çalışmalar iki grupta gerçekleştirildi. 1. Çalışma Grubu, bölgedeki istikrar ve güvenliği, güven artırıcı tedbirleri, taraflar arasında işbirliği için olası mekanizmaları ve güç kullanılmaması anlaşmasının tartışırken 2. Çalışma Grubu, mülteciler, insan hakları, insani ve ekonomik faaliyet konularını ele almaktadır (OSCE, 14 Aralık 2016). Yeni Cenevre Görüşmelerinin başlangıcından beri, tarafların tutumlarının uyuşmadığı anlaşılmıştır. Abhaz yetkilileri çatışmaya dâhil olan taraflardan biri olarak temsil edilmeyi talep ederken, Gürcistan, Abhaz temsilcileriyle eşit temsil edilmeyi reddetmiştir*. Abhazya için öncelikli konulardan biri, Gürcistan'ı, AB, AGİT ve BM'den sağlanan uluslararası güvencelerle güç kullanmama konusunda bir anlaşma imzalamaya çağırmaktır (Ria News, 16 Aralık 2010). Abhazya Devlet Başkanı Bagapsh, dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a gönderdiği mektubunda, Saakaşvili'nin güç kullanmama konusundaki sözlü beyanlarını, geçerli yazılı anlaşmalarla pekiştirmesi için BM'nin gösterdiği gayretleri artırması gerektiğini belirtmiştir (Abkhaz World, 17 Aralık 2010). Tiflis ise Rusya'nın "işgal altındaki Gürcistan topraklarından" çekilmesini talep etmekte ve

* Tüm katılımcılar kendi kapasiteleri ile temsil edilmektedir. Resmi bir delegasyon yoktur. Abhazya temsilcileri uzman olarak temsil edilir.

Rusya ile Gürcistan arasında güç kullanmama konusundaki anlaşmayı imzalamakta ısrar etmekteydi. Bununla birlikte Rusya'nın Cenevre Heyeti Başkanı Grigori Karasin, bu belgenin doğrudan Gürcistan'ın temsilcileri ile Abhazya ve Güney Osetya'nın temsilcileri arasında imzalanmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir (Ria News, 4 Mart 2011). Gündemdeki bir diğer önemli konu da Gürcü mültecilerin sorunudur. Gürcistan, mültecilerin Abhazya'ya geri gönderilmesi çağrısında bulunan BM'nin kararlarına aktif olarak lobi yaparken Abhaz temsilcileri, görüşmeler sırasında bu konuyu tartışmayı sürekli reddetmiştir. Cenevre Görüşmelerinde eş başkanlarla yapılan düzenli toplantılarda, Abhaz yetkilileri, Abhazya ve Batı arasında bir bakıma iş birliği sağlamak ve Batı arabulucularından birtakım imtiyazlar kazanabilmek amacıyla Abhazya vatandaşları lehinde AB tarafından herhangi bir pozitif değişikliğin olmadığını vurgulamışlar (President of Abkhazia, 23 Kasım 2016), Gürcü-NATO ortak askeri faaliyetleri hakkındaki endişelerini dile getirmişler (Ekho Kavkaza, 28 Mayıs 2016), ve Abhazya'da düzenlenen belgelerin (doğum belgesi, eğitim diplomaları vb.) kabul edilmesini sağlamaya çalışmışlardır.

Tüm çabalara rağmen, bugüne kadar Cenevre Görüşmeleri'nin tek somut başarısı, her iki tarafın temsilcilerinin bilgi paylaşımında bulunmalarına imkân tanıyan ve çatışma bölgesindeki beklenmedik olay ve provokasyonlara karşı önlemler almalarını sağlayan Ortak Kriz Yönetimi ve Müdahale Mekanizmasını geliştirip uygulamak olmuştur. 2016'da 1 milyondan fazla insan tarafından geçilen Ingur sınırındaki istikrarlı durum, Cenevre Tartışmalarının da bir başarısıdır (Ekho Kavkaza, 15 Aralık 2016).

Birleşmiş Milletler heyetlerinin Gürcistan-Abhaz sorunu bölgesinden çekildiği 2009'dan bu yana, bölgedeki güvenlik ve istikrar konularındaki görüş alışverişi sayesinde Cenevre müzakerelerinin önemi artmıştır. Bu nedenle günümüzde Gürcistan, Abhazya ve diğer paydaşlar arasında açık bir iletişim mekanizması olarak hizmet etmektedir (OSCE, 30 Mart 2017). Örneğin, Dışişleri Bakanı Daur Kove, şu ana kadar “çeşitli süreçler hakkındaki statümüzü ve anlayışımızı paylaşan tek platformdur” (Ekho Kavkaza, 11 Mart 2017) demiştir. Cenevre Tartışmaları'nın eş-başkanlarından biri olan Anti Tununen, müzakere formatının kendisinin değil de bölgedeki barış ve istikrarı sağlamak için atılması gereken adımlara ihtiyaç duyan siyasi hareketliliğin temel sorun olduğuna inanmaktadır (Abkhaz World, 24 Ocak 2014).

2.4. DEMOKRASİ, DEVLET OLUŞUMU VE SİVİL TOPLUM

Abhazya, Avrasya’da fiili devlet yapısı oluşumunun en güncel örneklerinden biri haline gelmiştir (Markedonov, 2013: 16). Dolayısıyla, bu bölüme, Abhazya’nın son yirmi beş yıldaki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri hakkında ayrıntılı bir anlatımla başlamak uygun olabilirdi. Ancak bunun yerine, Abhazya’nın bugüne kadarki başarılarına ve halen çözülmesi gereken sorunlarına kısaca değinmek daha mantıklı olacaktır.

Dolayısıyla, yirmi beş yıllık fiili bağımsızlıktan sonra, Abhaz milleti oluşturma projesinde ana fikir nedir? İç ve dış alanlara ilişkin somut öncelik ve düzenlemeler ile ayrıntılı bir ulusal kalkınma kavramı olmadan bu soruyu cevaplamak kolay değildir (CHP, 2013: 10). Kuşkusuz Abhaz toplumunda tanınma fikri en popüler olanıdır. Abhazya’da yürütülen kamuoyu araştırmaları, Eylül 2011’de katılımcıların % 73’ünün Abhaz bağımsızlığı fikrini desteklerken yalnızca % 24,6’sının Rusya’ya katılmayı tercih ettiğini belirtmektedir (Tekushev & Markedonov & Shevchenko, 2013: 14). Bununla birlikte Markedonov (2013: 63) bugün Abhazya için en büyük sıkıntının tanınma sorununun değil, en uygun ulus oluşturma modelinin bulunmasının asıl mesele olduğuna inanmaktadır. Abhaz toplumunun, tüm etnik grup temsilcilerinin haklarını kullanabileceği daha kapsayıcı bir devlet kurmak isteyip istemediği hala belli değildir (Caspersen, 2011: 86). Ancak bugün yeni nesil politikacılar arasında, ülkenin reformlara, güçlü hükümet kurumlarına ve tüm etnik grupların temsilcilerinin devlet kurumlarına dâhil edilmesi gerektiğini belirten görüşler bulunmaktadır (Abkhazia Inform, 14 Aralık 2016).

Abhazya’da önde gelen tüm politikacılar ya Rusya’ya doğru yönelmekte ya da Gürcistan’a karşı gelmektedir. Mevcut hükümet ve muhalefet arasında ideolojik çelişkiler bulunmamaktadır. Hepsi Rusya Federasyonu ile ittifak içinde gelişen bağımsız bir Abhaz devleti fikrini paylaşmaktadır. Bu arada, dış güce (himayeye) bel bağlamak, hükümetin devlet yararına çalışma konusundaki özverisini azaltmıştır. Şu anda Abhazya suç, uyuşturucu kaçakçılığı ve yolsuzluğu önleme adına etkili kaynak ve kurumlara sahip değildir. Dameniya’ya (2016) göre, Abhaz toplumunun, uluslararası soyutlanmışlığı nedeniyle karşı karşıya kaldığı diğer sorunlar arasında şunlar vardır. Örneğin, Abhaz dili sorunu ve dilin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili sorunlara, Abhazya’da farklı kültürlerin bir arada yaşayıp ve

genellikle birbirleriyle etkileşime girdiği için kültürel kimliklerinin kaybolması sorunu eşlik etmiştir⁵. Ayrıca çoğunlukla Megrellerin yaşadığı Gal halkıyla ilgili Abhazya yetkilileri “iç tehdit kartını” oynamaktadırlar. Dolayısıyla vatandaşlık meselesi özellikle son yıllarda tartışmalara neden olmuştur.

Devletin kurulmasına yönelik iki dönüm noktası vardır. Kasım 1994’te anayasanın kabulü ve Aralık 1999’da yapılan referandum. Anayasaya göre Abhazya, Devlet Başkanının beş yılda bir seçildiği bir cumhuriyettir. Modern Abhazya tarihinde, en dikkat çekeninin 2004-2005 yılında olduğu toplamda beş başkanlık seçimi gerçekleştirilmiştir. Bu seçimler pek çok nedenle son derece önemlidir (Markedonov, 2012: 73). İlk olarak, bu seçimler Sovyet sonrası Abhazya’daki ilk rekabetçi seçimlerdi ve tüm süreci yakından izleyen yerel STK’nın öneminin arttığını göstermişlerdir*. İkincisi, zorlu iç rekabet jeopolitik ve statü gibi tercihlerin üzerinde uzlaşmanın dışlanmadığını göstermiştir. Ayrıca, seçimler, tanınmayan ülkelerde, bu ülkelerin büyük güçlerin manipülasyonuna maruz kalan devletçikler olmadığını kanıtlaması açısından önemlidir. Moskova’nın Raul Khadzhimba’yı açıkça desteklemesine rağmen Bagapsh Abhazya Devlet Başkanı seçilmiştir. Daha sonraki 2009, 2012 ve 2014 Abhazya Devlet Başkanlığı seçimleri de rekabetçi ve demokratik bir şekilde gerçekleşmiştir (A.g.e., 2012: 79). Aralık 2016’daki son iç siyasi kriz sırasında yetkili makamlar ve muhalefet, toplumdaki gerilimleri azaltmaya yardımcı olan bir uzlaşmayla görüş birliğine varmayı başarmıştır (Abkhazia Inform, 20 Aralık 2016). Ayrıca Abhazya’daki yetkililer, Moskova baskısı altındaki ekonomi ve siyasete rağmen dışarıdan yardım almadan ortak bir çözüm bulabileceklerini bir kez daha kanıtlamıştır (Kremlin, 1 Aralık 2016).

Şimdi yürütme gücü ile her şey açık olduğuna göre, Halk Meclisi (Abhazya Cumhuriyeti Parlamentosu’nda, otuz beş milletvekili dört yıllığına seçilmiştir) tarafından temsil edilen yasama organına bakabiliriz. Abhazya Sovyet Birliği’nin dağılmasından bu yana Abhazya’da beş parlamento seçimi yapılmıştır.* Adaylar, bağımsız grupları veya siyasi partiler tarafından aday gösterilebilir. Şu anda

⁵ Oleg Damiya ile mülakat, Abhazya Devlet Başkanlığı Stratejik Araştırma Merkezi başkanı, Sohum, 20 Ocak 2016.

* “Adil seçim ligi” şeffaflığı sağladı ve ilk 2004-2005’te seçimleri izledi

* Abhazya’daki ilk parlamento seçimleri 1996’da yapıldı, 2017’de en son seçim gerçekleşti ve toplamda beş Parlamento seçimi yapıldı 1) 1996-2002, 2) 2002-2007, 3) 2007-2012, 4) 2012-2017 ve 5)2017

Abhazya'da siyasete aktif olarak katılan yaklaşık sekiz parti var.** Abhazya'daki seçimlerde gözlemlerde bulunan O'Beacháin (2015: 219) şunu vurgulamaktadır: "Cumhurbaşkanlığına erişim, ulusal dilde akıcı olan etnik Abhazlar için sınırlanmış olsa da, Halk Meclisi üyelerinin seçimi için bu tür engeller bulunmamaktadır" (UNPO, 26 Kasım 1994). Yargı organı Cumhuriyet Yüksek Mahkemesi tarafından temsil edilmektedir. Bu anlamda yürütme ve yasama ile karşılaştırıldığında oldukça zayıf bir durumdadır ve reforma ihtiyacı vardır.

Herhangi bir politik liderlik için, iç meşruiyet sorunu, özellikle Abhazya'da azami öneme sahiptir. Günümüzde idari kaynaklar için iç meşruiyet ve siyasal mücadele, dış egemenlik konularına baskın gelmektedir. Örneğin, savaş kahramanlarının imajı ve savaş dönemine ait faaliyetleri, adayların seçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Dışarıda bağımsız olma vaadi, fiili devlet lider ve toplumunun, daha etkin ve demokratik bir devlet kurması için motive edici bir araç haline gelmektedir (Dameniya, 2016). Şüphesiz ki uluslararası tecrit, Abhazya'nın etkin devlet kurma yolunda büyük bir engel oluşturmaktadır. Abhazya, uluslararası alanda kabul görmemesine rağmen, rekabetçi seçimler yapmayı ve barışçıl bir şekilde iktidarın değişimini gerçekleştirmeyi başarmıştır (Ó.Beacháin, 2012: 206).

Abhazya'daki demokratik süreçler de başlangıçta bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Kerselyan (2010: 18), devletin ve sivil toplum kuruluşlarının şeffaf bir seçim sistemini, serbest ve bağımsız medyayı, piyasa ekonomisini, insan haklarını koruma mekanizmaları geliştirmeyi amaçlayan reformları uygulamaya yönelik çabalarına dikkat çekmiştir. Ayrıca son birkaç yıldır yenilikçi demokratik kanunlar kabul edilmiştir.* Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın Tayvan ve Kosova'daki gibi ekonomik iyileştirme projelerini desteklediğini göz önüne alırsak Abhazya'nın bir gün uluslararası kuruluşlardan fon alabileceği umudu vardır. Büyük uluslararası tecritte rağmen, Abhazya 2011 yılında Dünya Domino Şampiyonası (Radio Free Europe Radio Liberty, 19 Ekim 2011) ve 2016 Dünya Futbol Kupası CONIFA (Conifa, 2016) gibi uluslararası sportif etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. Inal-Ipa (2013: 18) bu aynı zamanda demokratik değerleri teşvik etmek ve daha demokratik bir devlet kurma sürecine katkıda bulunmak için sivil toplumun önemli

** Abhazya'daki siyasi partiler: Aynar (2016), Amtsakhara (2013), Abhazya Ulusal Birliği Forumu (2005GA.), Adalet ve Gelişme için Ulusal Cephe (2016), Birleşik Abhazya (2009), Abhazya Ulusal Partisi (1992), Abhazya Komünist Partisi (1994), Ekonomik Kalkınma Partisi (2007)

* Bunlara örnek olarak, Bilgi Edinme Yasası, Abhazya Cumhuriyeti'ndeki Erkeklerle ve Kadınlara Eşit Fırsat Fırsatlar Yasası verilebilir

rolünü de vurgulamaktadır. Sivil toplum örgütleri, politika oluşturma, insan hakları ve barış sağlama alanlarında çalışmaktadırlar. Yerel yönetimlerin ve eğitimin geliştirilmesi ve demokratikleşmesi ile ilgilenmektedirler. Sivil toplumun güçlendirilmesi, farklı etnik gruplardan olan insanların, ortak bir egemen devlet paylaşma fikri ile birleşeceği Abhazya'da güçlü bir sivil ulusun oluşmasına katkıda bulunacaktır (CHP, 2013: 29). Trier (2011), daha büyük bir demokratikleşmenin sadece Abhazlar için değil tüm çok etnikli toplum için faydalı olacağına ve uluslararası toplumun Abhazya'ya etnik azınlıklara yönelik daha kapsayıcı bir toplum için bir model oluşturmaya yardımcı olması gerektiğine inanmaktadır (Trier, 2011).

İkinci bölümde Abhaz tarihinin en önemli dönemleri ve bunların Abhaz devleti üzerindeki etkilerinden bahsedildi . Bir sonraki bölümde Abhazya'nın sınırlı tanınan bir devlet olarak nasıl dış faaliyette bulunduğu ve diğer uluslararası aktörlerin Abhazya'ya yönelik nasıl bir politika uyguladıkları üzerinde durulacaktır

3. BÖLÜM

ABHAZ DIŞ POLİTİKASININ YAPIMI

3.1. GÜNÜMÜZDE ABHAZ DIŞ POLİTİKASI

Sovyetler Birliğinin çöküşünün ardından, Gürcü-Abhaz savaşı, abluka ve tecrit, 2000'lerde Rus-Abhaz ilişkilerinin ısınması, 2008'de Ağustos savaşı, Abhazya tanınmasıyla beraber kademeli olarak izolasyonun kaldırılması, Abhazya'yı tümüyle etkilemiş ve Abhaz dış politikası ve ana ilkelerini ve şekillendirmiştir. Esas olarak Abhazya'nın siyasi statüsünden dolayı, uluslararası toplumun büyük bir kısmı sadece Abhazya'nın bağımsızlığını göz ardı etmekle kalmayıp Abhazya'yı Gürcistan'ın bir parçası olarak görmeye devam etmişlerdir. Bununla birlikte, birinci bölümde belirtildiği üzere Abhazya, uluslararası toplumda saygın bir yer edinme potansiyeline sahip bir sınırlı tanınan devlettir. Bu bölümde Abhazya'nın dış politikasına değinilecek ve sınırlı tanınma özelliğine sahip küçük bir devletin uluslararası dış politika yapabilecek nitelikte olup olmadığı incelenecektir. Abhazya'nın dış politikasını anlamak, bu amaçları takip etmek ve hangi ilişkilerin Abhazya'nın amaçlarını gerçekleştirmesinde faydalı olduğu analiz etmek için Abhazya'nın dış politika amaçlarına ve kabiliyetlerine odaklanmak önemlidir.

Birinci bölümde, sınırlı tanınan fiili devletlerin iç talepleri ve dış güçlükleri göz önünde bulundurarak dış politikalarını şekillendirdiklerini ve aynı zamanda bağımsızlıklarının kendi dış stratejilerine gerçekten karar verebilmeleri olduğu tespit edilmiştir. Abhazya dış politikasında diğer sınırlı tanınan devletlerin yaptığı gibi genel dış politika stratejilerini izlemektedir. Daha önce belirtildiği gibi, Owtram (2011: 136), hayatta kalma arzusunu (siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri açıdan), yabancı materyal kaynaklarını kazanmayı (yatırım, yardım, ticaret) ve diğer devletlerle ilişkiler kurma arzusunu içeren ve bu sebeple tanınma derecesini arttıran dört ana hedefi böyle devletlerin dış politika stratejisi olarak belirlediklerini ön görmüştür.

1992-1993'te Gürcistan ile yaşanan askeri çatışma, Abhazya'nın dış politika önceliklerini belirleyen önemli bir andır. SSCB'nin dağılmasından kısa süre sonra,

Abhaz ulusal hareketi liderleri dış politikalarını üç yönde tasarlamaya başlamışlardır (Markedonov, 2010). Birinci yön, Abhaz liderliğinin kesin bir desteğinin olmadığı Rusya ile kurulan ilişkilerden meydana gelmiştir. Bununla birlikte, Rusya'daki bir başka destek kaynağı Kuzey Kafkasya'daki gönüllü hareketti. Türkiye'deki Abhaz diasporasıyla temas kurma girişimleri, Abhaz dış politikasının ikinci yönünü oluşturmuştur. Nihayet üçüncü yön, Gürcistan-Abhaz müzakere sürecine aracılık eden Batılı örgütlerle (AB, AGİT, BM) ilişkileri içermektedir.

Ağustos 2008'den sonra ortaya çıkan statüko, Abhazya'nın dış politikasının rotasını tekrar değiştirmiştir. Kvarchelia (2013: 33-44), Gürcistan ile olan yeni ilişkilerin ihtimallerini sorgulamakta ve Abhazya'ya karşı belirsiz Batı yaklaşımlarını eleştirmektedir. Ayrıca Abhazya ve hamisi devleti arasındaki asimetrik ilişkileri dengelemek için Rusya'ya karşı daha kendine yeten ve proaktif bir politika çağrısı yapmaktadır (A.g.e.: 44).

Ağustos olaylarını takiben Abhazya, Rusya (26 Ağustos 2008), Nikaragua (5 Eylül 2008), Venezuela (10 Eylül 2009) ve Nauru (15 Aralık 2009) olmak üzere dört BM üyesi ülke tarafından tanınmıştır. Abhazya ve Güney Osetya diğer sınırlı tanınan devletlerle de diplomatik ilişkilere sahiptir. Abhazya'nın tanınmasının önemi çoğu zaman hafife alınmış ve ciddiye alınmamıştır. Fakat ilk bölümde anlatıldığı gibi, tanınma hakkı verildiğinde, tanıyan devletlerin sayısı değil kaliteleri önemlidir. Başka bir deyişle, Kosova, örneğin, yüzü aşkın devlet tarafından tanınmasına rağmen hâlâ sınırlı tanınan bir devlet olarak kabul edilmektedir.

Abhazya, yukarıda belirtilen dış politika hedeflerini gerçekleştirmek ve etkin bir şekilde dış politika yürütmek için, diğer devletler gibi, dışişleri bakanlığı, büyükelçilikler, konsolosluklar, temsilcilikler ve yabancı ülkelerde elçilikler gibi özel devlet kurumları kurmuştur.

Öncelikle, Abhaz Dışişleri Bakanlığı'nın yapısını ve faaliyetlerini özetlemek önem arz etmektedir. Abhazya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 17 Mayıs 1993 tarihinde Sohum'da kurulmuştur (MFA Apsny, 26 Şubat 2017). Bugün Dışişleri Bakanlığı'nın iç yapılanması şöyledir:

- Rusya Federasyonu, BDT ülkeleri, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti, Transdinyester, Güney Osetya ve Gürcistan Bölümü
- Türkiye ve Orta Doğu Bölümü

- Latin Amerika, Asya, Afrika ve Asya Pasifik Departmanı
- Avrupa, ABD ve Kanada Bölümü
- Uluslararası Hukuk Bölümü
- Bilgi Bölümü
- Devlet Protokolü Bölümü
- Konsolosluk hizmeti
- Çeviri Bölümü
- Arşiv

Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan memurlar ve personelin işe alımı, Dışişleri Bakanı ve iki Bakan Yardımcısı tarafından kararlaştırılmıştır. Günlük iş, raporların hazırlanması, çeviriler, vize verilmesi ve yabancı diplomatlarla toplantıları içermektedir. Abhazya'nın Moskova, Venezuela ve Güney Osetya'da üç büyükelçiliği bulunmaktadır. Abhazya, birçok Avrupa ülkesinde tam yetkili temsilciler ve fahri konsolosları görevlendirmektedir.

Abhaz dış politikasının orta vadeli çıkarları arasında, komşu ülkelerdeki durumun normalleştirilmesi ve istikrarı hususu dikkat çekicidir. Abhazya'nın kısa vadeli güvenlik çıkarları arasında, Gürcistan-Abhaz savaşından sonra çeşitli sorunlar çözülmesinin yanı sıra, Abhazya'nın güneydoğu ve kuzeybatı sınırlarında yeni çatışmalar ve gerginliklerin artmasının önlenmesi bulunmaktadır.

Abhazya için başarılı bir dış politika, hedefler ile bunlara ulaşma olanakları arasında makul bir dengenin sağlanmasına dayanmaktadır. Khintba, Abhazya'nın dış politikasının başlıca öncelikleri olarak şunları vurgulamıştır (MFA Apsny, 2012):

- Devlet güvenliğinin sağlanması;
- Daha geniş bir uluslararası tanınma elde edilmesi;
- Stratejik ortak Rusya ile işbirliğinin güçlendirilmesi;
- Yasal kurumları güçlendirilmesi;
- Abhazya'nın yurtdışında yaşayan vatandaşlarının haklarına uymak ve buna saygı duymak;
- Yurtdışında ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmak;

- Yabancı yatırımların yapılmasını teşvik etmek;
- Bilgi desteği sağlamak;

Abhazya'nın dış politikasının önemli bir hedefi, Abhazya'nın kilit bölgesel meselelerdeki konumu, dış politika girişimleri ve eylemleri hakkında dünyaya nesnel ve doğru bilgi vermektir. Başka bir deyişle, Abhazya için olumlu bir algı ve yurtdışına karşı samimi bir tutum oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Abhazya Dışişleri Bakanlığı'nın niteliğine dair bu kısa açıklamadan sonra, ebeveyn devlet, hamî devlet, bazı önemli uluslararası örgütler ve Abhazya'nın çeşitli ülkelerle olan ilişkilerini de içeren diğer devletlerle olan spesifik ilişkileri analiz etmek yararlı olacaktır.

3.2. GÜRCİSTAN-ABHAZYA (Ebeveyn Devletle Olan İlişkiler)

İkinci bölümdeki olayların kısa özeti, Gürcistan ve Abhazya arasındaki ilişkilerin hiç de durağan olmadığına işaret etmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısı olayları ve Rus İmparatorluğu tarafından, Sovyetler Birliği'nin öncülüğünde Abhazya'ya uygulanan belirli politikaların sonuçları, Gürcistan ve Abhazya arasındaki mevcut çatışmanın merkezinde yatmaktadır (Anchabadze, 1998: 72). Gürcü bir yazar, "tarihin Gürcüler'i Abhazya'nın Gürcistan'ın meşru bir parçası olduğuna inanmalarına neden olduğunu" belirtmiştir (Nodia, 1998: 17-18). Tarih hakkında daha fazla ayrıntıya girmeden, 10.-13. Yüzyıldaki Birleşik Abhaz-Kartvelian Krallığı'nın varlığı, 1918-1921'de Abhazya'nın Gürcistan Menşevikleri tarafından işgali ve hatta Abhazya'nın 1931'de Gürcistan SSCB'ye dâhil edilmesi, Abhazya bölgesi üzerindeki Gürcistan'ın "tarihsel" iddialarını haklı göstermeyeceği belirtilmelidir. Abhazlar ve Gürcüler, 1980'lerin sonlarından başlayarak 1990'ların başında hızlanarak devam eden süreçlerde siyasi haklar konusunda memnuniyetsiz iki toplumu ortaya çıkarmıştır. Artan milliyetçi retorikle birlikte başka yerlerde de gösterildiği gibi Gürcülerle Abhazlar arasındaki gerilimler tırmanışa geçmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Gürcü ve Abhaz ulusal projelerinin çelişkili ilkelerini ortaya koymuştur. Abhazlar için, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına kavuşturmak suretiyle ulusal ve fiziksel olarak hayatta kalmayı sağlamak öncelikli olarak önemliken, Gürcüler aslında çok etnili nüfusun yaşadığı topraklarda bir

mono-etnik Gürcü devleti kurmak istediğindedir. Bir yıldan fazla süren, Gürcü-Abhaz savaşı hem Abhazlar hem de Gürcüler için çok kanlı ve yıkıcıydı olmuştur. Gürcü-Abhaz çatışması etno-politik bir nitelik taşımaktadır. Siyasi iddialarla birlikte etnik ve kimlik bileşenlerinin varlığı, bu tür bir çatışmanın aynı devlette birlikte yaşamak istemeyen insanların bağımsızlığının tanınmasına yol açtığını göstermektedir. Bu senaryo Kosova, Eritre, Doğu Timor ve Güney Sudan'da uygulanmıştır. Bununla birlikte, Gürcistan devleti Abhazya'ya karşı yaptığı düşmanca eylemlerde Abhazya'nın yaşadığı kayıpları kabul etmemiştir. Verilen analitik çerçeve içerisinde iki ülke arasındaki mevcut ilişkileri analiz etmek için (1.Bölüm 'de tartışıldığı gibi) Gürcistan'dan ebeveyn devlet, Abhazya'dan ise sınırlı tanınan devlet olarak bahsedilecektir.

Rus Federasyonu ve diğer üç BM üyesi devletler Abhazya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıdıktan sonra, Gürcistan'ın sert bir "Bölgesel bütünlük" politikası izlemesi, Gürcü-Abhaz çatışmasını çözenin neredeyse imkânsız hâle gelmesine yol açmıştır. Yeni siyasi gerçeklik anlayışında, Gürcü-Abhaz çatışması devletlerarası bir çatışmaya dönüp, çözülmesi için gerekli adımların buna göre atılması gerekirdi. Böyle bir dönüşüm Abhazya'nın geniş uluslararası tanınmasına ve uluslararası süreçlere dâhil olmasına katkı sağlayabilirdi. Ancak Ağustos 2008'den sonra, Gürcistan ve Abhazya arasındaki çatışma, Gürcistan, Abhazya'nın daha çok tanınmasını engellemek ve Abhazya'yı uluslararası toplumdan izole etmek için daha karmaşık politika araçlar kullanmaya başlayınca yeni yol haritaları devreye girmiştir (MFA Apsny, 26 Şubat 2017).

İlk olarak, Gürcistan Abhazya'yı çatışmaya taraf olan bir parti olarak tanımayı ve Abhaz otoritelerini ortak ilişkilerde bir özne olarak görmeyi reddetmiştir. Bu, Gürcü-Abhaz çatışmasının varlığının Gürcü yetkilileri tarafından reddedilmesinin sonucudur. İkincisi, Gürcistan Abhazya'yı " İşgal edilmiş bölge" olarak nitelendirmiş ve uluslararası topluluğu da böyle görmesi için ikna etmeye çalışmıştır. Üçüncü olarak, asıl çatışmanın inkârı, Abhazya'yı direkt olarak ilgilendiren konularda bile Abhazya'nın fikirlerinin dikkate alınmadığına işaret etmektedir. Gürcistan, uluslararası toplumu, çatışmanın Abhazya ve Abhaz halkıyla değil Moskova'yla olduğuna dair ikna etmiştir. Bu yüzden Abhazya'yı ilgilendiren tüm anlaşmaların Rus-Gürcü seviyesinde müzakerelerle tartışılması ve benimsenmesini sağlamıştır. Dördüncü olarak, Abhazya'nın tanınmasından sonra,

Gürcistan derhal politik, diplomatik, yasal ve Abhazya üzerinde etkisi olacağını düşündüğü diğer metotları aktif hale getirmiştir.

Önümüzdeki yıllardaki diplomatik etkinliği yansıtan bir görüş, oldukça yoğun olduğunu ancak tarafların çatışmanın çözümüne yaklaşmamış olabileceği sonucuna varabilir. Tekrardan kaçınmak fakat konunun net anlaşılması açısından, Gürcü liderliğinin Abhaz meselesiyle nasıl başa çıkmak istediğine yönelik bir örnek vermek uygun olacaktır. Saakashvili, Abhazya'ya ayrılma hakkı olmayan mümkün olabilecek en geniş otonomi'ye sahip olan etnik ve sivil iş birliğinin olacağı bir devlet modeli teklif etmiştir (Civil Georgia, 11 Şubat 2004). Anchabadze'nin (1998: 79) hatırlattığına göre, verilen tüm sözler özellikle tarihi paralellerin ışığında boş kelimelerden fazlasını ifade etmiyordu: Gürcistan'ın bir parçası olarak eski özerklik döneminde Abhazlar zaten listedeki çoğu niteliğe sahipti ama bu Gürcü-Abhaz ilişkilerini zorluklardan ve çatışmalardan korumadı.

2000'lerin ortasında Gürcü dış politikası, Gürcü-Abhaz çatışmasının özünü uluslararası topluma Rusya-Gürcistan çatışması olarak sunarak değiştirmeye çalışmıştır. Genellikle Gürcü-Abhaz ilişkilerindeki bütün zorluklar Tiflis tarafından Rusya entrikaları olarak görülmüştür (Anchabadze, 1998: 77). Gürcistan hükümetinin web sitesinde yer alan bilgiler, "Rus emperyal kuvvetlerinin" Abhazya'da ayrılıkçı kamuoyunu oluşturmayı başarabildiğini ve 1992-1993'de bu ayrılıkçı kamuoyunun duyguları Abhazya'daki Rusya-Gürcistan savaşına ilham verdi (Government of Georgia, 2014). İlginç olan Gürcülerin "yabancı (Sovyet) işgal güçleri tarafından zorlanarak" her şeyi hızla terk ederken "Sovyet haritalarının kendi topraklarını tanımlamasına izin vermenin daha iyi olduğuna" nasıl karar verdikleriydi (Nodia, 1998: 20).

2006-2008 yıllarında Gürcistan'ın resmi söylemi taraflar arasında yapıcı bir diyalog için açık bir şekilde küçücük bir boşluk bırakarak oldukça sertleşmişti. Örneğin, Başkan Saakashvili, Abhazya'daki fiili otoriteleri "Haydut", "Yasa dışı çete oluşumları" ve hatta "Hükûmet binalarında yerleşmiş sırtlanlar" olarak nitelendirmişti. Böyle bir dil ebeveyn devletle güveni tekrar kurmanın zorluğuna işaret ediyordu (ICG, 2008: 22). Gürcistan her yolla, Abhazya tarafından sürekli teklif edilen güç kullanmama anlaşmasını imzalamayı geciktirmişti. Abhaz tarafına iletilecek gerçek tekliflerin yokluğunda ve çatışmayı çözmek için ciddi özverinin eksikliğinde, Gürcü liderliği sık sık "Barışa zorlayarak" Abhazya'ya dönmeyi umut

etmişti (Kvarchelia, 2011). “Ağustos silahları”, “donuk” görünen Gürcü-Abhaz çatışmasını tekrar dünya topluluklarının huzuruna getirmiştir. Gürcistan’a yönelik bütün güven eksikliği Gürcistan liderliğinden gelen saldırgan söylemlerle birleşmiş, Abhazya’da Rusya’yı desteklemek için bir ortam hazırlamış ve Gürcü ve Abhaz halklarının çatışma hakkında fikirleri daha da kutuplaşmıştır. İngiliz Sivil Toplum Kuruluşları “Conciliation Resources” ve “Safer World” (Conciliation Resources ve Saferworld, 2012) tarafından yapılan bir araştırmaya göre Abhazlar çatışmayı öncelikle Gürcüler ve Abhazlar arasında görüp Rusya’yı güvenliklerinin garantörü olarak görürken, Gürcülerin büyük çoğunluğu Gürcü-Abhaz çatışmasını Rusya’nın Gürcü bölgelerini işgali olarak kavramaktaydı. Gürcistan, Rus istilasını bahanesini kullanarak kendisini akıllı bir politikayla, Moskova’nın saldırgan politikasına direnen bir mağdur olarak göstermiştir (Kvarchelia, 2011). Bu, neden Cenevre Tartışmalarında, Tiflis’in Sohum ile değil de Moskova ile güç kullanmama anlaşması imzalamayı talep ettiğini açıklamaktadır. Böyle yaparak Gürcü hükümeti Abhazya’nın çatışmanın öznesi olma durumundan çatışmanın sadece bir nesnesi olma durumuna düşmesine katkı sağlamaktadır (Embassy of Georgia, 23 Ekim 2008). Bu da dolayısıyla Gürcü liderliğinin nasıl çaresizce Abhazların kendi kaderini tayin etme hakkını inkâr ettiğini ve hatta hem 1992 hem 2008’de çıkan düşmanlıkların bütün sorumluluğunu reddettiğini göstermektedir (Kvarchelia, 2011). Ancak şu anlaşılmalıdır ki Abhazların isteklerine karşı takınılan bu tutum yakın gelecekte politik bir çözüm getirmeyecek ya da Abhaz fiili hükümeti Gürcistan’a karşı daha fazla adım atmayacaktır.

2008’den sonra Gürcü liderliği tarafından benimsenen “Yasa” ve “İşgal Edilmiş Bölgelerde Devlet Stratejisi” ve diğer belgeler Abhazya’nın izolasyonunun başka bir aşamasına işaret etmektedir. Bu belgeler, Abhazya Cumhuriyeti ile dış dünya arasındaki iletişimin bütün alanını düzenlemeyi amaçlamaktadır. Aslında Kvarchelia’ya (2011) göre iki belgenin de analizi “Bunların Gürcistan’ın yeni stratejisi olmadığını, daha çok Gürcü liderliğinin Ağustos 2008’de Gürcü bölgesel bütünlüğünü düzenlemekte başarısız olduktan sonra uyguladığı yeni bir taktik olduğunu” göstermiştir. Abhaz hükümeti ve toplumu tarafından belgelerin oldukça göz ardı edildiği gerçeği Gürcü politikalarının etkisizliğinin açık bir göstergesidir. İlerleyen zamanda görüldüğü gibi Tiflis’in stratejisinin bir parçası olan “Nötr pasaportlar” fikri Abhazya nüfusu arasında popülerlik kazanmada başarılı

olamamıştır. Gürcü resmi verilerine göre Abhazya’da sadece 50 “Nötr seyahat belgesi” ve 6 “Nötr pasaport” dağıtılmıştır (Abkhazeti.info, 10 Şubat 2012). “Nötr” pasaport meselesinin başarısızlığından sonra Gürcü tarafı Abhaz vatandaşlarını Şubat 2017’de gerçekleşen Gürcistan-AB vize özgürlüğünden faydalanacaklarına söz vererek etkilemeyi umut etmiştir. (Civil.ge, 30 Mart 2017). Ancak Abhaz Dış İşleri Bakanlığı derhal bunun başka bir provokasyon olduğunu söylemiş ve Abhaz tarafıyla bir ilgisi olmadığını beyan etmiştir.

Bunun yerine Gürcistan, Abhazları AB ülkelerinde seyahat etmek için Gürcü belgeleri almaları konusunda etkileme politikasını bırakmalıdır (MFA Apsny, 5 Nisan 2017). Bu tarz stratejileri benimseyerek Gürcü hükümeti, Abhaz diplomasisinin dış dünyayla bağımsız olarak ilişkiler kurma çabalarının hepsine karşı çıkmaktadır. Açıkçası, Gürcistan Abhazya’nın Batılı aktörler tarafından ne zaman az ya da çok bağımsız bir aktör olarak izlenebileceği durumuyla ilgilenmemektedir. Abhazya ile AB’de “Bağlılık” değil de “Tanınmama” politikaları üzerine Peter Semneby’in sık sık yaptığı açıklamalar, Gürcistan’ın yukarıda bahsedilen belgeleri çabuk benimsemesinin arkasındaki önemli nedenlerdir. Abhazya’ya karşı Gürcü izolasyon politikasının etkisini gösteren birçok örnek vardır. Hiçbir uluslararası şirket, Gürcü protestolarına sebep olduğu için Abhazya’da direkt olarak şube açmamaktadır (Benetton örneği*) (The Wall Street Journal, 30 Mayıs 2009; Radio Free Europe, 1 Haziran 2009). Hiçbir eğitim değişim programı ya da Erasmus+ gibi yabancı burs programları Abhazya’lılara açık değildir. Çeşitli yarışmalara ve eğitim programlarına katılan Abhazyalı öğrenciler, artistler, sporcular sık sık Schengen ülkelerine giriş vizelerinden red almakta ya da kültürel veya sportif etkinliklerde (dans festivalleri, spor şampiyonaları) Abhazya’yı temsil etmeleri engellenmektedir. Yabancı ülkelerde Abhazya’nın diplomatik çabaları kontrol edilmekte, genelde engellenmekte ve Abhazya’ya karşı bir bilgi savaşı devam ettirilmektedir. Gürcü liderliğinin yapıcı olmayan söylemleriyle birlikte bütün bunlar Abhaz toplumu tarafından açık açık insan hakları ihlali olarak algılanmakta ve daha büyük bir güvensizlik hissi ile Abhazya’daki halkın Gürcistan’a yabancılaşmasına neden olmaktadır.

* Benetton Türkiye Abhazya’da bir mağaza açma planını ilan etti, ancak Gürcü hükümetinden ve Gürcistan’daki Benetton perakendecisinin verdiği büyük tepkiden sonra karar iptal edildi.

Abhazya'nın Rusya tarafından tanınmasıyla birlikte, Gürcistan ile iletişim kurma ihtiyacı en aza inmiştir. Zukhba (2012: 30), Abhaz halkının geleneksel olarak Gürcü-Abhaz çatışmasının çözümü hakkında politik söylemlerde iki yaklaşım oluşturduğuna değinmektedir. İlk yaklaşımın savunucuları, Abhazya ve Gürcistan arasındaki ilişkileri düzene sokmak için politik ve yasal kararları benimsemek gibi klasik çözüm metotlarına bağlı kalmışlardır. İkinci yaklaşımın savunucuları sivil toplumu, uzmanları ve akademik çevreleri temsil etmiş ve çatışma çözümünü, dönüşümünü iki tarafta da daha fazla bilinç gerektiren uzun ve karmaşık bir süreç olarak görmüşlerdir. Diğer uzmanlar, Gürcü-Abhaz çatışmasının kökünün çok derin olduğunu, Abhazya'nın yakın gelecekteki durumunun çözülmesinin gerçekçi olmadığını söylemişlerdir (Alert, 2011: 40). Ortada insan hakları ihlalinin ve etnik temizliğin devam eden ortak suçlamaları bulunmaktadır. Şüphesiz ki Gürcü-Abhaz çatışmasında tüm zamanların en büyük ahlaki etkisi savaş suçları için politik sorumluluğun ve diğer insan hakları ihlalleri sorunudur (Coppieters, 1998: 147). Coppieters, Abhaz yetkilileri ve halkı tarafından geçen 25 yıl boyunca beklenen bir adım olan, Gürcistan'ın 1992-1993'te çıkan savaştaki sorumluluğunun farkında olup olmaması durumunu sorgulamıştır.

Günümüzde çatışma çözüm sürecinin asıl problemlerinden biri etnik Gürcü mülteciler meselesidir. 1992-1993'teki askeri olayların sonucunda Abhazya'ya karşı hareketleri destekleyen çok sayıda Megrelli ve Gürcü, Gürcistan'a kaçmıştır ve şu anda da kendi tarihi memleketlerinde yaşamaktadırlar. Bu insanlar genelde Gürcü hükümeti tarafından hem iç hem dış meselelerde propaganda için bir araç olarak kullanılmışlardır. Örneğin, Saakashvili desteklerini kazanmak için sık sık oy veren mültecilere, Gürcistan'ı tekrar birleştirmek ve yeni yılı Abhazya'da görmek için sözler vermiştir (Civil Georgia, 28 Kasım 2007).

Görünen o ki hem Gürcü mülteciler hem de Gürcistan vatandaşları Abhazya'nın günümüzdeki durumu hakkında yanılsamalar yaşamaktadırlar. Mülteciler için Abhazya'ya dönmek, artık var olmayan savaştan önceki eski hayata dönmeyi ifade etmektedir. Abhazya'daki insanlar ve özellikle Abhazlar, Gürcü umutlarını paylaşmamaktadırlar. Yerli halkın, geri dönmeyi düşünen mültecilere karşı olan tutumunu değiştirmek zordur. Gürcü mültecilerinin kitlesel anlamda geri dönüşü yerli Abhazların tekrar demografik ve politik olarak azınlık olması demektir ki bu Abhazlar için bir kâbustur. Zukhba'nın (2011: 306) haklı olarak değindiği gibi,

Abhaz halkının Gürcü mültecilerin dönüşü hakkında tutumlarının ve fikirlerinin kapsamlı, bağımsız bir araştırmasının yapılması gerekmektedir. İki tarafında psikolojik travmaları, Abhazlar ve Gürcüler tarafından uluslararası toplumun da desteğiyle mercek altına alınmalıdır.

Gürcü tarafının suçlamalarına rağmen Abhaz yetkilileri, Abhazyada yaşayanların tıbbi destek, eğitim ya da aile işleri gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda Gürcistan'a gitmelerini yasaklamamıştır. Bütün taraflar için insanların temel ihtiyaçlarını politikleştirmemek ve Gal'de yaşayan Gürcülerin Abhaz toplumuna katılmasına yardım etmek iyi niyetli bir davranış olacaktır (Fischer, 2009: 3-5).

Gürcü devletine katılmayı reddeden Abhazyada ve Abhaz bağımsızlığını tanımayı reddeden Gürcistan ile Abhazyada ve Gürcistan arasındaki güncel ilişki "Sıfır-sonuç" oyunu olarak tanımlanabilir. "Ortak devlet" fırsatını kaçırmakla "toprak bütünlüğü" ilkesini seçtiği için Gürcistan'ın bu oyunda kaybeden taraf olacağı iddia edilebilir. Ayrıca Gürcistan'da, devletin Abhazyaya karşı izolasyon politikasını, Abhazyanın Tiflis ve Sohum'u yakınlaştırma umudu taşıyan "Avrupalılaştırma" sürecini engellediği için zarar verici görenler de bulunmaktadır (Shaishmelashvili, 2013). Ancak Abhazyaya karşı hükümetin resmi söylemi, Abhaz tarafı için kabul edilemez olan "Abhazyayı topraklara katma", "İşgal edilmiş bölge", "Abhaz Özerk Cumhuriyeti Gürcistan bütünlüğünün bir parçasıdır" gibi ifadeler içermektedir (Government of Georgia, 9 Nisan 2017). Gürcistan Abhazyada ile yeni bir ilişki kurmak için yeni bir strateji aramalıdır ve söylemlerinde hassas olmalıdır (Fischer, 2009: 7). Gürcistan için, Abhazyaya ve Abhazlara karşı günümüzde ve gelecekte daha gerçekçi ve faydacı bir yaklaşım benimsemek büyük derecede önem taşımaktadır.

Tam tersine Abhazyada için bu sıfır toplamlı oyun, ülkedeki devlet kurumlarını geliştirmek ve güçlendirmeyi mümkün kılmakta ve dereceli olarak uluslararası tanınma için bir umut oluşturmaktadır. Abhaz halkından Gürcülere yönelik genel mesaj şöyle ifade edilebilir: Gürcü toplumunun yeni gerçeklikleri kabul etmesi ve eski ilişkilere geri dönmenin imkânsız olduğunu anlaması önemlidir. Rusya Abhazyaya olan desteğini azaltsa bile ki bu ihtimal azdır, bu Gürcistan'la yeniden birleşmeye sebep olacağını düşünmek zordur (A.g.e.: 5).

Bunun yanında, Rusya ile iyi ilişkiler kurmak için bir alternatif olarak Gürcistan'a "Dönüş" Abhaz halkı tarafından düşünülmemektedir (Kvachelia, 2011).

Gürcü-Abhaz çatışması gibi zorlu çatışmalarda, bütün taraflar karşı tarafın arzularının uzlaşmaz olduğuna inanmaktadır (Alert, 2011: 30). 2. Bölüm 'de ve burada gösterildiği gibi son yıllardaki gelişmeler, zor bir görev gerçekleştirerek barışı sağlamayı zorlaştırmış, Gürcistan ve Abhazya'yı daha da uzaklaştırmıştır.

Uluslararası Kriz Grubu (ICG) Abhazlara, ekonomik ve ticari anlaşmalardan faydalanmak için yollar bulmaları ve Tiflis'e statüye bağlı kalmadan Abhazya konusunda pratik adımlar atmaları bağlamında tavsiyede bulunmaktadır (ICG, 2008). Ayrıca, Cenevre Görüşmeleri sırasında Gürcistan ve Abhazya kayıp insanlar ve mülk iadesi ve tazminat üzerine ciddi tartışmalara yaşamıştır (ICG, 2013: 14). Abhazya için, esnekliği göstermek ve Gürcistan ile müzakere sürecine başlamak önemli bir adımdır. Hem Abhaz hem Gürcü toplumu güvenliklerinin barışın sürdürülmesiyle sağlanabileceğinin farkına varmalıdırlar (Kvarchelia, 2010: 59). Önemli olarak, Gürcü-Abhaz çatışmasındaki statüko ve taraflar arasında ikili resmi konuşmaların eksikliği büyük ölçüde, Kafkasya bölgesinde askeri ve siyasi güçlerin, özellikle Birleşik Devletler ile Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki stratejik rekabete bağlı olacaktır. Bu bağlamda, Abhazya üzerinde Rusya'nın duruşunu gözden geçirmek ve geçmiş 25 yılda temel bölgesel meselelere ve aktörlere yaklaşımlardaki önemli ölçüdeki değişimleri izlemek gerekmektedir.

3.3. RUSYA-ABHAZYA (Koruyucu-Hami Devletle İlişkiler)

Abhazya, birçok nedenden ötürü Rusya'nın jeopolitik çıkarları için her zaman önemli bir rol oynamıştır. Öncelikle Abhazya, Rusya'nın Güney Kafkasya'daki deniz ve hava yolundaki önemli iletişim potansiyelini temsil eden mevcut destekçisidir. İkincisi, Abhazya, Karadeniz kıyısında, Rus turistler ve ticaret için umut verici bir eğlendirilen hizmeti sunmaktadır (Petrova & Slyadneva, 2014: 359). Fakat bazı araştırmacılar Rusya ile Abhazya arasındaki mevcut ilişkilerin son 200 yıllık döneme göre bir süredir kademeli olarak gelişmeler gösterdiğine inansa da (Shamba, 2010: 9-10), bu iki devlet arasında pek de parlak olmayan dönemler mevcuttur. Bu tür ilişkilerde, böyle bir durumun olağan olduğunu belirtmek ve Rusya'nın Abhaz dış politikalarındaki hâkim rolünü göstermek için Rusya'ya hami devlet demek gerekmektedir. Daha önce ikinci bölümde de belirtildiği gibi,

Gürcistan-Abhazya savaşı sırasında ve sonrasında, Abhazya ile Rusya arasındaki ilişkiler son derece karmaşıktı. Genel olarak Gürcistan-Abhazya Savaşında, Abhaz yanlısı bir tutum takındığı düşünülse de aslında Rusya'nın oynadığı rol oldukça değişkendi. 1994 yılında Abhazya yeni bir anayasa kabul ettikten sonra Rus hükümeti savaşın büyük oranda zarar verdiği Abhazya'ya ilk yaptırım dalgasını uyguladı (örneğin elektrik bağlantısı kesildi ve telefonla iletişim engellendi). Üstelik Psou Nehri üzerindeki Rusya-Abhazya sınırı da kapatıldı ve Abhaz propiskası* ile eski Sovyet pasaportlarını elinde tutan herkesin sınırı geçmesi yasaklandı. Gürcistan'ın BDT'ye üye olması karşılığında, Rusya Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü kabul etti ve 1996'da Abhazya üzerinde resmi bir ambargo uyguladı. Çatışmanın sona ermesiyle ilgili müzakerelerde, Rusların asıl amacı, BDT barış güçlerini ve barış sürecini kontrol etmek üzerine yoğunlaşmıştır.

2001'de Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte, Rus siyaseti Abhazya'ya karşı olumlu bir tutum geliştirmeye başlamıştır. Bu tutum değişiminde birkaç önemli neden vardır. İlk olarak Rusya özellikle “yakın çevre” ülkeleri üzerinde bölgesel bir güç olduğunu düşündüğü rolünü yeniden gözden geçirmiştir. İkincisi, Soçi'de 2014 Kış Olimpiyatları'nın düzenlendiği dönemde Abhazya'ya daha fazla ambargo uygulanması mantıklı değildi.

Kosova'nın tanınma ihtimali ve Gürcistan'a Batı'dan sağlanan askeri destek Moskova'nın kararını etkileyen diğer bir unsurdur. Frear (2014: 5) şuna inanmaktadır: Rusya ve Abhazya ilişkilerinin derinlemesine incelenmesi “Abhazya'nın Rusya karşısındaki tutumunun bağımlılık oluşturup oluşturmadığı ya da diğer Abhaz çıkarları Rusya'ya karşı uygun bir denge unsuru olarak hizmet edip etmediğini” saptama konusunu anlamaya yardımcı olabilir. Hami devlet olarak Rusya, Abhazya'ya uzun yıllardır ülkedeki siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler için maddi destek sağlamaktadır. Abhaz Cumhuriyeti'nin modern demokratik devlet olarak gelişmesini teşvik etmek, uluslararası konumunu güçlendirmek, güvenliği ve sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamak, Rusya'nın dış politikasındaki öncelikleri arasındadır (MFA Russia, 2016).

Karışık ilişkilerine rağmen, Rusya bugün Abhazya'nın tek müttefikidir ve Gürcü saldırganlığı karşısında tek garantör devlet olarak görülmektedir. Abhazya güvenlik, askeri ve ekonomik konularda büyük ölçüde Rusya'ya bağımlıdır. Rusya,

* propiska, kişinin resmi olarak nerede ikamet ettiğini belirten adres

Abhazya için gelecekte de önemli bir partner olarak kalacaktır. 2008'den sonra iki ülke arasındaki ilişkiler aşağıdaki alanlarda gelişmeye başlamıştır:

Diplomatik faaliyetler: 26 Ağustos 2008'de Abhazya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan bir kararnamenin imzalanması ve 17 Eylül'de Abhazya ile Rusya arasında Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması'nın aşağıdaki sonuçları Rus-Abhaz ilişkilerinin yasal çerçevesinin temelini oluşturmuştur (Kremlin, 17 Eylül 2008). Vatandaşların vizesiz seyahat etmesi üzerine hükümetler arası yapılan anlaşmanın imzalanması. Rusya ve Abhazya'da büyükelçiliklerin açılması serbest dolaşım sürecini kolaylaştırmıştır. Görüşmeler diplomatik seviyede de devam etmektedir. Ayrıca Rusya ve Abhazya devlet başkanları ve bakanları arasında sık sık toplantılar yapılmaktadır.

Kültürler arası faaliyetler: 2010 yılından bu yana bilim, eğitim ve kültür alanlarındaki iş birliği yoğunlaşmıştır. Ünlü "Abhazya-Rusya" kültür sezonları, insani forum "Rusya ve Abhazya: halk diyalogunun geliştirilmesi", Rusya Eğitim Bakanlığı tarafından verilen burslar, "Rossotrudnichestvo" tarafından desteklenen programlar –Rusya'nın Abhazya'daki imajını olumlu bir şekilde pekiştirdi.

Askeri anlaşmalar: Aktif askeri ve teknik iş birliği ve yeni güvenlik düzenlemeleri, 2009 Rusya Abhazya ilişkilerine damgasını vurdu. 2009 ve 2014 yılları arasında Moskova ve Sohum tarafından imzalanan önemli belgeler arasında şunlar vardır: devlet sınırını korumak için ortak çabaları gösteren bir anlaşma, Abhazya Cumhuriyeti topraklarında ortak Rus askeri üssü oluşturulması üzerine yapılan anlaşma, İttifak ve Stratejik Ortaklık Anlaşması.

Yatırım ve ekonomi: 2009 yılında Abhazya Cumhuriyetine, sosyal ve ekonomik kalkınmasına yardım etmek için bir anlaşma imzalandı. 2015-2016 yılları arasında Abhazya için Rusya federal bütçesinden alınan toplam mali yardım miktarı 50,751,116 milyon dolardır (2,9 milyar ruble) ve 2017 yılında 44, 318, 988 milyon dolar (2 milyar 620 milyon ruble) olması planlanmaktadır (Tass, 9 Aralık 2016). Rus-Abhaz iş forumları her yıl Sohum'da yapılmaktadır. 2013 yılından beri, iki ülke arasındaki yakın iş birliğinin özellikle ekonomi alanında olduğu söylenebilir. 2016'da Rusya'nın Abhazya ile olan ticareti 248.294.875 dolar, Abhazya'ya yapılan ihracat 200.230.835 dolar ve ithalat miktarı 48.064.040 dolardır (Russian Foreign Trade, 28 Şubat 2017).

Yukarıda bahsedilen İttifak ve Stratejik Ortaklık Anlaşması'nın 4. maddesine göre Abhazya ve Rusya "Koordineli bir dış politika izlemek ve barışı güçlendirmek, Kafkasya bölgesinde istikrar ve güvenliği artırmak" için yakın işbirliği hususunda hemfikirdir. Ayrıca, Rusya Federasyonu, Abhazya Cumhuriyeti'nin uluslararası bağlarını güçlendirmek ve onu tanıyan devlet sayısını arttırmaya katkıda bulunmak için elinden gelen her şeyi yapmayı vaat etmektedir (Kremlin, 24 Kasım 2014). Bu çerçevenin aksine, AB'nin "Tanımasız Bağlantı"* (Engagement without Recognition) politikası yalnızca Rusya ile Abhazya'nın birbirine daha yakın ilişki kurmalarına katkı sağlamıştır.

Şimdiye kadar Abhazya ile ham devletleri arasındaki ilişkilerde hemen hemen tüm alanlarda olumlu gelişmeler olmuş ve iş birliği sağlanmıştır. Bununla birlikte, Abhazya'da genellikle iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin başarısızlığa uğramasına neden olan, çoğunlukla iç ilişkilerini ilgilendiren birçok konu vardır. Örneğin Kvarchelia, öncelikle bu devletlerin farklı uluslararası statüde olduğu gerçeği ve Rusya'nın koruyucu rolü göz önüne alındığında, Abhazya ile Rusya arasındaki ilişkilerin asimetrik olduğunu iddia etmektedir (Carnegie, 12 Nisan 2010). Güçlü bir ham devlet olarak Moskova, özellikle 2004-2005 devlet başkanlığı seçimleri sırasında* ve 2016 yılında muhalefet ve hükümet arasında yaşanan bir siyasi kriz sırasında Abhazya'daki kamuoyuna ve makamlara sık sık baskı yapmaya çalışmıştır. Moskova, Stratejik İttifak ve İşbirliği antlaşmasında bazı güçlüklerle karşılaşmıştır, çünkü Moskova'nın beklediğinin aksine, Abhazya belgeyi imzalamadan önce bazı önemli hükümleri kamuoyuna açıklamış ve değiştirmiştir. Bu durum, Abhazya iç ve dış politikalarının her zaman Rus vizyonu ile uyumlu olmadığını göstermektedir. Ayrıca, Ruslara Abhaz vatandaşlığı verme ("çifte vatandaşlık") ve Abhazya'da gayrimenkul satın alımıyla ilgili (Abhaz vatandaşı olmayan Abhazya'daki herhangi bir daireyi satın alamazlar), Sohum ile Moskova arasında birkaç sorunlu konu daha vardır. Diğer hassas bir problem ise Abhaz-Rus sınırını ilgilendiren küçük bir dağ köyü olan Aibga köyüdür. Putin'in Abhazya'yı, Rusya'nın Kuzey Kafkasya bölgesine doğrudan bağlayan bir yol inşa etme planına Abhazya Devlet Başkanı Aleksandr Ankvab**, muhtemelen çevresel kaygılardan dolayı şiddetle karşı

* Didem Ekinci'nin (2014: 14) kullandığı en uygun çevirilmiş terim

** Rusya, Raul Khadzhimba'nın adaylığını açıkça destekledi ve hatta Khadzhimba'nın kaybedilmesi durumunda Abhazya'ya karşı önlem almak için harekete geçti. Ancak, başka bir aday olan Sergey Bagapsh oy çoğunluğu ile seçimleri kazandı

** 2009-2014 Abhazya Devlet Başkanı

çıkıştır ve muhtemelen tüm bu tartışmalı konuların en üzücü olanı müstakil Abhaz Ortodoks Kilisesi'nin kaderidir. Çünkü bu kilise İstanbul Patrikhanesi'nden tam tanınma istemekte fakat Rus ve Gürcü Kilise'leri bu duruma karşı çıkmaktadır.

İlişkilerdeki tüm sorunlara rağmen Abhazya'nın dış politikası Rusya ile devam etmektedir. Rusya Federasyonu ile yasal, politik ve sosyo-ekonomik olmak üzere çeşitli alanlarda sağlam bir stratejik ortaklık sistemi kurulmuştur. Uluslararası toplumun desteğinin yokluğunda, Abhazya'nın dış politikasının desteklenmesinde Rusya'nın yardımı azımsanamaz. Bu nedenle, Abhazya için Rus-Abhaz ilişkilerinin olumlu devam etmesi önümüzdeki yıllar için de önemlidir (MFA, 8 Nisan 2017).

3.4. TÜRKİYE - ABHAZYA İLİŞKİLERİ

Demir Perde'nin çöküşünden sonra, Güney Kafkasya'ya kültürel, tarihi ve dini yönden bağlantısı olan Türkiye, bölgedeki çatışmaların neden olduğu karışıklıklara doğrudan tepki gösterememiştir (Kirişçi, 2013: 275). Daha sonraki yıllarda Türkiye Güney Kafkasya'da nüfuz sahibi olmak için "yakın çevre"de dış politikasını harekete geçirmek zorunda kalmıştır (Uluslararası İlişkiler, 2010: 104). Şüphesiz ki Türkiye "komşular ile sıfır problem" politikası izlerken, Güney Kafkasya'daki Rus çıkarlarıyla çatışmamak konusunda da bilinçli olmayı tercih etmiştir (Göksel, 2008: 22-23).

Türkiye ile Abhazya arasındaki mevcut ilişkilere bakmadan önce şunu hatırlatmak gerekir ki daha önce 2. bölümde belirtildiği gibi Abhazya ve Türkiye arasında 16. yy'den başlayan ve 19. yy sonuna kadar süren, iki ülkeyi birbirine bağlayan tarihi ve kültürel bağlar bulunmaktaydı. Eisser (2013: 126), Çelikipala (2006) ve diğerleri, bugün Türkiye'nin dünyanın en büyük Abhaz ve Çerkes diasporasına ev sahipliği yaptığını vurgulamıştır (Zabanova, 2016: 9). Resmi bir araştırma yapılmadığından bugün Türkiye'de yaşayan Abhaz sayısı tam olarak bilinmese de Türkiye'de yaşayan Abhaz sayısı Abhazya'da yaşayanlardan fazladır. Bir yandan Türk yetkilileri (hem hükümet hem muhalefet) basın konuşmalarında 600.000-700.000 Abhaz'dan söz ederken öte yandan Türkiye'deki Abhaz diasporası tahminlerine göre bu sayı 300.000 ile 500.000 arasında değişmektedir (Owen, 2009) kişi arasında değişmektedir (Punsmann, 2012: 9-10). AbhazFed (Abhaz Dernekleri

Federasyonu) eski başkanı Cengiz Koç, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yaşayan Abhaz sayısının yaklaşık 500 ila 700 bin arasında olduğunu söylemiştir⁶ (Koç, 2016). Punsmann (2009: 78) bu diaspora bağlantılarının şüphesiz ki Türkiye-Abhazya ilişkilerinin gelişmesini sağlayan önemli bir itici güç olduğunu belirtmektedir. Diğer araştırmacılarla birlikte (Larrabee & Lesser, 2003: 123), Kaya (2004), diasporanın Türk iç politikasında önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir. Türkiye'de Kuzey Kafkas Diasporası incelemesinde Çelikpala (2006: 431), Abhazya ve Çeçenistan'daki savaşlar esnasında ülkedeki Çerkes faaliyetlerinin (Abhazlar dâhil) Türk dış politikasını oldukça etkilediğini belirtmektedir.

Sovyetler Birliği döneminde, batı yanlısı Türkiye ile Sovyet Abhazya arasındaki bağlantı aktif değildi. Türkiye'de Abhazya ve Abhazlar hakkında çok az şey biliniyordu. 1980 ve 1990'larda, Gorbaçov reform ve perestroykası, birçok genç aktiviste halk danslarının katılımcısı olarak ya da Abhaz Devlet Üniversitesi'ne öğrenci olarak gitme izni vermesinin ardından işler değişmeye başlamıştır. Şunu da söylemek mümkündür ki Gürcü-Abhaz Savaşı, Abhaz diasporasında binlerce insanın aklında dedelerinin zamanında yaşamış olduğu efsanevi ülke "Apsny'nin" gerçekten var olduğu fikrini uyandırmıştır. Savaşa katılan bazı kadınlar için Abhazya gerçekleşen bir rüya haline gelmiş ve Gürcistan'la yapılan savaşta bu rüyayı savunmayı kendilerine görev edinmişlerdir (Doğan, 2016: 149).

Geçtiğimiz yirmi beş yıl boyunca Abhaz diasporası, Abhazya ve Türkiye arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel konular da dâhil olmak üzere toplumlar arası bağların geliştirilmesine katkıda bulunup arabulucu bir rol oynamıştır. Weiss (2016) ve Zabanova (2016) Abhaz diasporasının, Türkiye'deki diğer Çerkes toplumlarından farklı olarak gerçek anlamda ulus ötesi bir kimlik kazandığı sonucuna varmışlardır. Bu yüzden Türkiye'deki Abhaz diasporasını temsil eden ana kuruluşları tanıtmak önemlidir: Kafkas Dernekleri Federasyonu (KAFFED) 1990 yılında, 1992'de başlayan Gürcistan-Abhaz savaşından kısa bir süre sonra Kafkas-Abhaz Dayanışma Komitesi, 2005 yılında Kafkasya Forumu, 2008'de Abhazya'nın Dostları ve 2010'da Abhaz Dernekleri Federasyonu (AbhazFed) kurulmuştur. Bir Kafkas-Abhaz Dayanışma Komitesi üyesi, 1992-1993 yılları boyunca İstanbul, Ankara ve Adapazarı'nda insani yardım kampanyaları ve halk toplantıları düzenleyerek Türk yetkililerinin, medyanın ve halkın dikkatini Abhazya davasına çekmek için çok

⁶ Cengiz Koç ile mülakat, AbhazFed'in eski başkanı, Bursa, Mayıs, 2016

çalıştıklarını belirtmiştir⁷. Besleney (2014: 124) şunun altını çizmektedir: Türk hükümetinin, Türkiye’deki Abhazları temsil eden Abhaz-Çerkes uluslararası kuruluşu olarak KAFFED ve Dayanışma Komitesi’ni görmeye başlaması, Dayanışma Komitesi’nin en önemli başarılarından birisidir. AbhazFed’in ana fikri Abhaz kimliğini ve diaspora kültürünü desteklemek ve Türkiye ile Abhazya arasında diplomatik ve ticari ilişkileri güçlendirmek adına “kendi şemsiye örgütünü” yaratmaktır. Abhazya’nın Dostları ve Kafkas Forum aktivistleri, doğrudan karar vericileri etkilemektense Türk ve Avrupa akademisi, gazeteciler ve politikacıları profesyonel bağlantıları kullanarak kamuoyunun desteğini kazanmayı amaçlamaktadır⁸ (Vinatier, 2009: 82). Her şeye rağmen diaspora örgütleri Abhazya’nın Türkiye’deki çıkarlarını aktif olarak savunmaktadır. Bunlar arasında başlıca şunlar vardır: Abhazya ile doğrudan ulaşımın yeniden başlaması; Abhazya ile ilgili çeşitli kültürel ve siyasi aktivitelerin düzenlenmesi; Türk iş adamları, politikacılar, devlet görevlileri, gazeteci ya da akademisyenlerin Abhazya ziyaretlerinin sağlanması ve hatta 2014 Abhaz devlet başkanlığı seçimleri sırasında İstanbul’da bir seçim merkezinin oluşturulması. Şu anki AbhazFed başkanı Ahmet Ceylan, Abhaz diasporası üyelerinin anavatanlarıyla hava ya da deniz yoluyla doğrudan ulaşım sağlamaları gerektiğini belirtmiştir (Haberler, 8 Eylül 2016).

Abhaz yetkilileri, diasporanın öneminin her zaman farkında olmuşlardır ve bu durumu siyasi bir müttefik kazanma, değerli bir ekonomik yatırımcı ve Abhazya’daki demografik sorunlara çözümüne dair bir kaynak fırsatı olarak görmüşlerdir. Şu anki Dışişleri Bakanı Daur Kove, son röportajlarının birinde, resmi düzeyde ilişkilerin olmaması hâlinde Abhazya’nın sesini Türkiye’de duyurmak için diasporanın bir tür ana müttefiklik olduğunu söylemiştir (Ekho Kavkaza, 28 Aralık 2016). Türkiye’deki Abhazya imajını güçlendirmek ve Abhaz devletiyle diaspora arasındaki ilişkileri koordine etmek için ilk önce 1994’de İstanbul’da ve bugün Ankara’da, Türkiye Abhazya Temsilciliği ofisi kurulmuştur. Abhazya’nın eski tam yetkili temsilcisi Inar Gitsba, Ankara’nın baskısı altında olsa da Abhaz-Adige diasporasıyla olan ilişkilerin güçlendirilmesinin ve Abhazya politikalarının aktif kulis faaliyetlerinin başlıca öncelikli konuları arasında olduğunu söylemiştir⁹.

⁷ Ruçhan Şir ile mülakat, Abhaz aktivist, Eskişehir, Ocak 2017.

⁸ Çağlar Mkanba ile mülakat, Kafkasya Forumu aktivist, İstanbul, Temmuz 2016.

⁹ Inar Gitsba ile mülakat, Abhazya’nın Türkiye’deki Eski Tam Yetkili Temsilcisi, Sohum, 18 Ocak 2016.

Abhaz diaporasının, Türkiye'nin Abhazyaya dış politikasını değiştirmesi üzerine sarf ettiği çabalara rağmen Ankara, Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne verdiği nihai desteğini sürekli olarak dile getirmiş ve tarafları "Devletlerin toprak bütünlüğü" ilkesi çerçevesinde uzlaşmaya zorlamıştır (Türkiye Dışışleri Bakanlığı, 2017). Gürcü-Abhaz savaşı sırasında (1992-1993) Türkiye Gürcü yanlısı bir tutum sergilediği hâlde, anlaşmazlığın barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasını desteklemiş (Aydın, 2010: 185) ve gönüllülerin savaşa katılmak için Türkiye'den Abhazyaya'ya gitmesini ve Türkiye'deki Abhaz yanlısı toplu gösterilerin yapılmasını engellememiştir. şaşırtıcı bir şekilde hükümetin tutumunun aksine Türkiye kamuoyu, Gürcistan-Abhaz çatışmasında çoğunlukla Abhazyaya tarafını desteklemiş (Çelikpala, 2006: 432), (Chirikba, 2006) ve Ankara'yı bu çatışmada ara bulucu olmaya davet etmiştir (Abhazyaya.Org, 19 Ağustos 1992). 1996 yılında Türkiye, Trabzon ile Sohum arasında yapılan doğrudan feribot seferlerini iptal etmiştir. Böylece Rusya, Gürcistan ve BDT ülkeleri gibi Abhazyaya'ya ambargo uygulamaya başlamıştır. Fakat Türkiye'den Abhazyaya'ya yapılan yakıt, gıda ve ilaç yardımı devam etmiştir. Siyasi sonuçları olan bir diğer önemli husus da Türkiye ile Abhazyaya arasındaki doğrudan ticarettir. Türk gemilerinin Abhazyaya'da ticari faaliyetler yürüttüğü ve Türk yetkililerinin buna göz yumdukları iyi bilinmektedir. Gürcistan, Abhazyaya ile Türkiye arasındaki yakınlaşmanın Abhazyaya'nın devletliğini meşrulaştırmasından korkmuş ve Türk gemilerinin Abhaz sularında tutuklanması üzerine yapılan protestoları ortaya çıkarmıştır (Uluslararası İlişkiler, 2010: 100; Punsman, 2009: 85-86). 1999-2009 yılları arasında Gürcü yetkilileri, Gürcü toprak bütünlüğünü bozmak ve "İşgal Edilmiş Topraklar Yasası'nı ihlal etmek suçuyla altmıştan fazla Türk gemisine el koymuştur (Radikal, 25 Ağustos 2009). Örneğin Kapanadze (2014: 56) ve Balcı (2014: 5), Türkiye-Abhaz ticaret faaliyetlerinin, Türkiye ile Gürcistan arasındaki dostane ilişkiler için gerginlik yarattığını belirtmektedir. Gürcü suçlamalarının karşılığında Ankara, etnik Abhazlardan oluşan çıkar gruplarının kendi memleketlerine gitmesinin veya ticari faaliyetlerinin kontrol altına alınamayacağını veya yasaklanamayacağını defalarca belirtmiştir. Eisser (2013: 132) Trabzon Sohum feribot hattının açılmasının Ankara için faydalı olabileceğini söylemiştir.

Ekonomik öngörüler, Abhazyaya için büyük önem taşımaktadır çünkü bugün Türkiye, Abhazyaya'nın Rusya'dan sonraki en büyük ticaret ortağıdır¹⁰. Abhazyaya

¹⁰ Soner Gogua ile mülakat Apsny Vakfı başkanı , Sohum, Ocak 2016.

Ticaret Odası'nın resmi rakamlarına göre, 2015'te Türkiye ile Abhazya arasındaki ticaret hacmi 52.812.458,88 Amerikan Dolarına (3 milyar 124 milyon ruble) ulaşmıştır. Sonuç olarak, Rusya'dan sonra Türkiye, Abhaz dış ticaretinde % 18'lik bir paya sahiptir. İthalat 28.506.304,14 Amerikan Doları (1 milyar 686 milyon ruble) (% 7,6) iken, ihracat 24.310.193,62 Amerikan Dolarına (1 milyar 438 milyon ruble) (% 10,4) ulaşmıştır¹¹. Ticaretin büyük bir kısmı İstanbul, Samsun, Trabzon ve Zonguldak'taki Türk limanlarından yapılmakta ve Sohum, Ochamchira ve Pitsunda'daki Abhazya limanlarına gitmektedir (Eisser, 2013: 130).

Türkiye'nin Abhazya ile ticareti ve Türk yetkililerin Sohum'a yaptıkları ziyaretler, Gürcistan için çok hassas konulardır. Kapanadze (2014) durumu şu şekilde belirtmiştir: “Gürcistan'ın diplomatik faaliyetlerinde temkinli” davranmasından hemen sonra Türk Hükümeti, Abhaz Devlet Başkanı Bagapsh'ın Türkiye'ye girişini yasaklamaya karar vermiştir. Eski Abhazya Dışişleri Bakanı Viacheslav Chirikba 2015'te Türkiye'yi ziyaret ettiğinde, Gürcistan Dışişleri Bakanlığı bu konuda Türkiye Dışişleri Bakanlığı'ndan bir açıklama istemiştir (Ajanskafkas, 20 Şubat 2015). Bu durum, Türk yetkilileri Abhazya devlet liderlerinin ziyaretlerini yasaklamamasına karşın, Gürcistan yetkililerinin Türkiye ile Abhazya arasındaki olumlu gelişmelerin olasılığını ortadan kaldırmak için uyguladığı diplomatik protestoları göstermektedir (Kapanadze, 2014: 58). Fehim Taştekin (25 Ağustos 2014) Radikal'de yazdığı makalesinde, 2014 yılında İstanbul Kadıköy'deki Abhazya Devlet Başkanlığı seçimleri esnasındaki dramatik durumu ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Kasım 2016'da, Sabah Gazetesi bir sayısının büyük bir bölümünde ilk defa Abhaz olaylarına yer vermiştir (Abhazhaber, 9 Kasım 2016). Ülkenin birçok ilinde görülen bu olay Gürcü protestolarını tekrardan alevlendirmiştir. Birçok başarılarının yanı sıra, Türk otoriteleri, Abhaz sporcularının, halk dans topluluklarının ve politikacılarının insani haklarını reddederek saygın olmayan davranışlarda bulunmuşlardır. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'na TRT tarafından davet edilen Abhaz çocuklarının daha sonra organizasyondan çıkarılması skandalını da unutmamak gerekir. CHP'li Milletvekili Engin Özkoç, konuyla ilgili olarak parlamentoda konuşarak Dışişleri Bakanlığı'nın verdiği karara rağmen Abhazya'dan gelen çocukların kutlamalara katılacağını ve Türkiye'deki kardeşleriyle görüşeceklerini açıklamıştır (Youtube, 16 Nisan 2013).

¹¹ Abhazya Ticaret Odası çalışmanı Lana Kiut'ten e-posta ile alınan belgeler, Şubat 2017

Türkiye'nin resmi tutumuna karşın Abhaz diasporası tarafından birçok kültürel, sportif ve akademik etkinlikler düzenlenmiştir. Bandırma'da yapılan festival (Haberler, 26 Mayıs 2016), Abhaz Milli Takımı ile Kocaeli Takımı arasındaki basketbol müsabakası, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde Abhazya'nın bağımsızlığı konulu uluslararası bir konferans düzenlenmesi, İstanbul Kartal Belediyesi'nde düzenlenen Abhaz Kültür Günleri ve daha fazlası bu etkinlikler arasındadır (Gitsba, 2016).

2009 yılından bu yana, Türk diplomatlarının Abhazya'ya yaptıkları ziyaretler yoğunlaşmıştır. Dışişleri Bakanı Yardımcısı Ünal Çeviköz'ün Sohum'a ziyareti bu durumu en iyi şekilde göstermektedir (Sabah, 8 Eylül 2009). Çeviköz'ün Abhaz yetkilileriyle yaptığı görüşmede ise taraflar, Türkiye ve Abhazya arasındaki potansiyel ekonomik ortaklık konusundaki fırsatları değerlendirmişlerdir. 2011 yılında Türkiye Dışişleri Bakanlığı Kafkasya Dairesi Başkanı Nurdan Bayraktar, Türkiye Gürcistan Büyükelçisi Levent Murat Burhan ile birlikte Abhazya'yı ziyaret etmiştir. Büyükelçiye göre toplantının amacı ikili ilişkileri geliştirmek ve derinleştirmektir. Burhan'a göre, Türkiye "Abhazya ile doğrudan ekonomik ilişkiler kurma meselesini değerlendirmeyi" ummaktadır (Eisser, 2013: 133). 2014'te iki Türk delegasyonu daha Abhazya'yı ziyaret etmiştir: Türkiye Gazeteciler Federasyonu ve Dışişleri Bakanlığı'nın temsilcileri. Türkiye Gazeteciler Federasyonu Başkanı Atilla Sertel, ziyaret amacının "ülkelerimizdeki gazeteciler arasında mesleki ve kültürel bağlar kurmak ve geliştirmek" olduğunu söylemiştir. Diğer bir amaç ise Abhazya'nın toplumu, kültürü, sosyo-ekonomik kalkınması, dış politika vizyonu ile ilgili bilgileri tarafsız bir şekilde Türkiye'deki insanlarla paylaşmaktır (Jethaber, 19 Mayıs 2014). Türk yetkililerin Sohum'a yaptıkları ziyaretlerin yanı sıra, Türkiye'den Abhazya'ya çeşitli kültürel, insani ve turistik nitelikte ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri arasında İlber Ortaylı (22 Ekim 2016) gibi tanınmış Türk tarihçilerinin, iş adamlarının, aktivistlerin ve Banu Avar (2008) gibi gazetecilerin de ziyaretleri de bulunmaktadır.

Din Vakfı, Türk Kızılayı, IHH (Haberler, 20 Haziran 2014) ve Sadaka Taşı (tr.sputnik, 20 Şubat 2015) gibi kuruluşlar Abhazya'ya sürekli olarak insani yardımda bulunmuşlar ve Abhaz Müslümanlarını desteklemek için dini bayramlarda çeşitli etkinlikler düzenlemişlerdir (Altas, 11 Ocak 2017). Türkiye Diyanet İşleri

Başkanlığı ve buna bağlı Diyanet Vakfı, Abhazya'ya dini bir koordinatör göndermiştir (Kharaziya, 2016).

Şu anda Abhazya'nın turizm, otelcilik, tarım, geri dönüşüm ve inşaat alanlarına Türk iş adamları büyük bir ilgi göstermektedir. Rusya'nın yaptığı gibi, Sohum da Ankara'ya karşı birtakım önlemler almıştır (Yenisöz, 10 Haziran 2016). Bu önlemlerin hepsinin sembolik olduğu ve bu nedenle halk arasında pek fazla dikkat çekmediği açıktır. Sohum'un bu yaptırımlara katılmasına şüpheyle bakanlar, bu yaptırımın, diasporayla olan ilişkilerin kötüye gitmesine ya da gelecekte Türkiye-Abhazya ilişkilerini baltalamasına neden olabileceğini savunmuşlardır (Gafarli, 2016). Ancak, Weiss ve Zabanova'nın (2006) da fark ettiği gibi "büyük jeopolitik hikâyelere odaklanmaktan çok, yaptırımların tasarlanma ya da uygulanma tarzı (ya da uygulanmama), yerel usullere ve denge unsurunu sağlamaya dikkat çekmektedir".

Türkiye'nin Abhazya üzerinde menfaati olup olmadığını gösteren herhangi resmi bir stratejik belge bulunmasa da, mevcut toplumsal ve ekonomik ilişkilerin Türkiye'nin rızası olmadan gerçekleştiğine inanmak zordur. Tam tersine bunun arkasında yatan sebebin stratejik çıkarlarla ilgili olduğunu söylemek mümkündür (Gogua, 2016). Ankara-Sohum arasında doğrudan bir yakınlaşma olduğunu düşünmek için henüz çok erkendir çünkü böyle bir durum Ankara-Tiflis ilişkilerini tehlikeye atacaktır. Şu ana kadar Tiflis, Güney Kafkasya'da Türk dış politikası açısından Sohum'dan daha önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla yirmi beş yıl sonra bile, Türkiye'nin Abhazya politikası hâlâ değişken ve kararsız bir durumdadır. Bir yandan Türkiye, Gürcü "toprak bütünlüğü" tezini sürekli olarak desteklediği için ve Gürcistan ile yaptığı yatırım ve işbirliği anlaşmasına bağlı olduğu için, Gürcistan-Abhazya barış sürecinde aktif bir rol oynamamıştır. Öte yandan Türkiye, otuz yılı aşkın bir süredir Kürt meselesiyle ilgili kendi içinde sorunlar yaşamaktadır. Bu yüzden Ankara, kendi Kürt halkıyla bu durum arasındaki benzerliğin farkında olup Rusya faktörü ve AB ile istikrarlı ilişkiler kurma isteği nedeniyle her zaman Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korunması fikrine sadık kalmıştır. Fakat Ankara, Gürcü-Abhaz sınır dokunulmazlığına ve Kürt ayrılıkçılığı meselesine büyük bir önem verirken öte yandan Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılmasını "sui generis" bir vaka olarak yorumlamış ve Kosova'yı tanımış; Abhazya hakkında net bir tutum takınmazken koruyucu devlet olarak KKTC'ye tam destek vermiştir. Türkiye'nin Kosova'yı sui generis bir vaka olarak görmesi hususunda, ileride karşılaşılabilecek

benzer bir ayrılma ve bağımsızlık ilanı karşısında; tarihsel olarak savunduğu toprak bütünlüğü ilkesine ilişkin tavrında herhangi bir tutarsızlık olmadığı, zira anılan ayrılma ve bağımsızlık ilanının gelecekte olası benzer vakalar için mutlak emsal teşkil etmesinin söz konusu olmadığı bilinmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, Abhazya ile resmi ilişkiler olmamasına rağmen Abhazya için hâlâ uygulanan bir politika vardır ancak böyle bir politikanın ne kadar etkili olduğu tartışılabilir. Belki Gürcistan'la olduğu kadar sık olmasa da Abhazya ile de etkileşimde bulunmak adil olacaktır. Örneğin, Eisser (2013: 132), Ankara'nın Trabzon ile Sohum arasındaki feribot seferlerini açmasının Ankara'nın yararına olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Ankara, Gürcistan-Abhaz barış sürecinde Cenevre Görüşmeleri sırasında arabulucu olarak daha anlamlı bir siyasi rol oynayabilir. Abhaz liderliği, Türkiye ile dostane ilişkiler kurma arzusunu her zaman dile getirmiştir. Türkiye'nin Abhazya'ya karşı daha proaktif bir konumda olması, Rus varlığı ve Abhaz izolasyonunu dengelemek adına bir fırsat olarak görülmektedir. Goksel (2013: 4-5), Türkiye'de Abhazya'nın dışlanmışlığını ortadan kaldıracak ve Karadeniz Bölgesi'ndeki entegrasyon eğilimlerini artıracak bir potansiyel olduğuna inanmaktadır. 1990'larda ve 2008'de kaydedilen gelişmeler gösteriyor ki Türkiye artık "bekle ve gör" pozisyonunda olmamalı; bunun yerine Kafkasya'daki yerleşik çatışmaları ele alarak güven ortamı oluşturup kendini bölgesel bir güç olarak konumlandırarak aktif bir rol oynamalıdır (Çelikpala, 2007: 29; Kirişçi, 2013).

3.5. BATI'NIN* ABHAZYA'YA KARŞI TUTUMU

3.5.1 Avrupa Birliği ve Abhazya'nın Konumu

Bugün Avrupa Birliği şüphesiz ki Güney Kafkasya'daki en büyük siyasi aktörlerden biridir. Nitekim AB, 2003-2004 yıllarında Güney Osetya, Abhazya ve Gürcistan'daki gelişmelere yakından ilgi duymaya başlamıştır (Popescu, 2010). Gürcistan'la ve dolayısıyla sınırlı tanınan devletler olan Abhazya ve Güney Osetya'yla yapılacak görüşmelere vurgu yapılarak 2006 yılında Güney Kafkasya, AB'nin komşuluk politikasının (ENP) bir parçası haline gelmiştir. AB, Abhazya'daki

* Genel Batı aktör olarak AB, ABD, AGİT, UN örgütlerin 'den kastedilmektedir.

tüm faaliyetlerini EUMM (Çatışma önleme için gözlem kurulu/EU Monitoring Mission), EUSR (Güney Kafkasya’da Özel Temsilcilik/EU Special Representative), EUISS (Güvenlik Çalışmaları için Araştırma Enstitüsü/ EU Institute for Security Studies) ve GID (Uluslararası Cenevre Görüşmeleri/International Geneva Discussions) sayesinde yürütmüştür (Caspersen & Herrberg, 2010: 14). EUMM, “Medvedev-Sarkozy” barış anlaşmasının uygulanmasını gözlemek için kullanılmaktadır. EUISS Abhazya’da AB politikasıyla ilgili yuvarlak masa toplantıları düzenlemektedir (A.g.e.: 14). 2009 yılından bu yana Cenevre Görüşmeleri, Gürcistan-Abhazya-Güney Osetya anlaşmazlığının tüm taraflarını bir araya getirmek için bir platform oluşturmaktadır.

2000’lerin başında AB’nin ana faaliyetleri arasında, ikinci seviye diplomasi (second-track diplomacy) ve çatışma dönüşümü inisiyatiflerine destek de dâhil olmak üzere çatışma çözümü girişimleri, kalkınma programları, çatışma bölgesinin ekonomik kalkınması ve güven artırıcı projeleri bulunmaktadır. (A.g.e.: 2010: 12). 2006’da bölgede AB Özel Temsilcisi olan Peter Semneby, Abhazya için “Tanımasız Bağlantı Politikası” (Engagement without Recognition) adı altında yeni bir Avrupa stratejisi tanıtmıştır. Bu strateji, Abhazya’nın siyasi varlığını resmi olarak tanımaksızın fiili Abhaz devletiyle “siyasi, ekonomik ve sosyal” alanlarda ilgilenmeyi amaçlamıştır (Fischer, 2011). Bununla birlikte, “bağımsızlığı tanımadan yapılacak iş birliği stratejisi” etrafındaki bu belirsizlik, Abhaz makamlarını birkaç nedenden ötürü rahatsız etmiştir. Khintba (2010: 23), AB stratejisinin, Gürcistan “toprak bütünlüğünü sağlamayı” amaçlamayan bağımsız bir inisiyatifi açıkça vurgulaması gerektiğini belirtmiştir.

Abhaz bağımsızlığının tanınmasının ardından, AB en ufak bir esneklik göstermemiş; hatta Abhazya’ya olan tavırlarını sertleştirmiştir. Bir yandan “işgal edilmiş topraklar” terimiyle ilgili politik söylemler herkesin ağızdayken ve Abhazya bağımsızlığının tanınmaması için çağrılarda bulunurken öte yandan AB Dışişleri Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton, Gürcistan’ın “İşgal Altındaki Bölgeler Stratejisi’ni açık açık kabul etmiştir.

Caspersen (2010: 9), AB görüşmelerinin “ebeveyn devletin onayına bağlı” olduğunu ve bu nedenle genellikle planlanmadan yapıldıklarını belirtmektedir. Ardındaki bölünmüş vizyona rağmen Avrupa stratejisi, birtakım önemli hususları aydınlatmaktadır. Birincisi, Abhazya’nın Rusya tarafından “hazmedilmesi” kabul

edilemez. İkincisi, çözülmemiş bir çatışmanın “dondurulmuş” olarak ele alınmasının tehlikeli olduğu ve Gürcistan yetkililerinin çatışmayı çözmede ve tehditleri önlemede yeterli olmadığı kanıtlanmıştır. Bütün bu noktaları göz önüne alan AB, Abhazya'nın tanınmama ilkesine sadık kalırken aynı zamanda Batı'daki dışlanmışlığını gidermesi için Abhazya'yı bu sürece dâhil etmiştir. Fakat bu durum, Tiflis'in dışlama politikalarına uymamaktadır. Uluslararası insan hakları gözlemci ve uzmanlarının, Abhazya'daki vatandaşların insan haklarının 25 yıl boyunca AB tarafından ihlal edilmesini fark edememeleri de üzücü bir gerçektir. Örneğin, Abhazya vatandaşlarının çoğuna Avrupa vizesi verilmemektedir ve Abhazya'da çıkarılan yasal belgelerin Avrupa'da geçerliliği yoktur. Kendine ait pasaportlara sahip Abhaz vatandaşları yurtdışına seyahat etmek, yurtdışında çeşitli uluslararası etkinliklere katılmak vb. için Rus dış pasaportlarını kullanmak zorunda kalmaktadır.

Bu yaklaşım arabulucu rolü üstelenen Avrupa'nın tarafsızlığına gölge düşürmektedir ve Abhazya topraklarında Avrupa gözlemcilerinin bulunma ihtimalini en aza indirmektedir. Zuhba (2012) bu durumla ilgili şunu yazmıştır: “Abhazya'daki insanların çoğu, AB'nin Abhazya üzerinde net bir stratejisinin olmadığını ancak “bağımsızlığın tanınmaması” ve “görüşmeler” adı altındaki çifte standartlı politikalarına sıkışıp kaldığını düşünmektedir. Khintba (2010: 28), bu şüpheciğe rağmen devlet ve sivil toplum düzeylerinde Abhazya'da AB varlığının gerekli olduğunu gösteren bir anlayış olduğunu aksi takdirde AB ve Abhazya arasındaki ilişkilerde bir tür yabancılaşma ihtimalinin olduğunu vurgulamıştır. Popescu (2010: 42), AB'nin, kendi katılımının fark yaratabileceği bağlamlarda görüşme yapmayı tercih ettiğini belirtmiş; bu durum, “Gürcistan-Abhazya etnik-politik çatışmasının uzlaşılmaz doğasının, iyimser senaryolara yol açmayacağını göstermiştir” demiştir. Bu olaylarda oldukça pasif duran BM ile birlikte AB'nin, bölgede büyük bir rol oynamak için birçok fırsatı bulunmaktaydı (Kvarchelia, 2013; Inal-Ipa, 2013; Akaba, 2013).

Önceleri Sohum, AB'nin Güney Kafkasya'daki varlığının iyi olduğunu düşünmekteydi ve AB'nin çatışmayı çözmek için yeni fikir ve yaklaşımlar oluşturacağını umuyordu. Ancak Abhaz tarafı, Brüksel'in pragmatizm eksikliği ve Gürcistan lehine görünen yanlılığından dolayı hayal kırıklığına uğradı. Sonuç olarak, özellikle Güney Osetya'daki Ağustos savaşından sonra, Abhaz toplumu nezdinde, Avrupa Birliği'nin bölgede yeni ve tarafsız bir oyuncu olabileceğine dair meşruluğu

çarpıcı bir şekilde zarar görmüştür. Avrupa, Abhazya'ya alternatif bir katılım seçeneği sunamamıştır çünkü AB, bir taraftan Rusya ile karşı karşıya gelmek istememekte ve diğer taraftan Abhazya bağımsızlığının tanınamayacağını vurgulamaya devam etmektedir. Grono'nun (2010) da belirttiği gibi, Gürcü-Rus çatışmalarında AB'nin sorunu, Gürcü-Abhaz çatışmasındaki derin kını ve katılımı göz ardı etmesidir. Tüm çatışmaların aynı anda ve güçlü teşviklerle ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır (A.g.e.: 8). Caspersen (2010: 17), AB'nin resmi olarak tanımadığı devletlerle etkileşimde bulunmak için bir plan yapması ve bu planı “çatışmalara özgü özellikleri hesaba katarak politika yapıcıları etkin kılan bir araç” olarak kullanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, arabuluculuk durumunda ve görüşmelerde yapıcı bir şekilde tüm taraflara yetki vermenin STK ve diğer kuruluşlarla işbirliğini artıracaklarını söylemiştir. Caspersen'in görüşüne göre (2010: 14), çatışma çözümü ve çatışma dönüşümünün aktif katılımcısı olarak AB için asıl zorluk, arabuluculukta ve görüşmelerde tarafsız bir yaklaşım geliştirme yeteneğidir.

Muhtemelen Batı'nın Abhazya'ya olan yaklaşımları çok yavaş değiştiği için Abhazların Batı'ya karşı olan resmi tavrı da bu nedenle belirsizdir. Abhazya'nın Batı ile iş birliği yapması gerektiğiyle ilgili bir anlayış olsa bile çok yönlü dış politika dikkate alınmalı ve Rus faktörü dengede tutulmalıdır. Buna ek olarak büyük ihtimalle Batı'nın Abhazya Devleti'ni tanımamasından kaynaklanan kırgınlıktan ve bu konudaki basmakalıp düşüncelerden doğan korku ve endişeler hala mevcuttur. Abhaz yetkilileri Batı'yla iş birliği içerisinde olmayı sürekli dile getirmişlerdir. Abhazya Dışişleri Bakanı Sergei Shamba, Apsny Press'in düzenlediği basın toplantısında Abhaz stratejisinin her zaman çok yönlü olduğunu ve Abhaz makamlarının Avrupa Birliği ile temas kurmayı asla reddetmediğini hatırlatmıştır (Regnum, 6 Mart 2008). Ayrıca, 2008'deki Ağustos savaşının başlamasından önce WikiLeaks belgeleriyle (Vartanyan, 13 Eylül 2011) kanıtlandığı gibi, Abhaz liderliği Avrupalı ve Amerikalı diplomatlara Abhazya'nın Batı ile yakın bir iş birliği içinde olduğunu açıkça belirtmiştir. Fakat tüm bu uyarılar da dikkate alınmamıştır.

3.5.2. BM'nin Abhazya'daki Rolü

Gürcü-Abhaz çatışması, çeşitli küresel ve bölgesel örgütlerin ilgisini bu bölgeye çekmiştir. 1993'te BM ve AGİT, Abhazya'daki çatışmanın liderliğinin BM tarafından yürütüleceğine karar vermiştir (MacFarlane, 1999: 36). Bir yıl öncesinde Abhazya'ya askeri saldırı yapıldıktan hemen sonra ve savaş döneminde Abhaz liderliği bu askeri saldırıya itiraz etmiş ve BM Genel Sekreterliği'ne birkaç mektup göndermiştir. Bu itirazlarda, Abhazya ile Gürcistan ilişkilerindeki tarihi ve yasal gerçeklikler ele alınmış ve kan dökülmesinin sona erdirilmesinin, destek taleplerinin ve insan hakları ihlallerinin araştırılması gereğinin altı çizilmiş ve en önemlisi BM'nin "Abhazya meselesi'ne tarafsız olarak yaklaşması beklenmiştir" (Ardzinba, Avidzba, Pilia, 2004: 50-55). Ancak bu talepler cevapsız kalmıştır. Ayrıca, BM Genel Sekreteri raporlarında, Güvenlik Konseyi'nde ve Genel Kurul'daki kararlarında, Gürcistan toprak bütünlüğüne olan bağlılıklarını sürekli olarak dile getirmişlerdir.

Gürcistan'daki BM Gözlemci Heyeti, daha sonra 881 (1993) sayılı Kararı ile yenilenecek olan 858 (1993) sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile 24 Ağustos 1993 tarihinde resmi olarak kurulmuştur. İlk BM heyeti hem askeri gözlemcilerden hem de sivil destek görevlilerinden oluşmaktadır ve ancak Ekim 1993'te, Gürcü birliklerinin Abhazya'dan sürülmesinden sonra bölgeye gönderilebilmiştir. Gözlem heyetinin temel görevi Gürcistan-Abhazya ateşkes anlaşmasını sağlamaktır fakat daha sonra ateşkes ihlallerini araştırmak ve ilgili taraflarla sorunları çözmek amacıyla heyetin yetkileri genişletilmiştir (MacFarlane, 1999: 44-52).

Aralık 1996'da, 1077 (1996) sayılı Güvenlik Konseyi kararını takiben Abhazya'da UNOMIG'in bir parçası olarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu (UNHCHR) kurulmuştur. BM, Abhaz ve Gürcü taraflarını müzakere masasına getirme yönündeki diplomatik çabalar konusunda oldukça aktiftir. Böylece BM'nin Genel Sekreter'in Temsilcisi 'nin girişimiyle 1993 yılı sonunda Birleşmiş Milletler gözetiminde Cenevre Görüşmelerinin ilk turu başlatılmıştır. Ana hedefleri, güvencelerin geliştirilmesi ve çatışma bölgelerinde barış güçlerinin konuşlandırılması yoluyla askeri eylemlerin hızlanmasını önlemektir (Khintba, 2010: 29). Bununla birlikte çatışma bölgesindeki gerilimin artması ve ardından Mayıs, 1998 olayları BMGGM'in çatışmayı engelleme konusundaki

yetersizliğini açıkça göstermiştir ve bu durum iki taraf için de çok fazla eleştiriye neden olmuştur.

BM'nin çatışma çözümündeki rolünü artırmak ve Rusya'nın aktif katılımını dengelemek için 1993 yılında Gürcistan Dostları Grubu kurulmuştur. Bu grup Almanya, İngiltere, Fransa ve tabii ki Rusya'dan oluşmuştur. Güvenlik Konseyindeki hiçbir ülke, Kafkasya'daki çatışma çözümünde Rusların lider rolüne meydan okumaya hevesli değildi (MacFarlane,1999: 36). Tiflis için Moskova arabuluculuktan ziyade çatışmadaki taraflardan biriyken, Abhazya Dostlar Grubu'nun batılı üyelerinin ve BM'nin tarafsızlığını sorgulamıştır (ICG, 2007: 3). MacFarlane (1999) BM'nin arabuluculuk konusunda pasif kaldığını dile getirmektedir. 1994-1996 yılları arasındaki çatışmada herhangi bir ilerleme kaydedilememesi BM'nin fazla sorumluluk almamasının sonucudur. Kvarchelia (1999: 31), Gürcü mültecilerin Abhazya topraklarına geri gönderilmesi konusunda, BM Güvenlik Konseyi'nin Kafkasya'daki diğer çatışmalara kıyasla daha sert bir duruş sergilediğini belirtmiştir. Örneğin; Güvenlik Konseyi, Dağlık Karabağ'daki demografik değişim hakkındaki ciddi endişelerini dile getirirken, aynı zamanda tartışmalar çözüme kavuşmadan önce mültecilerin Abhazya'ya koşulsuz iadelerini talep etmişlerdir. Her ne kadar BM kuruluşları, mültecilerin Gal bölgesine geri gönderilmesine yardım etseler de çatışma politik çözümlere kavuşmadan önce tüm mültecilerin Abhazya topraklarında geri gönderilmeleri konusunda şüpheye düşmüşlerdir (Accord, 1999: 40).

Bazı siyasi imkânların yanı sıra, 1998 yılında BM, ekonomik kalkınma ihtiyaçlarını değerlendirmek için Abhazya'ya bir heyet göndermiştir. Bu girişim Gürcistan tarafından engellenmiştir. Abhazya'yı tekrardan Gürcistan'la birleştirmeyecek tüm girişimler ayrıca engellenmiştir. Savaştan ağır zarar görmüş Abhazya'nın ekonomik kalkınmasına yardım eden tüm projeler, etkili bir iletişim için temel oluşturabilirdi. En azından BM, taraflar arasında daha proaktif ve tarafsız bir tutum takınsaydı daha büyük bir rol oynamış olabilirdi. Elbette yeterli siyasal irade sağlansaydı BM, Gürcistan'ı fazla rahatsız etmeden Abhazya'ya gelişip hayatta kalabilmesi için yeterli imkânları sağlayabilirdi. Bu durum ise BM'nin hem çatışmada hem de uluslararası alanda dikkat çekici bir rol oynamasını sağlayacak ve Rus etkisini dengeleyebilecekti.

BM Güvenlik Konseyi kararlarının birçoğunun Gürcistan lehine olduğu açıkça görülmektedir. Özellikle Gürcistan BM üyesi iken Abhazya üye değilken BM'nin müzakere sürecindeki taraflı tutumu kaçınılmaz olmuştur (Kvarchelia, 1999: 30). Gürcistan'ın BM üyesi oluşu, uluslararası platformda diğer üye devletlerine karşı davasını etkileyici bir biçimde savunma imkânı sağlamıştır. Çatışmaların başlamasından bu yana Abhazya'nın BM Kurulu'nda görüşlerini bildirme isteği, Abhazya-Gürcistan durumuna katılımını engellemek amacıyla reddedilmiştir.

Birleşmiş Milletlerin Gürcü-Abhaz çatışmasının siyasi çözümünde oynadığı rol genelde olumlu olarak da nitelendirilebilir çünkü Birleşmiş Milletler tarafların çıkarlarını korumaya yönelik aşamalı olarak bir anlayış geliştirmiştir (Akaba, 2010: 17). Çatışma bölgesinde varlığı ve arabuluculuk rolü, barışın sağlanmasına ve müzakere süreci için nispeten daha uygun koşulların oluşmasına katkıda bulunmuştur. Abhazya'daki diğer bölgeler BM'nin hizmet alanından hariç tutulmuş, böylece Abhazlar arasında dışlanmışlık hissi artmıştır. Sınırlı sayıda projeye sahip olmakla birlikte BMMYK, UNDP ve UNICEF gibi BM kuruluşları Abhazya'da hala mevcuttur. Bu kuruluşlar vasıtasıyla BM, sosyo-ekonomik kalkınma, insan hakları konusunda ve Gürcistan-Abhazya bölgesindeki diğer sosyal alanlarda etkili olmayı ummaktadır. Bu projelerin, sadece etnik Megreller ve Gürcülerden oluşan Gürcü mültecilere ve Gal bölgesi sakinlerine özel destek sağlamak üzere tasarlanmadığı umulmaktadır.

Güney Kafkasya Bölgesi'ndeki yeni politik gerçeklikleri göz önüne aldığımızda BM İzleme Komisyonları, Abhazya'nın durumuyla ilgili tarafsız bir tutum sergilemeden bölgedeki varlığını koruyamayacaktır (Khintba, 2010: 28-30). UNOMIG'in Abhazya'daki varlığını sürdürebilmesi için Sohum'un iki şart öne sürmesi oldukça rasyoneldir. Birincisi ve en önemlisi, Gürcistan'daki UNOMIG artık kabul edilebilir sayılmadığı için kuruluşun adının değiştirilmesi gerektiğidir (Izvestia, 5 Ekim 2008). Buna ek olarak, yeni politik gerçeklikleri tanımak amacıyla kurumun etki alanını da değiştirmesi gerekmektedir (Gurguliya, 2010: 36). Bu koşullar, BM'nin Abhazya'da faaliyet göstermeye devam etme şansının değerlendirilmesini büyük ölçüde etkileyeceği düşünülebilir. Güvenlik Konseyi'nin "BM'nin görev süresini 15 Haziran 2009'da sona erecek şekilde uzatması" üzerine UNOMIG iki dönem daha Abhazya'daki çalışmalarına devam etmiştir. Ban Ki-Mun,

hazırlamış olduğu raporunda (UN, 18 Mayıs 2009) BM'nin gelecekteki olası rolü konusunda önemli bir soruyu gündeme getirmiştir. Bununla birlikte, daha sonra meydana gelen olaylarda da BM esnek yaklaşımlarda bulunmadığı için Abhazlar Rusya'dan BM'nin görev süresinin uzatılmasını veto etmesini istemiştir. Böylelikle “Güvenlik Konseyi'ndeki uzlaşma eksikliğinden ve Rusya vetosundan dolayı, BM'nin bölgedeki 16 yıllık varlığı sona ermiş ve UNOMIG Abhazya bölgesinden çekilme sürecini başlatmıştır (UN, 15 Haziran 2009).

BM Güvenlik Komisyonu'nun Abhazya'da tarafsız bir duruş sergileyememesini (AB'nin Kosova'da yaptığı gibi), ‘müthiş bir başarısızlık’ olarak tanımlamakta ve güven inşası sağlama ve çatışma çözümündeki yenilgisi olarak nitelendirmektedir (Antonenko, 13 Ağustos 2009).

Bununla birlikte, Abhazya'daki kamuoyu, BM'nin kalması veya geri çekilmesi konusunda ikiye bölünmüştür. Abhaz toplumunun önemli bir bölümü ve siyasi seçkinleri, BM'nin Abhazya'dan çekilmesinden rahatsız değillerdi, çünkü onlara göre BM çoğunlukla Gürcistan tarafını tutmaktaydı. Diğer geri kalanı, BM'nin ayrılışından sonra uluslararası arabuluculuk rolünü kimin üstleneceği konusunda endişeliydi. Bu şekilde düşününlere göre, ülkedeki uluslararası bir kuruluşun varlığı Abhazya'nın daha geniş bir alanda dikkat çekmesini sağlamak ve böylelikle resmi olarak tanınma şansını artırmaktaydı (Kvarchelia, 2013; Inal-Ipa, 2013; Khintba, 2011). Yani UNOMIG'in geri çekilmesiyle Abhazya, uluslararası toplulukla sağladığı önemli bir iletişim kanalını kaybedebilirdi zira Genel Sekreter'in hazırlamış olduğu düzenli raporlar, hem Gürcistan-Abhazya barış sürecindeki gelişmeler hem de Abhazya'nın kendisiyle ilgili bilgileri ihtiva ediyordu. Bu bilgiler, Abhazya'nın dünyadaki imajını şekillendiren uzmanlar ve politikacılar için önemliydi.

Dezavantajlarına rağmen, Sohum, BM'nin Abhazya'daki varlığının devam etmesini istemiştir. Abhazlar, çatışma ile ilgili deneyimlerinden dolayı BM'ye belli bir ölçüde güvenmekteydi. BM varlığıyla Abhazya olayı uluslararası alanda ilgi odağı olmuştur. BM'nin Abhazya'dan çekilmesi, AB'ye barış süreci faaliyetlerinde öncü rol üstlenmesi için fırsat vermiştir.

3.5.3. AGİT'in Abhazya'daki Rolü

Devletlerarası uyumsuzlukların önlenmesi ve çözülmesi için tasarlanan ve Avrupa'nın en etkili bölgesel teşkilatı olan AGİT, 1990'ların başında Gürcistan'da patlayan karmaşık etnik-politik çatışmaları çözmek ve bölgeye barış getirmek adına yapılan faaliyetlerden elbette uzak kalamamıştır. AGİT'in Gürcistan kolu, Aralık 1992'de Abhazya ve Güney Osetya'daki silahlı çatışmalara cevap olarak kurulmuştur. Teşkilatın başlıca görevi Abhazya ve Güney Osetya'daki çatışmaların barışçıl yollardan çözülmesini sağlamaktır. Teşkilat, eski Gürcistan cumhuriyetlerinde Abhazya ve Güney Osetya'da yaşanan çatışmaların barış içinde çözümünü isteyen tüm taraflar arasındaki müzakerelerin düzenlenmesine ve yürütülmesine yardımcı olmuştur. Güney Osetya'yla karşılaştırıldığında AGİT'in Gürcistan-Abhazya çatışmasının çözümünde oynadığı rol çok daha küçüktür. AGİT'in Abhazya'daki faaliyetleri BM işbirliği ile gerçekleştirildi. Bu faaliyetler içerisinde BM gözetimi altındaki müzakerelere katılma, Sohum'da İnsan Hakları Teşkilatı kurulması ve Gal Bölgesi Değerlendirme Teşkilatı'na katılma konularının UNOMIG bünyesine dâhil edilmesi bulunmaktadır. Üstelik AGİT, yerel gençlik ve STK'lar için eğitimler vermiştir. Akaba, o zamanlar ismi AGİK olan AGİT'in temsilcilerinin Abhazya'ya ilk ziyaretlerini ve Abhaz-Gürcü çatışmasına yaptıkları müdahaleyi detaylı bir biçimde anlatmaktadır (aktaran Alert, 2010: 10).

Gürcü-Abhaz anlaşmazlığına çözüm bulmak için AGİT diğer faaliyetlerine ek olarak, 4 Nisan 1994'te Gürcistan-Abhazya arasında mültecilerin iadesi meselesi üzerine yapılan anlaşmayı bazı alarak kurdukları Soçi'deki dördümlü komisyon toplantılarına katılmıştır. Bunun yanında Mayıs, 1994'te Abhazya'da çatışma sonrası yeniden yapılanma süreciyle ilgilenmesi amacıyla kurulan Koordinasyon Komisyon'u toplantılarında da bulunmuştur. Müzakere sürecinin bir üyesi olarak AGİT, Gürcistan-Abhaz çatışması meselesinde kritik bir konuma sahiptir ve 1999 AGİT İstanbul Zirvesi'nde bölgede "kilitlenme" yaşandığına değinmiştir. Aynı zamanda "Çatışmaya barışçıl bir çözüm bulmanın" önemini vurgulamıştır (AGİT, 1999). *Kafkasya'da Sınır Anlaşmazlıkları* isimli kitaplarında, Eric Remacle and Olivier Paye AGİT'in bölgedeki varlığının BM'den daha etkili olduğunu belirtmişlerdir (Paye & Remacle, 1996: 147). Eğer çatışma esnasında her iki

organizasyonun yaklaşımlarını karşılaştıracak olursak, bu görüşleri aslında büyük ölçüde tartışmaya açıktır.

BM'nin çatışmanın “doğru ve ya yanlış” yönlerini değerlendirirken daha objektif ve kontrollü bir tutum takındığı söylenmektedir. AGİT ise aksine, Gürcistan-Abhaz çatışmasının başlangıcından beri resmi belgelerinde Gürcistan toprak bütünlüğü ilkesine defalarca vurgu yaparak kesin surette Gürcistan tarafında yer almıştır. Örneğin, AGİT Abhazya'yı kınayan üç belge kabul etmiştir (Budapeşte Dokümanı 1994 (CSCE, 1994), Lizbon Dokümanı 1996 (OSCE, 1996), İstanbul Dokümanı 1999 (OSCE, 1999). AGİT ve BM arasındaki bir diğer önemli fark ise Abhazya'daki “etnik temizlik” konusundaki görüşleridir. Yukarıda belirtilen tüm belgelerde AGİT, Abhazya'daki Gürcülerin “etnik temizliği” ve “zorla ihraç edilmesi” konusundaki “derin kaygılarını ifade etmiştir”.* Uzmanlar BM'nin keskin ifadeleri kullanmaması gerektiğini zamanla öğrendiğini fakat AGİT'in, işleri düzene sokmak için daha doğru ve dengeli diplomatik çözümler bulamadığını belirtmektedirler (Alert, 2010: 13). Bu farklı yaklaşımlar, çatışan tarafların siyasi liderlerinin BM ve AGİT'e olan tutumlarını etkilemektedir. Abhaz liderliği, AGİT yerine BM'yi uluslararası toplumu temsil eden demokratik bir örgüt olarak görmekteydi. İnsan hakları ve özgürlüklerinin korunması, hukukun üstünlüğü, basın özgürlüğü konularında ve yer yer ekonomik ve çevresel alanlardaki çalışmalarıyla AGİT, Abhazya'nın demokratikleşme sürecine dâhil olmuştur.

2008'deki Ağustos Savaşı'ndan sonra AGİT'in görevi Uluslararası Cenevre Görüşmeleri 'ne dâhil olmaktan ibaretti. Bu görüşmelerde, barış sürecinde AB ve BM özel yetkilileriyle beraber eş başkanlığa sahipti. Stöber'e göre (2010: 220). AGİT ‘uzun yıllar süren müzakerelerden zengin deneyimler’ elde etmiştir AGİT Başkanı iddiaları büyük ölçüde reddetse de AGİT yetkilileri, “Orada olup biten bazı durumları öngörmelerine” rağmen bunu görev süresince rapor etmeyen AGİT için “Mutlak bir başarısızlık” olarak sayılabilecek bazı vakaların olduğunu açıkça belirtmişlerdir (BBC News, 8 Kasım 2008). AGİT, görev süresinin 2008'de sona ermesi nedeniyle Ocak 2009'da çalışmalarını durdurmuştur. Gürcistan gibi katılımcı devletler bölgedeki çalışmalarına devam etmesini istese de Abhazya ve Güney Osetya, fiili devletin yeni siyasi statüsünü dikkate alarak teşkilatın görev süresini

* 1994, s.7, mad.2, 1996, s.8, mad.20, 1999,s.49, mad.17 (AGİT'in Gürcü-Abhaz çatışmanın belgelerin 'den maddeler)

değiştirme talebinde bulunmuştur. Rusya, AGİT'e Abhazya, Güney Osetya ve Gürcistan'daki misyonları arasında kesin bir ayırım olması konusunda ısrarda bulunmuştur (Stöber, 2010: 219).

Bugün yine de şunu unutmamak da fayda var. Sohum'un pozisyonunun yıllarca kasten ihmal edilmesi Abhaz toplumunda son derece olumsuz tepkilere yol açmış ve AGİT'i gelecekte Abhazya'da önemli bir rol oynama fırsatından yoksun bırakmıştır (Alert, 2010: 13). Bu nedenle, adı ve yetkisi konusunda herhangi bir değişiklik yapılmaksızın AGİT'in Abhazya'ya veya Güney Osetya'ya geri dönmesi mümkün olmayacaktır.

3.5.4. Abhaz Dış Politikasında Diğer Taraflar

Önceki bölümlerde Abhazya ile bölgesel paydaşları arasındaki ilişkilere dikkat çekilmişti. Ancak 2008 yılında resmi olarak bağımsızlığının tanınmasından sonra Abhazya, uluslararası alanda daha fazla ortak arayışına girme ve daha aktif bir dış politika yürütme imkânı bulmuştur. Uluslararası alanda Abhazya dış politikası için hala sınırlı imkânlar olduğu doğrudur, ancak son yıllarda da bazı ilerlemeler ve olumlu gelişmeler kaydedilmiştir.

Abhazya'nın aktif dış politikasında işbirliği yapmaya çalıştığı ana ülkeler Latin Amerika ve Asya Pasifik ülkeleridir. Rusya'dan sonra Nikaragua Abhazya'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. Cumhurbaşkanı Daniel Ortega, Eylül 2008'de tanınmaya ilişkin bir kararname imzalamış ve daha sonra 2009 yılında Abhazya ve Nikaragua arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur¹². Üst düzey toplantılarda, turizm, tarım, karşılıklı iş birliği ve diğer konularla ilgili çeşitli projeler tartışılmaktadır. Nikaragua Cumhurbaşkanı Daniel Ortega'nın açılış törenine katılmak için Ocak 2017'de Abhaz heyeti, Nikaragua'ya resmi bir ziyaret düzenlemiştir.

Bir başka Latin Amerika ülkesi olan Venezuela, Eylül 2009'da Abhaz Cumhuriyetinin egemenliğini tanıyan dört BM üyesi ülkesinden biridir. Temmuz 2010'da Abhazya Devlet Başkanı Bagapsh'ın Venezuela'ya resmi ziyareti sırasında ilk ikili belgeler imzalanmıştır. Aralık 2012'de Abhazya parlamentosu, ekonomi,

¹² Maksim Gvindzhiya ile mülakat, Abhazya Eski Dış İşleri Bakanı, Sohum, 23 Ocak 2016.

finans, tarım, inşaat, turizm, sosyal alan, sağlık, bilim ve eğitim gibi alanlarda iş birliği öngören Abhazya Cumhuriyeti ile Venezuela Bolivar Cumhuriyeti arasındaki iş birliği anlaşmasını onaylamıştır. Abhazya Büyükelçiliği, Karakas'ta bulunmaktadır ve olağanüstü ve tam yetkili elçilik tarafından yönetilmektedir. Abhaz yetkililerinin Venezuela'ya ve Venezuela diplomatlarının Abhazya'ya yaptığı resmi ziyaretler düzenli bir hâl almıştır (Gvindzhiya, 2016). Mart 2017'deki ziyaretler çerçevesinde hükümetler arasında kültürel alanda yapılan bir anlaşmanın yanı sıra Abhaz Devleti TV ve Radyo Şirketi ve Latin-Amerikan televizyon şirketi Telesur arasında bir anlaşma imzalanmıştır.

Abhazya bağımsızlığı sadece bir kaç ülke tarafından tanındığı için dış politikadaki tek gerçekçi olanak hükümetler arası ve diplomatik görüşmeleri Abhaz bağımsızlığını tanıyan ülkelerle yapmaktır. Bu ülkeler, Rusya, Nikaragua, Venezuela ve Nauru'dur. Bununla birlikte, Rusya haricindeki bu ülkelerle coğrafi konumları nedeniyle gerçekçi bir iş birliği sağlanması zordur. Abhazya dış politikasının bir diğer önceliği, Abhazya ile Suriye, Ürdün, Tunus ve Mısır gibi Orta Doğu ülkeleri arasındaki bağların geliştirilmesidir. Bu bölge, Abhazya için birinci dereceden önemlidir, çünkü çok sayıda Abhaz diasporası bu Arap ülkelerinde ikamet etmektedir (Chirikba, 2016). Suriye'deki savaş ve ülkedeki insani krizde, halka destek olma amacıyla halk toplantıları ve gösterileri, yuvarlak masa toplantısı ve konferansı başlatılmıştır (Sputnik-Abkhazia, 18 Kasım 2016). Çünkü Abhazya'daki toplum hemşerilerinin güvenliği ve refahı konusunda endişe duymuştur. 2012 yılında Abhazya Dışişleri Bakanlığı ve Geri Dönüş Komitesi'nin çabaları sayesinde, 500'den fazla Abhaz ve Adige'nin Suriye'den anavatanlarına dönmeleri için iki önemli insani operasyon gerçekleştirildi. Bugün Suriye'den gelen yaklaşık 400 Abhaz, Abhazya'da daimi olarak ikamet etmektedir. Rusya'daki Suriye büyükelçilerinin de belirttiği gibi Abhazya ve Suriye, ilişkilerini güçlendirmek ve derinleştirmek için büyük çaba göstermiştir (Sputnik-abkhazia, 1 Aralık 2016).

Suriye ve Mısır'ın yanı sıra Ürdün de Abhaz diasporasına ev sahipliği yapmaktadır. Geri Dönüş Komisyonu'na göre yaklaşık sayı, üç bin kişi olarak tahmin edilmektedir. Yakın zamanda, Geri Dönüş Komitesi delegasyonu Ürdün'e bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiştir (Sputnik-Abkhazia, 23 Aralık 2015). Amman heyeti de Abhazya'yı ziyaret etmiş ve Abhazya Dışişleri Bakanı ile bir araya

gelmiştir. Amman'daki Abhaz Kültür Merkezi'yle iş birliği üzerine bir anlaşma imzalaması ve kültürel, ticari ve politik bağların geliştirilmesi planlanmıştır.

Chirikba, Filistin temsilcileri ile bazı temaslar kurulduğunu ve Abhazya ve Filistin belediyeleri arasında bağlantı kurulması mümkün olabileceğini ifade etmiştir (Sputnik-Abkhazia, 12 Şubat 2017).

Abhaz Dışişleri Bakanlığı, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri ve toplumlarıyla da siyasi, ekonomik ve kültürel temas kurma çalışmalarını sürdürmüştür. Son yıllarda, bu bölgedeki en önemli başarılarından biri İtalya ve San Marino'yla kurduğu ilişkilerdir. Abhazya Dışişleri Bakanı'nın, konferans ve çeşitli toplantılar düzenleyerek İtalya şehirlerine yaptığı ziyaretler, Abhazya'nın imajını güçlendirmek ve bağımsızlığının tanınması için atılan sağlam adımlardır. Ayrıca 2013'te Almanya'da Abhazya Cumhuriyeti tam yetkili temsilciliği makamını oluşturulmuş, temsilcilik Abhazya ve Güney Osetya'daki duruma dikkat çekmek için Berlin ve Avrupa Parlamentosu'nda yıllık konferanslar ve kültürel etkinlikler düzenlenmiştir.

Bugün, Abhazya'nın tam yetkili temsilcileri İngiltere, Almanya, Türkiye, İtalya, San Marino, Bulgaristan ve Balkan ülkeleri, Suriye, Yunanistan, Vatikan, Asya-Pasifik ülkeleri, Tunus, Malta ve Ürdün'de görevlendirilmiştir.

Abhazya, diğer ülkelerin vatandaşlarının tam yetkili temsilcilerin çalışmalarıyla cumhuriyet, tarih, siyaset ve kültür alanında güvenilir bilgiler edinebilme fikrini iyice benimsemiş durumdadır. Sonuç olarak, medyada, hükümette veya diğer yabancı ülkelerin siyasetinde Abhazya hakkında daha fazla bilgi olacaktır.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin sınırları sağlam bir şekilde sabitlenmesine rağmen, daha sonraki politik gelişmeler siyasi haritanın görünüşünü büyük oranda değiştirmiştir. İlk olarak anti-kolonyal hareketler, ardından Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'nin parçalanması birçok sayıda yeni devletin ortaya çıkmasına neden olmuş ve dünya düzenini tekrardan şekillendirmiştir. Komünist sistemin çöküşü ve ardından eski Sovyet bölgesi boyunca milliyetçi hareketlerin patlaması, Güney Kafkasya'da şiddetli çatışmalara yol açmıştır. Bu çatışmalar hâlen çözülmemiş durumdadır ve bölgesel güvenlik ve istikrar için sürekli tehdit oluşturmaktadır. Eski özerk cumhuriyetler olan Abhazya, Güney Osetya ve Dağlık Karabağ'daki kurtuluş hareketleri, ebeveyn devletlerinden ayrılmalarına yol açmış ve uluslararası toplum tarafından büyük ölçüde fark edilmese de yeni siyasi oluşumların ortaya çıkmasına bir yol vermiştir. Bu tez, günümüzün hızla değişen gerçekliğinde Abhazya'nın çatışma sonrası ulus inşası, devlet kurma, demokratikleşme ve dış politika faaliyetleri açısından sınırlı tanınan devletin hayatta kalma konusundaki en ilginç vakalarından birini sunduğunu iddia etmektedir. Bu tez, Abhazya'nın sınırlı tanınmışlık koşullarında etkili ve dengeli bir dış politika uygulayabilme kapasitesine sahip olup olmadığı sorusuna cevap vermektedir.

Abhazya vakasını incelemek için de facto devletlerin ortaya çıkışı ve hayatta kalmasını açıklayan teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Aynı teorik çerçevede, Vestfalya uluslararası ilişkiler sistemi ve uluslararası hukuk sisteminin devlet, egemenlik, tanınma, kendi kaderini tayin ilkeleri ve toprak bütünlüğü gibi temel kavramları ve ilkeleri incelenmiştir. Bu, Abhazya'nın uluslararası hukukta ve siyaset biliminde kabul edilen bu genel tanımlara ve ölçütlere uyup uymadığını karşılaştırmaya izin vermiştir. Araştırma, Abhazya'nın yasal, tarihi ve ahlaki meşruiyet kaynaklarına dayanarak, bağımsız devlet olma iddialarını haklı gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, yukarıda anılan kilit kavramların farklı yorumları, benzersiz bir anlayışın yokluğuna ve belirli güçlerin siyasi tercihlerinin ve çıkarlarının uluslararası hukukun kararını etkilediği uluslararası uygulamalarda ortaya çıkmıştır. Abhazya vakası, belirli devletlerin politik hırslarının uluslararası hukukun yorumlanması üzerinde hâkim bir konumda olduğunun net bir örneğidir.

Abhazya kendi kaderini tayin hakkının uzun bir tarihsel devlet geleneğine dayandığını iddia etmektedir ancak ne yazık ki uluslararası topluluğun sadece küçük bir kısmı Abhazlar'ın kendi kaderini belirleme hakkını tanımakta ve uluslararası topluluğun çoğunluğu Gürcistan topraklarının bütünlüğü savunmaktadır. Uluslararası uygulamaların analizi bugün er ya da geç uluslararası toplumun, Avrupa'daki yeni sınırları ve Sovyet sonrasını dikkate alarak, kendi kaderini tayin etme ve toprak bütünlüğü ilkelerini yeniden kavramlaştırması gerekeceğini göstermektedir. Bu Kosova, Abhazya, Güney Osetya, Dağlık Karabağ ve hatta Transdinyester'yi ilgilendirmektedir.

Birinci bölümde açıklandığı gibi, egemen devletler uluslararası hukukun başlıca konusudur ve onların uluslararası tüzel kişiliği varoluşları gerçeğinden miras kalmaktadır. Abhazya, bağımsız devlet olma iddialarını haklı kılmak için hukuki, tarihi ve ahlaki meşruiyet kaynakları üzerinde durmaktadır. Gürcistan'ın siyasi ve hukuki argümanı, Abhazya'nın uluslararası toplum tarafından bağımsız olarak tanınmadığı için uluslararası hukukun bağımsız bir öznesi olmadığı yönündedir. Bununla birlikte, bu oldukça tartışmalı bir ifadedir ve çoğunlukla Abhaz karşıtı bir propaganda olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırma, uluslararası hukukta var olan ve bu konuda karşıt görüşleri sunan iki tanınma teorisini (Yapıcı ve Bildirici) incelemiştir. Yapıcı kurama göre tanınma, yalnızca uluslararası hukukun yeni konularını yaratmaktadır. Bununla birlikte, bu yaklaşımla, sınırlı tanınan devleti uluslararası hukukun bir konusu olarak ispatlamak için gerekli olan tanıma miktarı tamamen net değildir ve bu nedenle her türlü siyasi tercihle kaçınılmaz olarak şartlandırılmıştır. Bildirici yaklaşım, sınırlı tanınan devlet, sadece belirli devlet olma koşullarını yerine getirdiğinde ve belirli bir süre devlet olarak sürdürülebilirliğin gösterilmesini sağladığında verilen tanınma şekli anlamına gelmektedir. Abhazya, bu konumundan devam ederek geniş kapsamlı uluslararası izolasyon ve tanınmama şartları altında tam teşekküllü bir devlet olma iddiasındadır. Çünkü Montevideo Sözleşmesinde listelenen uluslararası kabul görmüş devlet koşullarını yerine getirmiş ve aslında son 25 yılda bir devlet olarak işlev görmüştür. Birçok bakımdan, sadece negatif egemenliğe sahip olan ve devlet olma yükümlülüklerini yerine getirmeyen Somali, Afganistan ya da Irak gibi bağımsız egemen devletlerle karşılaştırıldığında, Abhazya nüfusuna çeşitli hizmetler temin edebilmekte ve böylece gerçek pozitif egemenliğe sahip olmaktadır ancak negatif egemenlikten yoksundur.

Uluslararası toplum, sınırlı tanınan devletlerin konusunu uzun zamandır büyük güçlerin siyasi çıkarlarına bağlı geçici bir şey olarak görmektedir. Bununla birlikte, bu yaklaşımın yanlış olduğu kanıtlanmıştır. Abhazya konusunda analiz edildiği üzere, bir devletin uluslararası alanda tanınmaması, devletin iç meşruiyetten yoksun olduğu anlamına gelmemektedir. Abhazya’da bağımsızlık fikrinin ve daha geniş bir tanınmanın peşinde koşulması, dışardan eleştirel olarak algılanmaktadır ancak aslında orada yaşayan nüfusun kitlesel desteğinden bu gücünü aldığı görülmektedir (Markedonov, 2005). Abhazya iç meşruiyet elde ettikten sonra varlığını güvence altına almak için uluslararası meşruiyet elde etmekle ilgilenmektedir. Tanıma arayışı ulus ve devlet inşa etme çabaları ile birleştirmektedir. Demokratik kurumların, aktif sivil toplumun, rekabetçi başkanlık ve parlamento seçimlerinin geliştirilmesi, özgür medyanın varlığı, toplumsal ve ekonomik malların halka dağıtılması, Abhazya’nın uluslararası toplumun istikrarlı ve güvenilir bir üyesi olduğunu göstermek için önemli çabalardır. Rusya Federasyonu, ardından birçok Latin Amerika ülkesi resmen Abhazya’nın bağımsızlığını tanımıştır ve diplomatik ilişkiler tesis etmişlerdir. Kendi kaderini tayin etme konusundaki uzun süren bir mücadelenin sonucu olarak, Abhaz halkı için tanınma, ciddi ahlaki ve psikolojik önem taşınmaktadır (Khintba ve Alert, 2010: 27).

Modern uluslararası sistemde sınırlı tanınan devletlerin rolü ve yeri çok çelişkilidir. Bir taraftan bu devletler, kendi kaderini tayin etme mücadelesinin simgeleri olarak kendi topraklarında yaşama ve kendi dillerini konuşma hakkına sahip devletler olarak görülmektedir. Öte yandan, bu tip devlet olgusunun uluslararası sisteme meydan okuduğu gerçeğini anlamaya yardımcı olamaz; bu nedenle, daha etkin ve objektif bir şekilde yeni bir yaklaşım getirilmelidir. Siyaset biliminde, uluslararası toplum tarafından tanınmayan devletleri tanımlamak için kullanılan çeşitli terimler vardır. Bu nedenle var olan yaklaşımları sistematikleştirmek ve böyle bir kavramın sınırlı tanınan devlet olarak getirilmesi ile ilgili eğilimleri incelemek doğal bir ihtiyaçtır. Bu bağlamda, yarı-devletler/devlet benzeri/sözde devlet, tanınmayan devletler ve ayrılıkçı devlet gibi kavramların çeşitli ve yaygın olarak kullanılmasına dikkat edilmelidir. Abhazya için de “sınırlı tanınan devlet” kavramı en uygun olanıdır. Uluslararası hukuk perspektifinden bakıldığında, 2008 ve 2009’da çok az tanınan Abhazya, tanınmayan fiili devletten, sınırlı tanınmış

bir devlete doğru kayda değer bir adım atmıştır. Bu gerçeği en azından bugün görmezden gelmek mümkün değildir.

Abhazya gibi devletin gerçek bir devlet olup olmadığı konusunda tartışmalar devam ediyor olsa da, böyle devletlerin sürdürülebilir karakteri göz ardı edilememelidir. Tanımının eksikliği Abhazya devletin siyasi haritada var olmasını ve aslında uluslararası ilişkilere katılmasını engellemez. Fakat şüphesiz, Abhaz devletinin uluslararası sistemde varlığını devam ettirmesi ve işleyişini sağlaması sadece daha büyük bir tanınmaya sahip olmasıyla garanti altına alınabilecektir.

Bu tezin bulgularından da görülebileceği gibi, yukarıda belirtilen risklere rağmen, de facto devlet, tanınmayan ya da kısmen tanınmış olarak modern politikada yaygın bir kullanımdır. Dahası, bu tip çoğu devlet böyle koşullarda on yıllar boyunca var olan iç ve dış politika yapılarını inşa etmeye çalışmaktadırlar. Sınırlı tanınan devletlerin dış politikaları pek araştırılmamıştır. Dolayısıyla bu tezin amaçlarından biri, Abhazya'nın dış politikasını nasıl planlandığına ve yürütmekte olduğuna ışık tutmaktır.

İlk olarak, Abhazya dış stratejisinin ana hedefleri arasında siyasi, ekonomik ve kültürel olarak hayatta kalmak yer almaktadır. İkincisi, uluslararası yatırım, insani yardım biçiminde hayati önem taşıyan maddi kaynakların kazanılmasına, uluslararası fonlara erişim sağlamasına ve ticaret için fırsatlar yaratılmasına izin verdiği için, daha geniş bir uluslararası tanımının kazanılması önemlidir. Üçüncüsü, sınırlı tanınan bir devlet olarak Abhazya, diğer devletlerle olan ilişkilerini geliştirme ve diğer devletler tarafından tanınma derecesini artırabilme yeteneğini göstermeye isteklidir. Normal devletler ve Abhazya gibi devletlerin dış politikalarını yürütmelerindeki ana farklılık Abhazya ve onun statüsünde olan devletlerin çeşitli uluslararası angajmanlar yoluyla devletin tanıma ve gücünü artırma arzudur. Abhaz Dışişleri Bakanlığı ile birlikte devletin dış politikasını gerçekleştirmek ve diğer devletlerle ilişkiler kurma becerisini göstermek için çeşitli dış faaliyetlerde bulunmak için büyükelçilikler, konsolosluklar, temsilcilikler ve yurtdışındaki misyonlar gibi diğer ilgili diplomatik kurumlar kurulmuştur. Abhazya'nın daha büyük devletlerin elindeki bir pazarlık aracı olduğu yaygın görüşünün aksine, Abhaz dış politika etkinliğinin maddi ve içerik analizi, gerçek resmin çok daha karmaşık olduğunu göstermektedir. Bu tezin bulguları, sınırlı tanımaya sahip bir devlet olarak Abhazya'nın bazı dış politikalar uygulayabileceğini ortaya koymaktadır. Bununla

birlikte, mevcut siyasi komplikasyonları ve Abhaz devletinin büyük ölçüde tanınmayan statüsünü göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Sovyet döneminde Gürcistan SSC içinde özerk bir cumhuriyet olan ve tek bir birlik devletinin (Sovyetler Birliği) dağılmasından sonra bağımsız Gürcistan'dan kendi kaderini tayin mücadelesine girişen Abhazya sınırlı tanınan devletin dış politikasının en iyi örneğini teşkil etmektedir. Abhazya'nın dış politika önceliklerini belirlemenin önemli bir anı, 1992-1993 yılları arasında Gürcistan ile olan askeri bir çatışmadır. O zaman Abhaz hükümeti tanınmamış ancak Abhazya, Gürcistan, Rusya ve BM tarafından "çatışmanın tarafı" olarak kabul edilmiştir.

Abhaz ulusal hareketi liderleri, dış politika temaslarını yirmi beş yıl sonra pratik olarak değişmeyen üç yönde kurmaya başlamışlardır. Abhaz dış politikasının ana yönü Rusya'dır. Rusya'nın Abhazya'ya yönelik politikasına bugün bakıldığında tutarlı ve bütüncül görünmektedir. Ancak gerçekte, 1990'lı yılların ortalarında Sohum ve Moskova arasındaki ilişkiler, Kremlin'in Abhazya'ya karşı ikili politikası nedeniyle gerginleşmiştir (Markedonov, 2010). Kremlin resmi olarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü ilkesini destekliyorken, Rus askeri ve siyasi kuruluşunun etkili bir kısmı Abhaz halkına sempati duyuyordu. O dönemde Rusya'da en önemli destek kaynağı, Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerinin liderleri tarafından Abhazya'yı Gürcistan'la savaşta desteklemek için kurulan Kafkasya Dağlı Halklar Konfederasyonu idi. Kuşkusuz, savaş sonrası dönemde düşmanlıkların yeniden başlatılmasının önlenmesi sürecinde Moskova ve Rus barış güçlerinin olumlu rolü çok yüksekti. Bugün bile Moskova, Abhazya için tek güvenlik garantisi olmaya devam etmektedir. 2000'lerin başında Rus diplomasisi Abhazya'ya yönelik olumlu bir şekilde değişmiştir. Bu dönemden itibaren, Sohum ve Moskova arasındaki yakınlaşma 2008'de zirve noktasına ulaşmış ve Rusya ile Abhazya arasındaki stratejik ortaklığın pratik olarak her alanda başladığı görülmüştür. Abhazya ve Rusya arasındaki bu yakın ilişkilere şaşırılmamalıdır çünkü jeopolitik gerçekler göz önüne alındığında, uzun süren uluslararası izolasyonun oluşturduğu boşluk, sıklıkla olduğu gibi, Rusya gibi bir dış patron tarafından doldurulmuştur. Abhazya'nın bağımsızlığının tanınması yoluyla Rusya, Abhazya'daki fiziksel varlığını daha önce hiç olmadığı kadar güçlendirerek Abhazya'yı, özellikle Gürcistan'ın potansiyel bir tehdidine karşı bağımsızlığını ve devletliğini sürdürme şansı sağlayarak hem ekonomik hem de askeri açıdan kendisine bağımlı hâle getirmiştir. Abhazya'nın

ebedi dostluk ve bağımlılık ilişkileri ile Rusya ile bağlantılı olmadığı da belirtilmelidir. İlişkileri önemli dalgalanmalara ve bazen önemli krizlere maruz kalabilmektedir. 2008'den sonra ve özellikle son dört yılda büyümekte olan bağımlılığın Moskova ile Sohum arasında bazı problemlere neden olacağından korkulmaktadır.

Abhaz dış politikasının ikinci yönü Türkiye olarak düşünülebilir. Bugün, diaspora bağlantıları şüphesiz, Türkiye-Abhaz ilişkilerinin gelişmesinin arkasındaki önemli itici güçtür. Geçtiğimiz yirmi beş yıl boyunca Abhaz diasporası, Abhazya ve Türkiye arasında aracı rol oynamış ve siyasi, ekonomik ve kültürel konular da dâhil olmak üzere toplumsal bağların geliştirilmesine katkıda bulunmuştur¹³. Ankara Abhazya'nın bağımsızlığını hiçbir zaman tanımasa da, özellikle 1990'lı yıllar boyunca Sohum için daima küçük bir "pencere" olmuştur. Ankara, yerel medya organlarında Gürcistan'a karşı yapılan sert eleştirilere, Abhazya'yı desteklemek için Abhaz ve Çerkes diasporasının kitlesel protestolar yapmasına, Abhazya'ya yardım için para toplanmasına göz yummuştur. Gürcü-Abhaz savaşına katılmak için gönüllü grupların Abhaz tarafında savaşmak amacıyla Abhazya'ya gitmesini engellememiştir. 2000'lerin başında Güney Kafkasya, Türk dış politikası için stratejik önem kazanmış ve Ankara'nın resmi konumunun hiç değişmemesine rağmen, o dönemde Abhazya'ya karşı resmi olmayan bir ilgi dalgası yaşanmıştır. Türk yetkililerin Abhazya ziyaretleri 2009'dan sonra yoğunlaşmış ancak bu ziyaretler Sohum ile Ankara arasındaki ilişkilerde bir statüko değişikliğiyle sonuçlanmamıştır. Abhaz liderliği, her zaman Türkiye ile dostça ilişkiler kurmaya istekli olduğunu ifade etmekte ve Türkiye'nin daha aktif bir pozisyonda olmasının Rusya'nın Abhazya'daki varlığını dengeleme ve Abhazya'nın üzerindeki izolasyonun kaldırılmasına yardımcı olacağını düşünmektedir. Bununla birlikte, yirmi beş yıl sonra, Türkiye'nin Abhazya politikası hâlâ değişken ve kararsız olarak karakterize edilebilir.

Abhaz dış politikasının üçüncü yönü "Batı" olarak tanımlanabilir. 1990'lı yılların ortalarından ve özellikle 2008'den sonra bu "Batı" yönü umut ve heyecanla algılanmaktaydı. Ancak, AGİT, BM, AB ve NATO gibi uluslararası örgütlerin Gürcü-Abhaz çatışmasını ve Abhazya'nın siyasi statüsüyle ilgili sorunları çözme rolü beklenenden çok daha az etkili olmuştur. Gürcistan ile müzakere sürecinin ilk

¹³ Vadim Kharaziya ile mülakat, Demografya komitesi eski başkanı, Sohum ,20 Ocak 2016.

1993'te BM himayesinde yapılmış ve sonraki yıllarda uluslararası örgütler, tarafları barışa daha yakınlaştırmada önemli bir başarı olmaksızın çatışan tarafların daha sonraki toplantılarını koordine etmiştir. 2000'lerin başında Abhazya'daki batı örgütlerinin ana faaliyetleri çatışma çözme girişimleri, çatışma bölgesinin ekonomik kalkınması ve ikinci düzey diplomasi ve çatışma dönüşüm girişimleri için destek olmuştur. AB, Abhazya'nın tanınmama ilkesine sadık kalırken, aynı zamanda Abhazya ile daha aktif bir işbirliğine yönelik olarak, yeni "Tanıma içermeyen iş birliği" yaklaşımını benimsemiştir. Bir noktada AB'nin tutumundaki bu olumlu değişim, Abhazya'da yakın gelecekte yaygın bir uluslararası katılım ve tanınma umutlarını artırmıştır. Özellikle arka planda oldukça pasif olan BM ile AB, Abhazya'da daha büyük bir rol oynamak için çok fırsat bulmuştur. Bununla birlikte, AB ve diğer uluslararası örgütler pozitif bir yaklaşım geliştirmemiş ve Abhazya vakasında daha fazla esneklik gösterememiştir. Bugün AB, AGİT ve BM temsilcileri, Gürcistan ve Abhaz yetkililerinin sık sık bir araya geldiği ama yine de büyük bir başarısı olmaksızın tek platform olan Cenevre Tartışmalarının eş başkanlığını yapmaktadır.

2008 sonrası dönem, Abhazya'nın dış faaliyetleri için aktif bir dönem olmuştur. Birkaç Latin Amerika ve Pasifik ülkesinden yapılan tanınmalar, Venezuela ve Nikaragua ile olan ikili diplomatik belgelerin imzalanması, yetkililerin düzenli olarak karşılıklı ziyaretleri, diplomatik elçilerin ve temsilciliklerin yurtdışında açılması - tüm dikkatleri Abhazya ve dış politika stratejisine odaklamıştır. Abhazya dış politikasının bir diğer önceliği, Latin Amerika bölgesinin yanı sıra Abhazya ile Suriye, Ürdün, Tunus, Mısır ve Filistin gibi Ortadoğu ülkeleri arasındaki bağların geliştirilmesiydi. Bu Arap ülkelerinde çok sayıda Abhaz bulunmaktadır ve bu nedenle bu diasporanın yardımıyla güçlü siyasi ve ekonomik bağlar kurma umutları vardır. Abhazya yalnızca birkaç ülke tarafından tanınmaya başladığından, hükümetler arası ve diplomatik değişim için gerçekçi olasılıklar Abhaz bağımsızlığını tanıyan ülkelerle mümkündür.

Şu ana kadar bu, Rusya, Nikaragua, Venezuela ve Nauru ile sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, Rusya hariç olmak üzere, bu ülkelerin coğrafi konumu dolayısıyla, gerçekçi bir iş birliği seviyesinin oluşturulması zorlaşmaktadır. Güney Kafkasya'daki diğer yeni devletlerle karşılaştırıldığında, Abhazya bağımsız bir devlet olmanın potansiyeline sahiptir. Abhazya sınırlı bir tanınma ile var

olabileceğini kanıtlamıştır ancak Abhazya, Gürcistan'la olan ilişkileri normalleşmeden BM de dâhil olmak üzere uluslararası örgütlere tam üyelik için çok az bir şansa sahiptir.

Son yirmi beş yıldır Gürcistan ve Abhazya arasındaki ilişkilerde büyük bir değişim yaşanmadığı söylenebilir. Gürcistan'ın bu yıllar boyunca Abhazya'ya karşı dış politikası saldırgan, tecrit edici ve büyük ölçüde sert olarak nitelendirilebilir. Ağustos 2008'deki olaylar Gürcistan-Abhazya ilişkileri için çeşitli şekillerde önemli etkilere sahiptir. Öncelikle, Güney Osetya'ya yapılan askeri saldırılardan sonra Gürcistan'ın düşman imajı Abhaz halkının gözünde daha da güçlenmiştir. İkincisi, siyasi statü değişikliği Abhazlar tarafından olumlu olarak algılanırken, Gürcüler için Abhazya'nın "kaybedilmesi" sonucunu doğurmuştur. Üçüncü olarak, İşgal Kanunu, Strateji ve Eylem Planı ile birlikte Abhazya'nın uluslararası izolasyonunu arttırmış ve Abhazya'nın dış dünyayla olan iletişimini kısıtlamıştır. Kuşkusuz, bu tür politikalar hem resmi hem de resmi olmayan düzeyde diyalog fırsatlarını ortadan kaldırmış ve Gürcistan-Abhaz çatışmasının çözümünü de zorlaştırmıştır. Gürcistan'ın Abhazya'ya yönelik stratejisi, çatışmayı sadece Rusya ve Gürcistan arasında sunarak Abhazya'nın Gürcistan-Abhaz meselesiyle ilgili tüm süreçlerden dışlanmasını amaçlamaktadır ki bu durum Abhazya için kesinlikle kabul edilemezdir. Abhaz liderliği ve halkı için, Gürcistan'ın askeri müdahale ihtimali ve dönemsel askeri açıklamaları ile NATO-Gürcistan ilişkilerinin güçlendirilmesi egemenliğine doğrudan tehdit olarak algılanmaktadır. Doğal olarak böyle bir durum Abhazya'yı Rusya ile iş birliğini yoğunlaştırarak güvenlik tehditlerine asimetrik cevaplar aramaya zorlamaktadır. Gürcistan-Abhaz ilişkilerindeki mevcut kilitlenme durumunun önündeki adımlardan biri, Sohum ile Tiflis arasındaki düşmanlıkların yeniden başlatılmamasına ilişkin bir anlaşmanın imzalanması olabilir. Karşılıklı güven oluşturmak ve anlaşmazlıkları görüşmeler yoluyla çözmek için alınacak tedbirler de böyle bir anlaşmaya dâhil edilebilir.

Mevcut durumda, yukarıda bahsedilen tüm olumsuzluklara rağmen Abhazya, devlet kurumlarının ve sivil toplumun gelişmesinde istikrarlı bir dinamizm göstermektedir. Bununla birlikte, artan Rus ekonomik ve askeri etkisi yakın gelecekte Abhazya'nın dış ve dâhili egemenliği için ciddi bir tehdit oluşturabilir. Araştırmanın bulgularından da anlaşıldığı gibi Abhazya'nın üzerindeki izolasyonun kaldırılması, orada yaşayan tüm alanların gerekli modernizasyonunu gerçekleştirmek

için kilit bir şart olduğu açıktır. Bununla birlikte, Abhazya'nın izolasyonu Abhazya'nın Gürcistan'a katılımıyla ortadan kalkmayacaktır. İlginç olan, bugün Gürcü politikaları ve çatışması Abhazlar'ın çoğunluğu için çok küçük bir öneme sahiptir. Diğer alternatiflerin yokluğunda, Abhaz toplumu daha çok iç gelişmeler ve Rusya ile ilişkilerle meşguldür. Maalesef, uluslararası toplumun Abhazya'yı Rusya'nın kollarına sokmasına neden olan başarısız stratejilerine bağlı kalması muhtemeldir. Uluslararası toplumun, Abhazya'yı yasadışı bir kontrolsüz bölge olarak algılayacağı yönündeki algılar, Abhazya'nın istikrarlı bir iç ve dış politika izlemeye devam etmesi hâlinde başarısızlığa uğrayacaktır.

Bugün Abhaz dış politikasının temel yönlerini analiz ettikten sonra, Abhazya'nın Gürcistan'la zorla yeniden bütünleştirilmesi mümkün değildir, bunun yerine Rusya ile ilişkiler düzenli bir artış ve karşılıklı etkileşim olacaktır. Dahası, Abhazya'nın Gürcistan'a herhangi bir özerklik ya da federal düzenlemeyle barış içinde katılacağı çok olası görünmemektedir. Abhazya ve halkı için en çok istenen sonuç, geniş kapsamlı uluslararası tanınırlığın onayladığı tam bağımsızlıktır.

Abhazya, uzun süren bağımsızlık mücadelesinin ardından, yasalara aykırı, şiddet içeren, milliyetçi imajdan kurtulmak ve bunun yerine tanınması gereken bir demokratik devlet imajını sunmak için daha fazla çaba sarf ederse bu gayretler tanınacak ve Abhazya nihayet uzun zamandır beklenen uluslararası meşruiyeti kazanacaktır.

Abhazya'nın dayanıklılığı sınırlı tanınan ve aynı zamanda da de facto devletlerin bir zamanlar egemenlik ve tanınma, Sovyet sonrası geçiş ve demokratikleşme gibi konularda akademik araştırmalar için ayrı bir kategori olduğu fikrini kanıtlamaktadır. Özellikle Abhazya'daki gelişmelere yakından dikkat ederek, bu tür devletlerin nasıl gelişip, fonksiyonlarını yerine getirdiğini anlamak için araştırmaya devam edilmesi gerekmektedir. Abhazya, Güney Kafkasya'daki ve Sovyet sonrası bölgedeki diğer fiili devletlerle karşılaştırıldığında, bağımsız devlet kurma potansiyeline sahiptir. Bu tez, sınırlı tanınan devletlerin mevcut uluslararası sistemde nasıl ortaya çıktığına ve hayatta kaldıklarına dikkat çekmiştir. Abhazya'nın incelenmesine ve sınırlı tanınmış devletlerin dış politika ile ilgili sorunlarına katkıda bulunmuştur. Bu devletlerin siyasal statüsüne rağmen tartışmalar sürmekte ve bu devletlerin varlığı uluslararası toplum tarafından büyük ölçüde ihmal edilmektedir ve bu devletler bağımsızlık mücadelesine devam etmektedir. Bu tez, Abhazya ile ilgili

pratik bilgi eksikliğini, akademik literatürdeki sınırlı tanıma ya da de facto devletlere ilişkin teorik analizle köprü kuran bir analizin parçası olarak görülebilir.

Son olarak, bu araştırmanın sonuçları Abhazya'daki ve dünyadaki hükümet ve hükümet dışı/sivil toplum aktörleri için yararlı olabilir. Bu araştırmanın bulguları ayrıca, sınırlı tanınan veya de facto devletlerin dış politikası, uluslararası tanınmışlık ve çatışma sonrası ülkelerdeki demokratikleşme süreçleri ile ilgili konuların tartışılmaya devam edilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

KAYNAKÇA

Abhazhaber, "'Sabah Abhazya' Yayın Hayatına Başlıyor", 09 Kasım 2016, (Çevrimiçi) <http://www.abhazhaber.com/haber/953/sabah-abhazya-yayin-hayatina-basliyor> , 3 Ocak 2017.

Abhazya Dışişleri Bakanlığı, "On 39th Round of Geneva Talks", 29 Mart 2017, (Çevrimiçi), <http://mfaapsny.org/en/allnews/news/geneva-discussions/o-39-m-raunde-zhenevskikh-diskussiy/> 30 Mart 2017.

Abhazya.Org., "DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Basın Açıklaması", 19 Ağustos 1992, (Çevrimiçi) <http://abhazya.org/wp/?p=441> , 24 Ocak 2017.

Abkhaz World, "Letter of the President of Abkhazia Sergey Bagapsh to the UN Secretary General Ban Ki-Moon", 17 Aralık 2010, (Çevrimiçi) <http://abkhazworld.com/headlines/610-letter-of-the-president> 30 Mart 2017.

Abkhaz World, "Meeting with the UN representative Anti Turunen was held in the Abkhazian Foreign Ministry", 24 Ocak 2014, (Çevrimiçi) <http://abkhazworld.com/aw/current-affairs/1168-meeting-with-the-un-representative-anti-turunen-was-held-in-the-abkhazian-foreign-ministry>, 31 Mart 2017.

Abkhazeti Info, "50 Neutral Travel Documents And 6 Neutral Passports", 10 Şubat 2012, (Çevrimiçi) <http://abkhazeti.info/news/1328927744.php> , 22 Şubat 2017.

Abkhazia Inform, "Arkhitektura Gosudarstvennoi Sistemi i Model Obshchestvennykh Otnoshenij Prinyataya v Abkhazii v Kontse Vojny Ischerpali Svoj Potentsial", 14 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://abkhazinform.com/item/5044-tengiz-dzhopua-arkhitektura-gosudarstvennoj-sistemy-i-model-obshchestvennykh-otnoshenij-prinyataya-v-abkhazii-v-kontse-vojny-ischerpali-svoj-potentsial> , 31 Mart 2017.

Abkhazia Inform, "Vlasti Abkhazii i Block Oppozitsionnih Sil Podpisali Soglashenie", 20 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://abkhazinform.com/item/5068-vlasti-abkhazii-i-blok-oppozitsionnykh-sil-podpisali-soglashenie> , 20 Şubat 2017.

Achugba, T. (2010). *Etnicheskaia Istoria Abkhazov v XIX-XX vekax (Ethnic History of the Abkhazians in the XIX-XX)*, Sohum.

Achugba, T. (2011). *Istoria Abkhazii v Datah. Spravochnik (The Outline of Abkhazian History in Date: A Handbook)*, Sohum.

Agrba, I. : (2011). *Abkhazskoe tsarstvo i vizantiya (8-10 vv) (Abkhazian Kingdom and Byzantine (8-10 Centuries))*, Abkhazian State University, Sukhum.

Ajanskafkas, "Gürcistan'dan Türkiye'ye Nota", 20 Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://ajanskafka.com/kafkasya/abhazya/grcistandan-trkiyeye-nota>, 11 Ocak 2017.

Anchabadze, G. (2006). *Voprosi Gruzino-Abkhazskix Vzaimootnosheni (The Problems of Georgian-Abkhaz relations)*, Düzenleyen: C. Dialogue, Tbilisi:

Anchabadze, Y. (1998). Georgia and Abkhazia: The Hard Road to Agreement. B. Coppieters, G. Nodia, & Y. Anchabadze içinde, *Georgians and Abkhazians : the search for a peace* (: 71-79). Köln: Bundesinstitut für ostwissenschaftliche.

Anchabadze, Z. (1964). *Istoria i kultura direvney Abkhazii - History and Culture of Ancient Abkhazia*, Nauka Yayınları, Moskova.

Antonenko, O. (2009). "Grim expectations", *The New York Times*, 13 Ağustos 2009, (Çevrimiçi) <http://www.nytimes.com/2009/08/14/opinion/14iht-edantonenko.html?mcubz=1>, 23 Aralık 2016.

Apsny Press, "Chislennost Naseleniya Abkhazii", 28 Aralık 2011, (Çevrimiçi) <http://www.apsnypres.info/news/chislennost-naseleniya-abkhazii-sostavlyaet-240-705-chelovek/> , 20 Ekim 2016.

Ardzinba, L. (2011). *Mi shli na smert, chtobi jit/We faced death to Live (Interviews and speeches of Vladislav Ardzinba)*, Sohum.

Ardzinba, V., Avidzba E. Ve Pilia M. (2004). *Te Suroviye Dni :Khronika Otechestvennoi Voini Naroda Abkhazii. Sbornik.*, Dom Pechati Yayınları, Sohum.

Avar, B. (2008). *Sınırlar Arasında-Abhazya Sohum Zamanın İçinde* [Sinema Filmi], (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=8u_1QSfwUu8&t=1163s , 11 Ocak 2017.

Avidzba, A. (2012). *Abkhazia i Gruzia: Zavtra Bila Voina (Abkhazia and Georgia: Tomorrow Was the War)*, Sohum.

Aydın, M. (2010). "Turkey's Caucasus Policies", *UNISCI Discussion Papers*, No.3.

Bahceli, T., Bartman, B. ve Srebrnik, H. (2004). *De Facto States: The Quest for Sovereignty*, Routledge Yayınları, Londra.

Balcı, B. (2014). "Strengths and Constrains of Turkey Policy in the South Caucasus", *Insight Turkey*, 16.2, 43.

Basilaya, E. (2012). "Our Abkhazia", *Abkhazeti*, 10 Şubat 2012, (Çevrimiçi) <http://abkhazeti.info/news/1328927744.php> , 22 Şubat 2017.

BBC News, "OSCE 'fails' in Georgia Warnings", 8 Kasım 2008, (Çevrimiçi) <http://new.bbc.co.uk/2/hi/europe/7717169.stm> , 23 Aralık 2016.

Berg, E. ve Toomla, R. (2009). "Forms of Normalization in the Quest for De Facto Statehood", *The International Spectator*, C: 44(4), s: 27-45.

Besleney, Z. A. (2014). *The Circassian Diaspora İn Turkey: A Political History*, Routledge Yayınları, Londra.

Birukov, P. (2000). *Mezhdunarodnoe Pravo*, Jurist Yayınları, Moskova.

Blakkisrud, H. ve Kolsto, P. (2012). "Dynamics of De Facto Statehood: The South Caucasian De Facto States Between Secession and Sovereignty", *Southeast European and Black Sea Studies*, C: 12, No:2, s: 281-298.

Brownlie, I. (2003). *Principles of Public International Law*. Oxford University Press, New York.

Carnegie Europe, "Situation in Abkhazia, Civil Society Opinion", 12 Nisan 2010, (Çevrimiçi) <http://carnegieeurope.eu/2010/04/12/ru-event-2999> , 11 Nisan 2017.

Caspersen, N. (2008). "From Kosovo to Karabakh: International Responses to De Facto States", *Sudosteuroopa*, C: 56((1)), : 58-83.

Caspersen, N. (2012). *Unrecognized States* . Polity Press, Londra.

Caspersen, N. (2013). *Unrecongized State:The Struggle for Sovereignty in the Modern International System*, John Wiley & Sons Yayınları.

Caspersen, N. (2015). Degrees of Legitimacy: Ensuring Internal And External Support In The Absence of Recognition. *Geoforum*, 66 , 184-192.

Caspersen, N. ve Herrberg, A. (2010). "Engaging Unrecognised States in Conflict Resolution: An Opportunity or Challenge for the EU?", *IFP Mediation CLUSTER*.

Caspersen, N. ve Stansfield, G. (2011). *Unrecognized States in the International System*, Routledge Yayınları, Londra.

Cassese, A. (1988). "International Law in a Divided World, 1986." *McDougal/M. Reisman/A. Willard U. Cal. Davis L. Rev* 21 : 807.

Caucasian-Abkhazian Solidarity Committee, "Kuruluş Tarihi", 12 Ekim 2013, (Çevrimiçi) http://abhazya.org/wp/?page_id=306 , 10 Eylül 2016.

Cedeno, V. R. (2003). "Sixth Report On Unilateral Acts Of States", *United Nation:*

Center for Humanitarian Programs, (2013). *Abkhazia v Perspektive: Gosudarstvo, Politika, Ekonomika, Obshestvo. Nekotorie Aspekti Chelovecheskoi Bezopasnosti*, Alpha Yayınları, Sohum.

Chirikba, V. (2006). *Abkhazskaya Diaspora vo Vnutrennei i Vneshnei Politike Abkhazii*.

Chirikba, V. (2010). "The international legal status of the Republic of Abkhazia in the light of international law", ed. : Babakuş, *Abhazya'nın Bağımsızlığı ve Kafkasya'nın Geleceği*, Csa Yayın Ajansı, İstanbul.

Chirikba, V. (2013). *The International Legal Status of Republic of Abkhazia*, Sohum.

Civil Georgia, "Saakashvili Offers 'Broadest Autonomy' for Abkhazia", 11 Şubat 2004, (Çevrimiçi) <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=6205> , 9 Şubat 2017.

Civil Georgia, "Saakashvili Promises Return Of Abkhaz IDPs İn Months", 28 Kasım 2007, (Çevrimiçi) <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=16450> , 9 Şubat 2017.

Civil Georgia, "Saakashvili's Televised Phone-in", 25 Ocak 2011, (Çevrimiçi) <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=23082>, 5 Aralık 2016.

Civil Georgia, "Tbilisi Reiterates EU Visa-free Travel Promise to Abkhazia, : Ossetia", 30 Mart 2017) <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=29982> , 15 Nisan 2017.

Lakoba,S.: (1998). "Abkhazia, Georgia, and the Caucasus Confederation", *Caucasian Regional Studies*, C: 3, : 2-3.

Clogg, R. (1995). "Documents from the KGB archive in Sukhum, Abkhazia in Stalin years", *Central Asian Survey*, C: 14(1), : 155-189.

Coene, F. (2009). *The Caucasus-An Introduction*, Routledge Yayınları, Londra.

Conciliation Resources ve Saferworld. (2012, Mart). *Postroeniye Mira Glazami Ludei:Gruzino-Abkhazskii Konflikt*, Conciliation Resources, Londra.

Conciliation Resource: (1999). "A question of Sovereignty: The Georgia-Abkhazia Peace Process, International Review of Peace Initiatives", *Accord*, Londra.

Conifa, *World Football Cup 2016*, (Çevrimiçi) <http://www.conifa.org/en/calendar/world-football-cup-2016/> 22 Şubat 2017.

Coppieters, B. (1996). *Contested borders in the Caucasus*, VUBPres:

Coppieters, B. (2002). "In Defence of the Homeland: Intellectuals and the Georgian-Abkhazian Conflict", düz. B. Coppieters ve M. Huysseune, *Secession, History and the Social Sciences*, VUB Brussels University Press, : 89-116.

Coppieters, B., Nodia, G. ve Anchabadze, Y. (1998). *Georgians and Abkhazians: the search for a peace settlement*, Bundesinstitut für Ostwissenschaftliche und Internationale Studien, Köln.

Cornell, : E. (2002). "Autonomy as a source of conflict: Caucasian conflicts in theoretical perspective", *World Politics*, C: 54(2), : 245-276.

Cornell, : E. ve Starr, F. : (2009). *The guns of August 2008*, ME Sharpe.

Crawford, J. (2006). *The Creation of States in the International Law*, Oxford University Pres:

Crawford, J. (2015). "Responsibility, Fraternity and Sustainability in International Law", *The Canadian Yearbook of International Law*, No: 52.

Çelikpala, M. (2006). "From immigrants to diaspora: Influence of the North Caucasian Diaspora in Turkey", *Middle Eastern Studies*, C: 42(3), : 423-446.

Çelikpala, M. (2007). "Turkey as Regional Power and the Caucasus", *Insight Turkey*, C: 9, No.2.

Daniel, M., & Lander, Y. (2011). "The Caucasian Languages", Ed. De Gruyter Mouton *The Languages and Linguistics of Europe: A Comprehensive Guide*, Berlin.

Dbar, R. (2013). "Geography and the Environment", Ed. G. Hewitt, *The Abkhazians:A Handbook*, Routledge Yayınları, Londra, C: 5.

Doğan, : N. (2016). "We Left Our Skirts to Men as We Went to the Front:The Participation of Abkhazian Women from Turkey in the Abkhazian War", Ed. A. G. Altınay ve A. Pető, *Gendered Wars, Gendered Memories : Feminist Conversations On War, Genocide And Political*, ASHGATE, : 145-158.

Dzidzaria, G. A. (1960). *Prisoyedineniye Abkhazi K Rossiie i yivo istoričeskoye znaçenie (The Accession of Abkhazia to Russia and its Historical Importance)* ABGOSIZDAT, Sohum.

Eissler, E. R. (2013). "Can Turkey De-isolate Abkhazia?", *Turkish Policy Quarterly*, C: 12(3).

Ekho Kavkaza, "38 Raund Genevskih Peregovorov:Proriva Net", 15 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://www.ekhokavkaza.com/a/28178614.html> , 31 Mart 2017.

Ekho Kavkaza, "Abkhazskii Flag Na Ploshadi Sviatogo Petra", 28 Mayıs 2016, (Çevrimiçi) <http://www.ekhokavkaza.com/a/27826776.html> , 31 Mart 2017.

Ekho Kavkaza, "Mi Hotim Izmenit Povestku Genevskih Diskussii", 28 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <https://www.ekhokavkaza.com/a/28202375.html> , 11 Ocak 2017.

Ekinci, D. (2014). "Çatışan Küresel Güçler ve Karadeniz Güvenliği: Abhazya Üzerine bir Değerlendirme", *Karadeniz Araştırmalar*, Sayı 40, ss. 1-16

Embassy of Georgia, *The Law of Georgia on Occupied Territories Articles 4,5,6*, 23 Ekim 2008, (Çevrimiçi) <http://usa.mfa.gov.ge/files/doc216.pdf> , 5 Aralık 2016.

Larrabee,F. :ve Lesser, I. O. (2003). *Turkish Foreign Policy In The Age Of Uncertainty*, RAND Corporation.

Fischer,S. : (2009). "Abkhazia and the Georgian-Abkhaz Conflict", *Institute for Security Studie*:

Florea, A. (2014). "De Facto States in International Politics (1945–2011): A New Data Set", *International Interactions*, C: 40(5), : 788-811.

Francis, C. (2011). *Conflict resolution and status: The case of Georgia and Abkhazia (1989-2008)*, SP/VUBPRESS/UPA.

Frear, T. (2014). "The foreign policy options of a small unrecognised state: the case of Abkhazia", *Caucasus Survey*, C: 1(2), : 83-107.

Freedom House, "Freedom In The World-Abkhazia" 2015, (Çevrimiçi) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/abkhazia> , 11 Ocak 2017.

Freedom House, "*Freedom in the World 2016, Table of Country Scores*", 2016, (Çevrimiçi) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2016/table-scores> , 11 Ocak 2017.

Geldenhuys, D. (2009). *Contested States in World Politics*, Palgrave Macmillan.

Government of Georgia, "Abkhazia", 2014, (Çevrimiçi) http://gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=221 , 9 Şubat 2017.

Government of Georgia, "The Action Plan", Ocak 2010, (Çevrimiçi), [http://gov.ge/files/225_31228_757599_15.07.18-ActionPlanforEngagement\(Final\).pdf](http://gov.ge/files/225_31228_757599_15.07.18-ActionPlanforEngagement(Final).pdf) , 6 Aralık 2016.

Göksel, D. N. (2008). "Turkey's policy towards the Caucasus", *Caucasus and Neighborhood: Turkey and the South Caucasus*, : 14-25.

Grant, J. P. ve Barker, C. J. (2009). *Encyclopedic Dictionary of International Law*, Oxford University Pres:

Gratton, P. (2012). *The State of Sovereignty. Lessons From the Political Fiction of Modernity*, University of New York Pres

Grono-Frichova, M. (Mart 2010). "Georgia's Conflicts: What Role for the EU as Mediator?", *teInternational Alert and IFP Mediation Cluster*, London.

Gultekin-Punsmann, B. (Mayıs 2012). "Turkey's Interest and Strategies in the South Caucasus", *TEPAV Evaluation Note*, No.201226.

Gurguliya, M. (Mayıs 2010). "The Significance of the Geneva process:Concerns, Limitations, Possibilities and Prospects", *International Engagement In The Georgian-Abkhaz Conflict Resolution Process*, Chapter 4, International Alert, London.

Haberler, "27.Uluslararası Bandırma Kuşçenneti Festivali", 26 Mayıs 2016, (Çevrimiçi) <http://www.haberler.com/27-uluslararasi-bandirma-kuscenneti-kultur-ve-8473740-haberi/> , 11 Ocak 2017.

Haberler, "Abhazfed'ten Diplomasi Atağı", 8 Eylül 2016, (Çevrimiçi) <http://www.haberler.com/abhazfed-ten-diplomasi-atagi-8764660-haberi/> , 22 Ocak 2017.

Haberler, "İHH 2014 Ramazan Çalışmaları", 20 Haziran 2014, (Çevrimiçi) <http://www.haberler.com/ihh-insani-yardim-vakfi-2014-ramazan-calismalari-6175196-haberi/> , 11 Ocak 2017.

Habib,A.:. "Global Public Policy Watch", 26 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) <https://globalpublicpolicywatch.org/2014/05/26/is-afghanistan-a-failed-state-a-brief-overview-of-indicators-in-the-context-of-afghanistan/> , 5 Eylül 2016.

Harvey, J. ve Stansfield, G. (2011). "Theorizing the Unrecognized States:Sovereignty, Secessionism and Political Economy", Ed. N. Caspersen ve G. Stansfield, *Unrecognized States in the International System*, Routledge Yayınları, Londra.

Hewitt, G. (2009). "Abkhazia and Georgia-Time for Reassessment", *Brown Journal of World Affairs*, C: XV(ii).

Hewitt, G. (2013). *The Abkhazians: A Handbook*, Routledge Yayınları, Londra.

Hewitt, G. (2014). "History in the Context of the Georgian-Abkhazian conflict", *Iran And The Caucasus*, Vol.18, : 289-374.

Hewitt, G. B. (1993). "Abkhazia: A Problem Of Identity And Ownership", *Central Asian Survey*, C: 12(3), :267-323.

Hille, C. M. (2010). *State Building And Conflict Resolution In The Caucasus*, Brill Yayınları.

Hills, C. (2003). *The Challenging Politics of Foreign Policy*, Palgrave MacMillan.

Hoffman, J. (1998). *Sovereignty*, Open University Pres:

ICG. (2006). *Abkhazia Today*, International Crisi Group.

Inal-Ipa, A. ve Shakryl, A. (Mart 2011). " Expert Opinion on The Prospects of International Recognition of Abkhazia and the Role of Georgia", *The Politics of Non-Recognition İn the Context of the Georgian-Abkhaz Conflict*, International Alert, Londra.

Inal-Ipa,Sh.: (1960). "Abkhazi, Istorichesko-Etnograficheskie Ocherkie/The Abkhaz", *Historical and Ethnographical Notes*, ABGOSIZDAT, Sohum.

Inal-ipa,Sh. : (1965). *Abkhazi*, Alashara Yayınları, Sohum.

International Alert. (2011). *De-isoliatsiya Abkhazii*, International Alert, Londra.

International Committee of the Red Cross (ICRC), "People in War, Georgia/Abkhazia", *Country Report*, Geneva, 1999, (Çevrimiçi) <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/georgia.pdf> , 14 Şubat 2017.

International Crisis Group. (2008). *Georgia and Russia: Clashing over Abkhazia*, ICG.

International Crisis Group. (2013). *Abkhazia: Long Road to Reconciliation*, ICG.

Izvestia, "Bagapsh Suggested To Change The Name Of The UNOMIG" 5 Ekim 2008, (Çevrimiçi) <http://izvestia.ru/news/436236> , 6 Aralık 2016.

Jackson, R. H. (1990). *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*, Cambridge University Press:

Jamal, A. R. "Identifying Causes of State Failure: The Case of Somalia", *Atlantic-Community*, Ağustos 2013, (Çevrimiçi) <http://www.atlantic-community.org/-/identifying-causes-of-state-failure-the-case-of-somalia> , 5 Eylül 2016.

Jennings, R., & Watts, A. (1996). *Oppenheim's International Law*, Longman Yayınları.

Jethaber, "TGF başkanlar konseyi Abkhaziya'da yapıldı" 19 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) <http://www.jethaber.com.tr/medya/tgf-baskanlar-konseyi-abhazyada-yapildi-h32281.html> , 11 Ocak 2017.

Kasım, K. (2009). *Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya*, International Strategic Research Organization (USAK).

Kavkazskiy Uzel. "Abkhazia Prizıvayet Gruzıu Vozderjantsia ot Provokatsii v Kodorskom Ushelye" 2 Ağustos 2007, (Çevrimiçi) <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/120156/> , 22 Ekim 2016.

Kaya, A. (2004). "Political Participation Strategies of the Circassian Diaspora in Turkey", *Mediterranean Politics*, Vol.9, No.2, : 221-239.

Ker-Lindsay, J. (2015). "Engagement without recognition: the limits of diplomatic interaction with contested states", *International Affairs*, C: 91(2), : 267-285.

Kerselyan, D. (2010). "Abkhazia's Experience of Cooperation with International Institutions and Organisations", *International Engagement In The Georgian-Abkhaz Conflict Resolution Process*, Chapter 2, International Alert, London.

Khintba, I. (2009). "International Experience of Guarantees on Non-Resumption of Hostilities", International Alert, London.

Khintba, I. (2010). "Consequences of the Withdrawal of the UN Mission and Prospects for International Presence in Abkhazia", *International Engagement in the Georgian- Abkhaz Conflict Resoluton Process*, International Alert, London.

Khintba, I. ve Akaba, N. (2011). *Transformation Of The Georgian-Abkhaz Conflict: Rethinking The Paradigm*, Conciliation Resources, London.

King, C. (2001). "The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States", *World Politics*, Vol. 53, No. 4, : 524-552.

King, C. (2005). *The Black Sea A History*, Oxford University Pres:

Kingston, P. ve Spears, I. : (2004). *States Within States: Incipient Political Entities in the Post-Cold War Era*, Palgrave Macmillan, New York.

Kirisçi, K. (2013). "Turkey and Its Post-Soviet Neighborhood", *Current History*, C: 112(756), : 271.

Kolossov, V. ve I.Mironenko. (2001). *Geopolitika I Politicheskaya Geografiya*, Aspekt Press, Moskova.

Kolsto, P. (Kasım 2006). "The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States", *Journal of Peace Research*, C: 43, No: 6, : 725-726.

Krasner, : D. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton University Pres:

Krasner, : D. (2004). "Sharing Sovereignty. New Institutions for Collapsed and Failing States", *International Security*, C: 29, No:2, : 87-88.

Kremlin, "Dogovor mezhdu Rossiskoi Federatsie i Abkhaziei o Souznichestve i Strategicheskom Partnerstve", 24 Kasım 2014, (Çevrimiçi) <http://kremlin.ru/supplement/4783> , 18 Şubat 2017.

Kremlin, "Recognition of Abkhazia and South Ossetia, Statement by Dmitry Medvedev", 26 Ağustos 2008, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/1222> , 3 Aralık 2016.

Kremlin, "Soglashenie o Druzhbe, Sotrudnichestve i Vzaimopomoshi Mezhdu Rossiiskoi Federatsiei i Abkhaziei", 17 Eylül 2008, (Çevrimiçi) <http://www.kremlin.ru/supplement/200> , 10 Nisan 2017.

Kremlin, "Vstrecha s Presidentom Abkhazii Raulem Khadzhimba", 1 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://kremlin.ru/events/president/news/53381> , 22 Şubat 2017.

Kurdyukov, G. (2010). *Mezhdunarodnoe Pravo (International Law)*, Statut Yayınları, Moskova.

Kvarcheliya, L. (2010). "The Role of International NGOs in the Georgian-Abkhaz Conflict Transformation Process", *International Engagement In The Georgian-Abkhaz Conflict Resolution Process*, Chapter 5, International Alert, London.

Lakoba, S. : (2004). "Abkhazia Posle Dvukh Imperii XIX-XXI. Ocherki (Abkhazia after the two empires XIX-XXI)", *Slavic Eurasian Studies*, No:5.

Lauterpacht, H. (2013). *Recognition in International Law*, Cambridge University Press:

Lukashuk, I. (2005). *Mezhdunarodnoe Pravo*, Rossiyskaya Akademia Nauk, Moskova.

Lynch, D. (2001). "Managing Separatist States: An Eurasian Case Study", *Ocassional Papers*, C: 32.

Lynch, D. (2004). *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States*, USIP Press, Washington D.C.

Macfarlane, N. : (1999). *A question of sovereignty: The Georgian-Abkhaz peace proces*: Conciliation Resource, London.

Markedonov, : (Ocak 2012). "De Facto Obrazovaniya Postsovetskogo Prostranstva: Dvadsat Let Gosudarstvennogo Stroitelstva", *Analiticheskie Dokladi Instituta Kavkaza*, No:5.

Markedonov, :, "Abkhazia- Nepriznannaya Vneshnya Politika", *Caucasus Times*, 1 Eylül 2010, (Çevrimiçi) <https://caucasustime.com/ru/abhazija-nepriznannaja-vneshnjaja-politi/> , 12 Ocak 2016.

Marukhuba, I. (1994). *Abhazija v Sovetskuju Epohu. Abhazskie Pisma (1947–1989) Sbornik Dokumentov i Materialov*, Sohum.

MFA Apsny, "On Priorities Of Abkhaz Foreign Policy", 2012, (Çevrimiçi) http://mfaapsny.org/news_rus/detail.php?ELEMENT_ID=888 , 26 Şubat 2017.

MFA Apsny, "Statement of MFA Abkhazia", 02 Şubat 2017, (Çevrimiçi) http://mfaapsny.org/news/index.php?ID=4841&sphrase_id=51204 , 16 Nisan 2017.

Mihalkanin, E. (2004)." The Abkhazians: a national minority in their own homeland", Ed. T. Bahcheli, B. Bartmann, H. Srebrnik ve B. B. Bahcheli T., *De facto States–The Quest for Sovereignty*, Routledge Yayınları, Londra, : 143-163.

Montevideo Convention. (1933). *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*, The Seventh International Conference of American Studies, Montevideo.

Müller, D. (1999). "Ethno-demographic history of Abkhazia, 1886-1989", Ed. G. Hewitt, *The Abkhazians: A Handbook*, Routledge Yayınları, Londra, : 218-239.

N.Shaw, M. (2014). *International Law*, Cambridge University Pres:

Nilson, N. (2009). "Georgia's Rose Revolution:The Break with the Past", Ed. : : Cornell ve F. : Starr, *The Guns of August 2008*, ME Sharpe, : 85.

Nodia, G. (1998). "The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances", Ed. B. Coppieters, G. Nodia ve Y. Anchabadze, *Georgians And*

Abkhazians : The Search For A Peace, Bundesinstitut für ostwissenschaftliche, Köln, : 15-44.

Nodia, G. (1999). *A Question of Sovereignty: The Georgia- Abkhazia Peace Process*, Conciliation Resources, Londra.

Ó.Beacháin, D. (2012). "The Dynamics of Electoral Politics in Abkhazia", *Communist and Post-Communist Studies*, C: 45(1), : 165-174.

O'Baechain, D. (2015). "Elections Without Recognition: Presidential and Parliamentary Contests in Abkhazia and Nagorny-Karabakh", *Caucasus Survey*, C: 3(3), : 239-257.

Ortayli, I. "Abhazya: Güzel coğrafya, güzel insanlar", *Hürriyet*, 22 Ekim 2016, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/abhazya-guzel-cografya-guzel-insanlar-40256380> , 15 Aralık 2016.

OSCE, "Lisbon Document", 1996, (Çevrimiçi) <http://www.osce.org/mc/39539?download=true> , 23 Aralık 2016.

OSCE, "OSCE Istanbul Document", 1999, (Çevrimiçi) <http://www.osce.org/mc/39569?download=true> (pdf) , 23 Aralık 2016.

OSCE, "Press Communiqué of Co-Chairs of Geneva International Discussions", 14 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://www.osce.org/cio/289506> , 30 Mart 2017.

OSCE, "Towards A Genuine Partnership In A New Era", 1994, (Çevrimiçi) <http://www.osce.org/mc/39554?download> , 23 Aralık 2016.

Owen, E. (2009). "Abkhazia's Diaspora: Dreaming of Home", *Eurasia Net*, (Çevrimiçi) <http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav030909b.shtml>, 23 Kasım 2016.

Owtram, F. (2011). "The Foreign Policies Of Unrecognized States", Ed. N. Caspersen ve G. Stansfield, *Unrecognized States in the International System*, Routledge Yayınları, Londra.

Özpek, B. B. (2010). "De Facto States and Inter-State Military Conflict", Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2010

Pegg, : (Şubat 1998). "De Facto States in the International System", *Working Paper*, No:21, I. o. Relations ve t. U. Colombia.

Pellet, A. (1992). "The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples", *European Journal of International Law*, C: 3(1), : 178-185.

Petersen, A. (2008). "The 1992-93 Georgia-Abkhazia War: A Forgotten Conflict", *Caucasian Review of International Affairs*, C: 2(4), :187-199.

Petrova, : ve Slyadneva, G. (2014). "Respublika Abkhazia v Kontekste Geopolitichaskih Protsesov Kavkazskogo Regiona", *Teoria i Praktika Obshchestvennogo Razvitiya*.

Popescu, N. (2010). "The EU and Civil Society in the Georgian-Abkhaz Conflict", *MICROCON Policy Working Paper*, C: 15.

Popov, F. (2011). "Ot 'Bezgosudartsvvennoi Territorii' k ' Gosudarstvu De Facto'", *International Trends*, C: 9(26), : 16-28.

Potter, D. W. (2004). *State Responsibility, Sovereignty, and Failed States*, Australasian Political Studies Association Conference.

President of Abkhazia, "President meets with Co-chairs of Geneva Talks", 23 Kasım 2016, (Çevrimiçi) http://presidentofabkhazia.org/about/info/news/?ELEMENT_ID=5377 , 30 Mart 2017.

Punsmann, B. G. (2009). "Questioning the Embargo on Abkhazia: Turkey's Role in Integrating into the Black Sea Region", *Turkish Policy Quarterly*, C: 8, No:4.

Punsmann, B. G. (2012). "Turkey's Interest and Strategies in the South Caucasus", *TEPAV Evaluation Note*.

Punsmann, B. G., Baskan, A. ve Tarba, K. (2009). *Abkhazia for the integration of the Black Sea*, ORSAM/TEPAV Yayınları, Ankara.

Radikal, "Gürcistan'da Moda Türk Gemilerine El Koymak", 25 Ağustos 2009, (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/ekonomi/gurcistanda-moda-turk-gemilerine-el-koymak-951404/> , 23 Ocak 2017.

Radikal, "*Kurban Kardesliği Dünya'ya Türkiye'den Dağılacak*", 17 Eylül 2015, (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/ankara-haber/kurban-kardesligi-dunyaya-turkiyeden-dagilacak-1435523/> , 11 Ocak 2017.

Radio Free Europe Radio Liberty, "In Hosting Domino Championship, Abkhazia Hopes to Score Internationally" 19 Ekim 2011, (Çevrimiçi) http://www.rferl.org/a/dominoes_world_championships_abkhazia/24364717.htm , 22 Şubat 2017.

Radio Free Europe, "Benetton Diplomacy in Georgia", 1 Haziran 2009, (Çevrimiçi) https://www.rferl.org/a/Benetton_Diplomacy_In_Georgia/1744347.html , 16 Aralık 2016.

Regional Research Center, "UN Peacemaker", 13 Ocak 1994, (Çevrimiçi) http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_940113_CommuniqueSecondRoundNegotiation.pdf , 10 Eylül 2016.

Regnum, "Abkhazia's Foreign Policy Became 'Mutli-Oriented'", 6 Mart 2008, (Çevrimiçi) <https://regnum.ru/news/polit/967689.html> , 24 Aralık 2016.

Regnum, "*Sergei Shamba o Dvadtsatiletii 'Aydgilara' i Osvoboditelnoi borbe Naroda Abkhazii*", 17 Aralık 2008, (Çevrimiçi) <https://regnum.ru/news/1100732.html> , 5 Kasım 2016.

Reynolds, P. "Kosovo: To recognise or not to recognise?", *BBC Resmi Web Sayfası*, 8 Şubat 2008, (Çevrimiçi) <http://new.bbc.co.uk/2/hi/europe/7250764.stm>, 2 Aralık 2016.

Ria News, "Abkhazia Nastaiyayet Na Vozovnovlenii Monitoringa Kodorskogo Ushelya", 1 Ağustos 2006, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/politics/20060801/52133227.html>, 22 Ekim 2016.

Ria News, "Bagapsh: Sukhum Ne Doveriyaet Mırnim Deklaratsiyam Gruzii", 16 Aralık 2010, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/politics/20101216/309315866.html>, 30 Mart 2017.

Ria News, "Dogovor o Neprimenenii Sili Budet Glavnoi temoi Jenevskih Diskussii", 4 Mart 2011, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/world/20110304/341930601.html>, 30 Mart 2017.

Ria News, "Priznanye Rossiiskoi Federatsiei Abkhazii i Ujnoi Oseti: Respubliki likuyt,Zapad nedovolen", 26 Ağustos 2008, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/politics/20080826/150696936.html>, 4 Aralık 2016.

Russian Foreign Trade, "Russian Trade With Abkhazia in 2016", 28 Şubat 2017, (Çevrimiçi) <http://en.russian-trade.com/reports-and-reviews/2017-02/russian-trade-with-abkhazia-in-2016/>, 14 Mart 2017.

Rusya Dışışleri Bakanlığı, "Kommentari Departamenta Informacii i pechati MID Rossii v Sviazi s Voprosom SMI Otnositelno Vydachi Gruziej Nejtralnykh Pasportov dlja Zhitelei Abkhazii i Ujnoi Osetii", 8 Şubat 2012, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/international_safety/conflicts/-/asset_publisher/xIEMTQ3OvzcA/content/id/171158, 5 Aralık 2016.

Rus Dışışleri Bakanlığı, "The Russian President's Instructions to the Russian Federation Government with Regard to Abkhazia and South Ossetia", 16 Nisan 2008, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/international_safety/conflicts/-/asset_publisher/xIEMTQ3OvzcA/content/id/342137?p_p_id=101_INSTANCE_xIEMTQ3OvzcA&_101_INSTANCE_xIEMTQ3OvzcA_languageId=en_GB, 24 Eylül 2017

Sabah, "Abhazyaya İlk Türk Diplomat", 8 Eylül 2009, (Çevrimiçi) http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/09/08/abhazyaya_ilk_turk_diplomat, 11 Ocak 2017.

Shamba, G. (2013). "On The Track Of Abkhazias Antiquity", Ed. G. Hewitt, *The Abkhazian*:

Shamba, T. ve Neproshin, A. (2004). *Pravoviye Osnovi Gosudarstvennosti I Suvereniteta (Legal Basis for Abkhazian Statehood)*, Moskova.

Sideri, E. (2012). "The Land of the Golden Flee: Conflict and Heritage in Abkhazia", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, C: 14, No:2,ss.263-278.

Slider, D. (1985). "Crisis and Response in Soviet Nationality Policy.The Case of Abkhazia", *Central Asian Survey*, C: 4, No:4,ss.51-68.

Spiegel, "Germany Proposes Peace Plan for Abkhazia", 7 Temmuz 2008, (Çevrimiçi) <http://www.spiegel.de/international/europe/calming-the-caucasus-germany-propses-peace-plan-for-abkhazia-a-564246.html>, 14 Şubat 2017

Sputnik-Abkhazia, "Mi Obsudili Voprosı Vzaimootnosheniy Siriyei i Palestinoi", 23 Aralık 2015, (Çevrimiçi) <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20151223/1016701192.html>, 12 Şubat 2017.

Sputnik-Abkhazia, "Round table on Syria conducted in Sukhum", 18 Kasım 2016, (Çevrimiçi) <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20161118/1019894720/kove-ot-ugroz-terrorizma-ne-zastraxovano-ni-odno-gosudarstvo.html>, 12 Şubat 2017.

Sputnik-Abkhazia, "Stories from Repatriates from Syria", 1 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://sputnik-abkhazia.ru/Abkhazia/20161201/1019980836/istorii-repatriantov-iz-sirii-pervyj-film-o-zhizni-nacionalnyx-obshhin.html>, 3 Nisan 2017.

Stöber, S.: (2010). *The Failure of the OSCE Mission in Georgia-What remains?*, OSCE Year Book.

Tass, "Ob'em Rossiskoi Pomoshi v Abkhaziu", 9 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://tas.ru/ekonomika/3859654>, 14 Mart 2017.

Tastekin, F. "Yedi Duvelin Varisidir Ama Canlar Ulkesine Sandik Kurdurtmaz", *Radikal*, 25 Ağustos 2014, (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/fehim-tastekin/yedi-duvelin-varisidir-ama-canlar-ulkesine-sandik-kurdurtmaz-1208763/>, 11 Ocak 2017.

Tekushev, I., Markedonov, : ve Shevchenko, K. (2013). *Abkhazia: Between the past and the future*, Medium Orient, Prag.

The Parliament of Republic of Abkhazia. (1999). *Declaration of State Independence*.

The Wall Street Journal, "Georgian Protest Forces Benetton to Backtrack", 30 Mayıs 2009, (Çevrimiçi) <https://www.wsj.com/articles/SB124364158418168085>, 16 Aralık 2016.

Tr.Sputnik, "Abhazya'nin Cocuklarına Turkiyeden Destek", 20 Şubat 2015, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknew.com/columnists/201502201014091027/>, 11 Ocak 2017.

Trier, T., "O Natsionalnoi Politike i Problemah Etnicheskikh Menshinst v Abkhazii and Georgii", *Caucasus Times*, 30 Ekim 2011, (Çevrimiçi) <https://caucasustime.com/ru/tom-trier-o-nacionalnoj-politike-i-pr/>, 23 Şubat 2017.

Turovsky, R. (1999). *Politicheskaya Geografiya*, Moskva-Smolensk: Izdatelstvo SGU.

UN, (1994). *Report of the Secretary-General Concerning the situation in Abkhazia, Georgia*, United Nations Security Council, 3 Kasım 2016.

UN, *Report of the UN Sektetary General*, 18 Mayıs 2009, (Çevrimiçi) <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/333/74/PDF/N0933374.pdf?OpenElement>, 6 Aralık 2016.

UN, *Security Council fails to extend the mandate to UNOMIG, SC96/81.*, 15 Haziran 2009, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/press/en/2009/sc9681.doc.htm>, 6 Aralık 2016.

United Nations, *Vienna Convention on Diplomatic Relations*, 18 Nisan 1961, (Çevrimiçi) http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf, 25 Kasım 2016.

United Nations, (1949). *Draft Declaration on Rights and Duties of States with Commentaries*

United Nations, *Charter of the UN and Statute of the International Court of Justice*, 1945, (Çevrimiçi) <https://treatie.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>, 3 Eylül 2016.

United Nations, *The Charter of United Nations*, 1948, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-ii/index.html>, 3 Eylül 2016.

UNPO, *Abkhazia: Member Profile*, 16 Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://unpo.org/members/7854>, 11 Ocak 2017.

UNPO, *Constitution of the Republic of Abkhazia. Article 49.*, 26 Kasım 1994, (Çevrimiçi) unpo.org/article/697, 20 Ekim 2016.

Vartanyan, O. "*Situation in Abkhazia in Wikileaks Documets*", 13 Eylül 2011, (Çevrimiçi) <http://www.ekhokavkaza.com/a/24327421.html>, 24 Aralık 2016.

Viacheslav A., C. (2015). "Abkhaz Personal Names", *Iran and the Caucasus*, C: 19(4).

Vinatier, L. (2009). "Between Russia and the West: Turkey as an emerging power in the case of Abkhazia", *China and Eurasia Forum Quarterly*, C: 7, No:4, :73-94.

Vladimir, K. ve John, O. (1998). "Pseudo-States As Harbingers Of A Post Modern Geopolitics:The Example Of Trans-Dniester Moldovan Republic", *Geopolitics*, C: 3(1), : 151-176.

Voller, Y. (2012). "From rebellion to de facto statehood: International and transnational sources of the transformation of the Kurdish national liberation movement in Iraq into the Kurdistan regional government", *PHD Dissertation*, The London School of Economics and Political Science (LSE).

Voller, Y. (2014). *The Kurdish liberation movement in Iraq: from insurgency to statehood*, Routledge Yayınları.

Waal, T. D. "Abkhazia's Archive: Fire of War, Ashes of History", *Open Democracy*, 22 Ekim 2011, (Çevrimiçi) https://www.opendemocracy.net/democracy-caucasus/abkhazia_archive_4018.jsp, 14 Aralık 2016.

Weiss, A. ve Zabanova, Y. (2016). *Georgia and Abkhazia Caught between Turkey and Russia*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin.

Yenisöz, "Abhazya Türkiye'ye karşı geri adım attı", 10 Haziran 2016, (Çevrimiçi) <http://www.yenisoz.com.tr/abhazya-turkiye-ye-karsi-geri-adim-atti-haber-13747>, 15 Ocak 2017.

Youtube, "Engin Ozkocun TBMM konuşması", 16 Nisan 2013, (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=xmUrqo7hQKE>, 11 Ocak 2017.

Zabanova, Y. (2016). "Turkey's Abkhaz Diaspora as an Intermediary Between Turkish and Abkhaz Societies", *Caucasian Analytical Digest*, No:86, : 9-13.

Zabanova, Y. (Temmuz 2016). "Turkey's Abkhaz Diaspora as an Intermediary Between Turkish and Abkhaz Societies in Turkish Societal Actors in the Caucasus", *Caucasian Analytical Digest*, No:86.

Zakharov, V. ve Areshev, A. (2008). *Priznaniye Nezavisimosti Uzhnoi Osetii i Abkhazia: Istorija, Politika, Pravo*, MGIMO University, Moskova.

Zigar, M. ve Soloviyev, V. "Pyatidnevnyaya Voina", *Kommersant*, 18 Ağustos 2008, (Çevrimiçi) <https://www.kommersant.ru/doc/1011909>, 18 Kasım 2016.

Zukhba, M. (2011). "K Probleme Vozvrasheniya Gruzinskih Bezhentsev. Vzglyad iz Abkhazii", *Teoria i Praktika Obshestvennogo Razvitiya*, No: 3.

Zukhba, M. (2012). "K Probleme Nezavisimosti Abkhazii: Ot Istoricheskogo Proshlogo k Nastoyashemu", *Istoricheskaya i Sotsialno-Obrazovatel'naya Misl*, C: 13, No:3.

EKLER

Ek 1: Mülakat Yapılan Kişilere Ait Bilgiler

Mülakat Bilgileri			
Mülakat Yapılan Kişi	Mülakat Yapılan Yer	Mülakat Tarihi	Mülakat Yapılan Kişinin Görevi
Viyaçeslav Çirikba	Sohum, Abhazya Dışişleri Bakanlığı	21 Ocak 2016	Abhazya Eski Dış İşleri Bakanı (Akademisyen)
Maksim Gvindzhiya	Sohum, Apsny Vakfı Binası	23 Ocak 2016	Abhazya Eski Dış İşleri Bakanı (Apsny Vakfı)
Vadim Kharaziya	Sohum, Devlet Demografya Komitesi	20 Ocak 2016	Demografya Komitesi Eski Başkanı
Soner Gogua	Sohum, Apsny Vakfı	23 Ocak 2016	Apsny Vakfı Başkanı
İnar Gitsba	Sohum	18 Ocak 2016	Abhazya Türkiye Eski tam yetkili Temsilcisi
Ruçhan Şir	Eskişehir	12 Ocak 2017	KADK Activist
Cengiz Koç	Bursa	22 Mayıs 2016	AbhazFed Eski Başkanı
Çağlar Mkanba	İstanbul	10 Temmuz 2016	Kafkasya Forumu Activist
Oleg Dameniya	Sohum, Stratejik Araştırma Merkezi	20 Ocak 2016	SAM Başkanı

Ek 2. Abhazya Nüfusu

	1989		2011	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Abhaz	93.267	18%	122.069	51%
Rus	74.914	14%	22.077	9%
Ermeni	76.541	15%	41.864	17%
Gürcü+Megrel	239.872	46%	46.367	19%
Yunan	14.664	3%	1.380	1%
Diğer	25.803	5%	6.948	3%
Toplam	525.061		240.705	

Kaynak: Müller 1999, Apsny Press 2011

